

Nr 71.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor m. m.; given Stockholms slott den 14 februari 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 februari 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Föredragande departementschefen, statsrådet Bagge, anmäler härefter fråga om inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. samt anför efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans-, jordbruks- och handelsdepartementen i detta avseende följande:

Den nuvarande organisationen av den lägre yrkesundervisningen för hantverk och industri samt handel och husligt arbete grundar sig i huvudsak på beslut av 1918 och 1921 års riksdagar. Med den då tillskapade yrkesskolorganisationen ville man åstadkomma ett enhetligt system av skolor för yrkesundervisning, i vilka en grundläggande fackutbildning skulle meddelas åt sådana unga, som utan föregående mera omfattande allmänna teoretiska studier sökte sin utkomst inom hantverket, industrin, handeln eller det husliga arbetet.

De vanligaste skolyperna för yrkesundervisning för hantverk och industri äro verkstadsskolor samt lärlings- och yrkesskolor. Jämsides med dessa finnas speciella kurser av skiftande art. Skolor och kurser av nu ifrågavarande slag kunna anordnas såväl av kommun (primärkommun, landsting, annan kommunal samfällighet eller förening av flera dylika) som av enskild. De grundläggande bestämmelserna härom äro meddelade i stadgan den 4 november 1921 (nr 706) för den kommunala yrkesundervisningen, i vilken stadga dock sedermera vidtagits ett flertal ändringar. Föreskrifter om statsbidrag till denna yrkesundervisning återfinnas i kungörelsen den 4 november 1921 (nr 705) angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning med däri sedermera vidtagna ändringar.

Enligt stadgan för yrkesundervisningen avser *verkstadsskolan* att giva de unga, som genomgått folkskolan eller erhållit motsvarande utbildning, tillfälle att »förvärva ett visst mått av praktisk yrkesfärdighet, så att de därigenom bliva i stånd att lättare erhålla anställning och vidare utbildning i yrket». Verkstadsskolor kunna organiseras på olika sätt. I den vanligaste typen erhålla eleverna yrkesutbildning i en för detta ändamål speciellt organiserad skolverkstad. *Lärlingsskolan* avser att bereda den ungdom, som avslutat fortsättningskolans kurs, tillfälle att samtidigt med att den erhåller praktisk yrkesfärdighet genom anställning i förvärvsarbete »inhämta de för ett framgångsrikt arbete inom vederbörande arbetsområde grundläggande teoretiska kunskaper och, i särskilda fall, praktiska färdigheter, som icke kunna förvärfvas genom deltagande i arbete utanför skolan». *Yrkesskolan* utgör enligt yrkesskolstadgans terminologi en påbyggnad av lärlingsskolan för att bereda de inom ett yrkesområde sysselsatta personerna »tillfälle att vidga och fördjupa den utbildning, vartill grunden lagts i lärlingsskolan». Denna skola avser sålunda dels att bibringa eleverna större skicklighet i yrket, dels att giva dem nödiga förutsättningar för mer ansvarsfulla befattningar inom deras yrkesområde.

Såsom framgår av det sålunda anförda, föreligger mellan verkstadsskolan, å ena sidan, samt lärlings- och yrkesskolorna, å den andra, en väsentlig olikhet i fråga om såväl ändamål som arbetsformer. Verkstadsskolan avser att bibringa sina elever en mer eller mindre fullständig yrkesutbildning. Undervisningen går därför ut på att ge eleven *såväl* praktiska färdigheter *som* erforderliga teoretiska kunskaper. Skolan är heldagsundervisande. Eleverna i lärlings- och yrkesskolorna åter förutsättas vara samtidigt med sin skolgång sysselsatta med förvärvsarbete i det yrke, vari eleven undervisas i skolan. Skolundervisningen avser sålunda att med nödiga teoretiska kunskaper komplettera den praktiska träning, den unge erhåller genom sin anställning i näringslivet. Av kombinationen förvärvsarbete-skolundervisning följer, att lärlings- och yrkesskolundervisningen regelmässigt är anordnad i form av aftonkurser.

Under åren efter 1918 års riksdagsbeslut om inrättande av praktiska ungdomsskolor gällde det i första hand att få till stånd utbildningsanstalter, i vilka de unga arbetarna inom hantverket och industrin kunde komplettera sina i förvärvsarbete vunna praktiska färdigheter med teoretiska kunskaper. I stor utsträckning inrättades därför lärlings- och yrkesskolor, främst i städer och andra industrisamhällen. Successivt ha emellertid även ett antal verkstadsskolor tillkommit. Under 1920-talet anordnades sålunda dylika skolor av vissa kommuner — särskilt de större städerna — och av några enskilda företag. En viss stagnation har dock tidigare kännetecknat utvecklingen på detta område, vilket förhållande främst torde ha betingats av de med inrättandet och driften av en verkstadsskola relativt stora kostnaderna.

Den ekonomiska kris, som övergick landet under de första åren av 1930-talet, blev emellertid den närmaste anledningen till en väsentlig utvidgning av verkstadsskoleorganisationen. Krisen medförde som bekant en mycket betydande ungdomsarbetslöshet. Till en början sökte man bekämpa denna inom ramen för den hjälpverksamhet för arbetslösa, vilken bedrevs under statens arbetslöshetskommissions ledning. Särskilt under åren 1932—34 bedrevs på grund härav en mycket omfattande kursverksamhet för hjälpsökande arbetslös ungdom. Dessa kurser kunde dock knappast lämna en verklig yrkesutbildning åt deltagarna. Största antalet kursdeltagare — 5 077 — nåddes i februari 1934. 1933 års riksdag uttalade i fråga om verksamhetens inriktning, att hänsyn särskilt syntes böra tagas till önskvärdheten av att bereda de arbetslösa en nyttig yrkesundervisning. Med hänsyn härtill kommo ifrågavarande kurser efter hand i allmänhet att alltmer få karaktären av verkliga yrkeskurser.

I samband med behandlingen av det krishjälpsprogram, som förelades 1933 års riksdag, medgav riksdagen, att en försöksverksamhet enligt delvis nya linjer fick tillämpas för ungdomsarbetslöshetens bekämpande. Sålunda infördes ett system med s. k. frivillig arbetstjänst (arbetsläger, anordnade av kommuner eller arbetslöshetskommissionen). Vidare skulle försök få göras med s. k. arbetskolonier, och åtgärder skulle få vidtagas för en provisorisk utvidgning av yrkesskolväsendet.

Ett närmare begrepp om ungdomsarbetslöshetens omfattning och karaktär lämnade den utredning, som verkställdes av 1934 års sakkunniga rörande ungdomsarbetslösheten (statens offentliga utredningar 1934: 11), till vilken jag tillåter mig hänvisa.

På grundval av denna utredning beslöt 1934 års riksdag åtgärder för ungdomsarbetslöshetens bekämpande, främst genom anordnandet av arbetsläger och ungdomsreservarbeten. Sin största omfattning hade dessa hjälpformer i februari 1935 (1 437 personer).

I likhet med vad fallet var med den under arbetslöshetskommissionens ledning anordnade kursverksamheten kommo även den frivilliga arbets-

tjänsten och ungdomsreservarbetena med tiden att alltmer inriktas på yrkesutbildning. Sålunda anordnades vissa arbetsläger och ungdomsreservarbeten som utbildningsanstalter för jordbruk eller skogsbruk, under det att några arbetsläger organiserades som provisoriska verkstadsskolor.

Den provisoriska utvidgning av yrkesskolväsendet, som enligt 1933 års riksdags beslut kunde understödjas av arbetslöshetsmedel, kom icke att få någon större betydelse. Närmare uppgifter om denna verksamhet äro lämnade i det av 1934 års sakkunniga rörande ungdomsarbetslösheten avgivna betänkandet (jfr ovan). 1935 års riksdag beslöt, att anslag till dessa åtgärder skulle i fortsättningen utgå under åttonde i stället för femte huvudtiteln och att Kungl. Maj:t skulle äga vidtaga de mindre jämkningar i eljest gällande understödsgrunder, som eventuellt kunde bli behövliga.

När den ekonomiska krisen lättade, reducerades ungdomsarbetslösheten i stora delar av landet i hastigare tempo än arbetslösheten bland de äldre.

I vissa trakter, där näringslivet lidit allvarligt avbräck, fanns dock alljämt en avsevärd arbetslöshet bland personer i åldern 16—25 år. Främst hade man härvid att räkna med Blekinge län och Göteborgs och Bohus län utom Göteborgs stad, inom vilka län stenindustrin lamslagits, samt Västernorrlands län, där omläggningar inom träindustrierna väsentligt inskränkt sysselsättningsmöjligheterna. Det sistnämnda gällde även vissa delar av Västerbottens län, speciellt Byske kommun. Även i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Norrbottens län kvarblev en mer avsevärd ungdomsarbetslöshet.

Nu ifrågavarande ungdomsarbetslöshet, som förutsattes vara av en mera permanent karaktär, ansåg man sig icke kunna bemästra inom ramen för den hjälpverksamhet för arbetslösa, vilken bedrevs av statens arbetslöshetskommission. För att emellertid öka den arbetslösa ungdomens möjligheter att erhålla mera varaktig sysselsättning beslöto statsmakterna igångsätta särskilda verkstadsskolor i vissa av omförmälda län. Det förutsattes emellertid, att till dessa verkstadsskolor skulle utgå statsbidrag enligt väsentligt förmånligare grunder än till motsvarande kommunala yrkesundervisningsanstalter i allmänhet. Av 1936 års riksdag utverkades bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidtaga sådana jämkningar i gällande grunder ej mindre för understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning än även stipendier åt elever vid samma skolor, som kunde erfordras för genomförandet av den sålunda tänkta skolorganisationen.

Successivt under åren 1936—38 inrättades därefter ett antal verkstadsskolor för arbetslös ungdom. För närvarande äro dylika verkstadsskolor i verksamhet på följande platser, nämligen

Karlskrona i Blekinge län,

Mölndal, Lysekil och Uddevalla i Göteborgs och Bohus län,

Älvåsen i Värmlands län,

Gimo i Stockholms län,

Tönshammar i Gävleborgs län,
Sundsvall och Sandö i Västernorrlands län,
Byske i Västerbottens län samt
Strömbacka invid Piteå i Norrbottens län.

Verkstadsskolorna i Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Västerbottens län ha vederbörande primärkommuner såsom huvudmän. För övriga skolor äro vederbörande landsting huvudmän, dock att Stockholms och Uppsala läns landsting gemensamt handha huvudmannaskapet för verkstadsskolan i Gimo.

Under läsåret 1940/41 torde elevantalet i ovannämnda skolor uppgå till något över 1,400.

Att tillkomsten av verkstadsskolorna för arbetslös ungdom innebar en betydande utvidgning av verkstadsskoleorganisationen i landet framgår därav, att elevantalet vid samtliga kommunala och enskilda verkstadsskolor i mars 1938 uppgick till omkring 3,300, varav 1,236 i ifrågavarande arbetslöshetsskolor och 1,025 i fyra andra större verkstadsskolor. I detta sammanhang må till belysning av verkstadsskoleorganisationens omfattning nämnas, att elevantalet vid sistnämnda tidpunkt i samtliga kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning för *hantverk* och *industri* utgjorde omkring 14,350.

Åtgärderna för inrättandet av de första verkstadsskolorna för arbetslös ungdom fingo med hänsyn till de då föreliggande arbetslöshetsförhållandena vidtagas med största skyndsamhet. Tillfälle gavs därvid icke att som i en normal situation planlägga och på förhand reglera skolornas organisation i detalj, deras ställning för framtiden, statens respektive huvudmännens förpliktelser mot skolorna och dylikt. I stor utsträckning fingo dylika frågor ställas på framtiden.

Med hänsyn till dessa omständigheter bemyndigade Kungl. Maj:t den 16 april och den 13 maj 1937 chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för att inom departementet, i enlighet med de direktiv, departementschefen efter samråd med chefen för socialdepartementet ägde meddela, biträda med utredning av vissa frågor rörande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom.

Den 13 maj 1937 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet såsom sakkunniga ledamöterna av riksdagens andra kammare, bruksdisponenten friherre John Gustaf Gerard De Geer, Lesjöfors, tändsticksarbetaren Johan Albert Leander Persson, Tidaholm, och lantbrukaren Gustaf Hjalmar Svensson, Grönvik, samt dåvarande kanslichefen hos statens arbetslöshetskommission, numera landshövdingen och ordföranden i statens arbetsmarknadskommission Arthur Natanael Thomson, varjämte åt Thomson uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar. De sakkunniga antogo benämningen verkstadsskoleutredningen.

Enligt de för utredningen meddelade direktiven skulle de sakkunniga i första hand ha att ingå i prövning av ifrågavarande verkstadsskolors dåvarande anordning, deras organisation, ekonomiska förhållanden och skötsel samt taga under övervägande, huruvida ändringar därutinnan kunde vara påkallade. Förslag till provisorisk reglering av skolornas förhållanden i vissa avseenden (främst i fråga om anslagstilldelning och löner till lärarpersonalen samt inrättande av en befattning som inspektör för skolorna) avgav utredningen i skrivelser den 27 oktober och den 10 november 1937. Förslagen blevo i huvudsak genomförda.

Enligt direktiven skulle emellertid utredningen vidare taga ställning till problemet om ifrågavarande arbetslöshetsskolors fortsatta tillvaro, sedan de förhållanden på arbetsmarknaden upphört, som föranlett skolornas inrättande. Härom anförde departementschefen bland annat följande:

I och med tillkomsten av dessa, av ett tillfälligt behov betingade läroanstalter hade skapats en skoltyp, som syntes utvecklingsduglig och som kunde få en mycket stor betydelse för yrkesutbildningen i landet. Verkstadsskolan såsom en form av yrkesutbildningsanstalt vore visserligen icke någon nyhet. Den hade funnits i åtskilliga år men knappast vunnit någon större utbredning. Vad som emellertid kunde sägas utgöra en nyhet i fråga om de här avsedda verkstadsskolorna vore, att de inrättats såsom centrala anstalter för större områden, omfattande ett eller flera län och med landstingen såsom huvudmän eller ekonomiskt intresserade. Våra vanliga lärlings-, yrkes- och verkstadsskolor vore nästan undantagslöst inrättade av primärkommunerna var för sig. Häri låge otvivelaktigt en svaghet så tillvida, att under sådana förhållanden skolornas anordnande för olika yrkesgrenar näppeligen annat än rent lokalt sett kunde ske på ett fullt planmässigt sätt med hänsyn till yrkeslivets behov, att elevtillgången bleve ojämnare och osäkrare än med ett vidsträcktare rekryteringsområde, samt att organisationen och driften måste bli va dyrbara än vid en centralisering till större anstalter. Det vore icke uteslutet att i dessa förhållanden förklaringen vore att söka till att särskilt de vanliga verkstadsskolorna med deras ofta mycket dyrbara maskinuppsättning och materialförbrukning blott relativt sparsamt kommit till stånd.

Med hänsyn till det sålunda anförda ansåg departementschefen, att de sakkunniga borde taga under övervägande, huruvida icke arbetslöshetsskolorna — samtliga eller vissa av dem — lämpligen skulle kunna infogas i det nuvarande skolsystemet såsom en ny kategori av yrkesutbildningsanstalter med uppgift att tjänstgöra såsom *centrala verkstadsskolor* för större områden. En sådan organisation borde, i händelse den visade sig livsduglig, tänkas så småningom omfatta hela landet. Departementschefen anförde vidare, att, om det eljest befundes påkallat att få till stånd den i direktiven skisserade nya organisationen, han funne det sannolikt, att staten måste giva den ett kraftigt ekonomiskt stöd.

Verkstadsskoleutredningen avgav den 30 september 1938 betänkande

med utredning och förslag angående centrala verkstadsskolor m. m. (statens offentliga utredningar 1938: 26).

Över de sakkunnigas betänkande ha utlåtanden avgivits av länsstyrelserna i Stockholms län, Uppsala, Karlskrona, Göteborg, Karlstad, Gävle, Härnösand, Umeå och Luleå, skolöverstyrelsen, statskontoret, socialstyrelsen, kommerskollegium, pensionsstyrelsen och statens arbetslöshetskommision. Vidare ha yttranden avgivits av svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverksorganisation och svenska yrkesskolföreningen. Slutligen ha skrifter inkommit från slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund, representanter för Byske kommun samt styrelsen för Medelpads socialdemokratiska partidistrikt.

Verkstadsskoleutredningen har i sitt betänkande framlagt dels förslag om inrättande av ett system med centrala verkstadsskolor, i vilket system de nuvarande arbetslöshetsskolorna i viss utsträckning borde inlemmas, dels ock vissa riktlinjer och förslag rörande speciella åtgärder under arbetslöshetstider för befämjande av yrkesutbildningen. I sistnämnda avseende innefattar de sakkunnigas förslag i stort sett icke frågor, till vilka slutlig ställning bör tagas i nu förevarande sammanhang.

I det föregående har jag lämnat en kort översikt över yrkesskolväsendets nuvarande organisation samt de förhållanden, som föranlett tillkomsten av verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. I övrigt tillåter jag mig härom hänvisa till verkstadsskoleutredningens betänkande, som innehåller utförliga redogörelser i dessa hänseenden. Jag övergår till en närmare granskning av utredningens förslag om inrättande av centrala verkstadsskolor.

I. Centrala verkstadsskolor.

1. Inledning.

De sakkunniga ha inledningsvis behandlat spörsmålen om den nödvändiga avvägningen mellan utbildningsmöjligheterna i olika yrken samt mellan de utbildningsmöjligheter, som kunna och böra erbjudas inom näringslivet, och dem, som behöva ställas till förfogande i skolor av skilda slag.

Dessa spörsmål ha givetvis särskild betydelse vid bedömandet av frågan om centrala verkstadsskolors inrättande. Jag anser mig därför böra här till bedömande upptaga vad verkstadsskoleutredningen i dessa avseenden anført.

Verkstadsskoleutredningen. De sakkunniga ha framhållit, att de särskilda spörsmålen beträffande centrala verkstadsskolor hade ett mer eller mindre ofrånkomligt samband med motsvarande frågor rörande yrkesutbildnings-

anstalterna i allmänhet. Det vore sålunda icke lämpligt att taga ställning till spörsmål rörande organisation, statsbidragsgrunder, löner och dylikt vid eventuella centrala verkstadsskolor utan att ställa dem i relation till vad som gällde i motsvarande avseenden vid yrkesundervisningsanstalterna i övrigt. De sakkunniga ha i detta sammanhang berört vissa av de spörsmål, som under arbetets gång mera ingående behandlats.

I fråga om den nödvändiga avvägningen mellan *utbildningsmöjligheterna i olika yrken* ha de sakkunniga sålunda anfört:

I samband med en ifrågasatt utökning av utbildningsmöjligheterna i *vissa yrken* hade med nödvändighet frågan om anordnande av en rationell yrkesutbildning även för *andra yrken*, där sådan utbildning erfordrades, trängt sig fram. Bland andra jordbrukets, skogsbrukets och fiskets behov av yrkesutbildning vore enligt de sakkunnigas förmenande tillgodosett i relativt långt mindre grad än industri- och hantverksyrkenas. Det syntes ligga en icke oväsentlig fara i att utbildningsmöjligheterna i olika yrken icke stode lämpligt avvägda i förhållande till varandra. Genom att speciellt tillgodose utbildningen för de yrken, dit en dragning i varje fall skedde, uppmuntrades ytterligare överförandet av arbetskraft från de yrken, där redan brist på arbetskraft förelåge.

Beträffande den nödvändiga avvägningen mellan *utbildningsmöjligheterna inom näringslivet*, å ena sidan, och *i särskilda yrkesutbildningsanstalter*, å den andra, ha de sakkunniga vidare anfört:

Av alldeles särskild betydelse vore frågorna, i vilken utsträckning yrkesutbildningen borde tillgodoses av industrin och hantverket själva eller i samarbete mellan dem och främst lärlingsskolorna. Å ena sidan hävdades understundom av representanter för såväl företagare som arbetare, att den egentliga praktiska yrkesutbildningen helt borde ordnas i form av arbete inom yrket; å andra sidan framhölls, att i åtskilliga fall grundläggande praktisk yrkesutbildning måste meddelas i skolor. Det nuvarande, av 1918 års riksdag beslutade yrkesskolsystemet innebure väsentligen, att den praktiska utbildningen skulle givas genom arbete huvudsakligen i yrket samt att den teoretiska och i någon mån den praktiska utbildningen skulle meddelas i särskilda för ändamålet upprättade skolor. Man hade emellertid i viss utsträckning nödgats släppa kravet på samband mellan lärlingsskolorna och arbetet i yrket. Problemet, huruvida det nuvarande lärlingsskolsystemet fyllde sitt ändamål, framskymtade sålunda. I detta sammanhang torde vidare få omnämnas de synpunkter, som kommit till uttryck hos rationaliseringsutredningen, att den av rationaliseringen betingade utvecklingen inom näringslivet lett till en förändring av utbildningsbegreppet på det sätt, att kraven på yrkesskicklighet i synnerhet inom industrin förskjutits från en manuell sådan till en mera intellektuellt betonad. Denna utveckling borde enligt rationaliseringsutredningen medföra en fullständigt ändrad organisation av yrkesutbildningen. Samma utredning hade tillika framhållit vikten av att yrkesutbildningen smidigt anpassade sig efter näringslivets behov.

Vad härefter särskilt angår *sambandet mellan de ifrågasatta centrala verkstadsskolorna och övriga kommunala yrkesundervisningsanstalter* (de sist-

nämnda i det följande för korthetens skull benämnda lokala skolor), ha de sakkunniga framhållit:

Spörsmålen uppstode, huruvida de olika slagen skolor borde vara jämställda eller om den lokala skolan borde vara en förberedande skola i förhållande till den centrala eller omvänt, ävensom huruvida statsunderstöd borde utgå efter förmånligare grunder till centrala än till lokala skolor, samt, därest löner till lärare vid centralskolor ansåges böra fastställas av statsmakterna, huruvida icke en allmän reglering av lönerna vid yrkesundervisningsanstalterna samtidigt borde företagas. Spörsmålet om lärarutbildningen slutligen vore av gemensam betydelse för båda slagen skolor.

Vad sålunda anförts och ytterligare ett flertal omständigheter hade bibringat verkstadsskoleutredningen den uppfattningen, att *en översyn i ett sammanhang av yrkesskolväsendet i dess helhet borde komma till stånd*. De sakkunniga ha därvid erinrat om att ett flertal frågor på yrkesutbildningens område — organisationen av den statliga ledningen av skolväsendet, lärlingsutbildningen inom hantverket och industrin samt utbildningen av lärare för yrkesutbildningen m. fl. — vore föremål för särskilda utredningar. Ett upptagande i ett sammanhang, ha de sakkunniga härom vidare anført, av den mångfald yrkesundervisningen i dess helhet berörande spörsmål, av vilka några sålunda antytts, skulle därför haft till följd dels ett fullständigt återupptagande av de redan verkställda utredningarna och dels en omläggning av de ännu arbetande sakkunnigutredningarnas arbeten.

Verkstadsskoleutredningen har för sin del icke ansett sig böra ifrågasätta dylika åtgärder i annan mån än att de sakkunniga i skrivelse den 16 augusti 1940 till chefen för ecklesiastikdepartementet gjort framställning om ny utredning av frågan om organisationen av den centrala ledningen för yrkesskolväsendet. De sakkunniga ha i stället — med accepterande av den begränsning i utredningsuppdraget, som syntes dem given i de för dem meddelade direktiven — stannat för att utreda och framlägga förslag om inrättande, jämsides med övriga yrkesundervisningsanstalter, av ett system av centrala verkstadsskolor för — i första hand — manlig ungdom. Enligt de sakkunnigas uppfattning är nämligen behovet av ökade möjligheter till yrkesutbildning så stort att, även om i framtiden i större eller mindre mån riktlinjerna för denna utbildning skulle omläggas, tillräcklig plats och uppgifter torde förefinnas jämväl för dylika verkstadsskolor. För bedömande av detta spörsmål ha de sakkunniga verkställt en utredning angående de nu förefintliga möjligheterna till yrkesutbildning. Jag tillåter mig hänvisa till redogörelsen härför, vilken ingår som kap. 3—6 i de sakkunnigas betänkande.

De sakkunniga ha i detta sammanhang även erinrat om 1938 års riksdags uttalande i skrivelsen nr 8 (punkt 141) om vikten av att, efter avslutandet av de ifrågavarande utredningarna, en översyn av de framställda förslagen komme till stånd i syfte att samordna och enhetliggöra förslagen.

I anslutning härtill har verkstadsskoleutredningen framhållit, att vissa av de på yrkesundervisningens område aktuella problemen lämpligast borde utredas av den centrala ledningen för yrkesskolväsendet.

Jag vill här med hänsyn till att verkstadsskoleutredningen berört frågan om en nyorganisation av den centrala ledningen av yrkesskolväsendet erinra om att Kungl. Maj:t den 22 september 1938 föreskrev, att det de sakkunniga tidigare meddelade uppdraget skulle innefatta jämväl detta spörsmål. Den 30 december 1938 avgav verkstadsskoleutredningen betänkande med förslag angående *överstyrelse för yrkesutbildning* (statens offentliga utredningar 1938: 54). Enligt förslaget skulle yrkesskolavdelningen inom skolöverstyrelsen upphöra och överstyrelsen för yrkesutbildning organiseras såsom ett fristående statligt organ i nära samband med näringsliv och arbetsmarknad. Överstyrelsen skulle bestå av en ordförande, tillika chef, samt fyra ledamöter, av vilka två närmast skulle företräda företagar- och två arbetarintressen inom näringslivet. Till överstyrelsen skulle vara knutet ett kansli, fördelat på tre byråer. Beträffande överstyrelsens arbetsuppgifter må här särskilt framhållas, att den icke blott — såsom skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning — skulle handha ledningen av den yrkesundervisning för hantverk och industri samt handel och husligt arbete, som äger rum i *skolor* av olika slag, utan jämväl och icke minst handha ledningen av de åtgärder till befremjande av yrkesutbildningen *inom näringslivet*, som det allmänna finner skäl vidtaga. Jag vill ur motiveringen till de sakkunnigas ifrågasvarande förslag citera följande uttalande.

Då år 1918 förslaget om praktiska ungdomsskolor framlades och godkändes, gällde det, vad yrkesundervisningen anginge, såsom förut framhållits, i första hand att få till stånd teoretiska utbildningsanstalter — exempelvis lärlings- och yrkesskolor — till komplettering av den praktiska träning, som de unga erhöle vid anställningar i näringslivet. Vid sådant förhållande hade det blivit helt naturligt, att främst skolsynpunkter kommit att dominera frågan om denna undervisnings centrala ledning. Så länge ifrågasvarande yrkesskolväsende icke heller nått någon större omfattning och i stort sett varit begränsat till kompletterande kvällsskolor, hade nämnda förhållande kunnat fortfara. Enligt verkstadsskoleutredningens mening hade emellertid läget undergått en successiv förskjutning bland annat genom tillkomsten av verkstadsskolorna och andra heldagsundervisande yrkesundervisningsanstalter. I motsats mot de nyssnämnda lärlings- och yrkesskolorna — vilka som nyss nämnts endast meddelade undervisning av supplerande natur — gäves i nämnda heldagsskolor en undervisning, som avsåges utgöra mer eller mindre fullständig yrkesutbildning. Med den ställning, verkstadsskoleutredningen i annat sammanhang intagit, att näringslivet självt så långt möjligt borde sörja för utbildningen av sin arbetskraft, uppstode självfallet i och med att omfördelade heldagsundervisning i skolor nått en större omfattning spörsmålet om en nödvändig avvägning mellan de utbildningsmöjligheter, som kunde och borde erbjudas

inom näringslivet, och dem, som behöfve ställas till förfogande i olika skolor. Upplagd på detta sätt, bleve yrkesutbildningen för industri och hantverk i minst lika hög grad en direkt närings- och arbetsmarknadsfråga som en uppfostrings- och undervisningsangelägenhet. Verkstadsskoleutredningen hade också utifrån dessa synpunkter funnit det angeläget, att statens åtgärder i fråga om yrkesutbildning inom näringslivet förlades under samma centrala myndighet som skolåtgärderna på yrkesutbildningens område. På grund härav hade utredningen föreslagit, att de hittills av kommerskollegium omhänderhavda uppgifterna rörande lärlingsutbildning inom hantverket flyttades till den nya överstyrelsen för yrkesutbildning. Genom det namn på detta centralorgan, verkstadsskoleutredningen föreslagit (överstyrelsen för *yrkesutbildning* och ej *yrkesskolöverstyrelsen*), hade utredningen även velat betona dettas karaktär av ej blott skolorgan utan även organ för andra former av yrkesutbildning.

Det förändrade läge, i vilket, såsom ovan framhållits, frågorna rörande den ovannämnda yrkesundervisningen kommit genom en successivt skeende utveckling, syntes i ständigt ökad grad påkalla smidighet och anpassningsförmåga efter näringslivets behov och förändringar. Det torde icke kunna förväntas, att så skedde i tillräckligt hög grad hos myndigheter, vilka vore inriktade huvudsakligen på skolangelägenheter.

I detta sammanhang har verkstadsskoleutredningen även understrukt yrkesutbildningsåtgärdernas betydelse under arbetslöshetsperioder. De särskilda uppgifter, som därunder borde ankomma på den centrala ledningen för yrkesutbildningen, hade också varit av stor betydelse för utredningens ståndpunktstagande i fråga om denna lednings organisation. Även i detta avseende framträdde, understryka de sakkunniga, yrkesutbildningens nära samband med arbetsmarknad och näringsliv synnerligen starkt. De sakkunniga anföra, att de synpunkter, som här borde göra sig gällande, måste i huvudsak anses främmande för egentliga undervisningsmyndigheter.

Myndigheterna m. fl. *Kommerskollegium* har understrukt önskvärdheten av att näringsutövarnas egna yrkesbildningsresurser i första hand utnyttjas. Vad som från statsmakternas sida kunde göras för att — under samverkan med arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer — befrämja dessa möjligheters tillvaratagande vore, enligt kollegiets mening, just ett av de många viktiga problem, som mötte inom den svenska yrkesutbildningens intresseområden. Verkstadsskoleutredningens betänkande lämnade ej — och hade på grund av uppdragets begränsning icke kunnat lämna — någon mera allmän belysning av yrkesskoleproblemet. Kollegiet förutsatte att, därest de sakkunnigas förslag genomfördes, detta skedde under en central ledning, som hade sin uppmärksamhet riktad på att kostnaderna för yrkesutbildningen stode i rimligt förhållande till det framtida praktiska värde utbildningen i verkligheten kunde tänkas få, främst för den utbildade lärlingen men också för hantverk, industri och näringsliv i allmänhet. Den centrala ledningens organiserande och övervakande insatser måste bli av den mest avgörande betydelse för yrkesskolväsendets lyckosamma utveckling.

Statens arbetslöshetskommission har uttalat, att tillkomsten av en central ledning av yrkesutbildningen, som bleve i stånd att upprätthålla en intim kontakt med näringsliv och arbetsmarknad, syntes kommissionen innebära en garanti för att en utökning av yrkesundervisningen under

arbetslöshetstider verkställdes under iakttagande av samtliga på behovet av en sådan utökning inverkan faktorer.

Svenska stadsförbundet har — med hänsyn till vikten av att verkstads-skoleutredningens föreliggande förslag med det snaraste kunde börja realiseras — icke velat påyrka ett uppskov, som eljest kunde anses motiverat i avvaktan på att en översyn av samtliga på ifrågavarande område framlagda förslag hunne genomföras.

Svenska landstingsförbundet har framhållit, att den centrala ledningen av yrkesskolväsendet måste äga möjlighet och förutsättningar att följa näringslivets utveckling, emedan yrkesskolorna måste arbeta i intim kontakt med de olika orternas näringsliv.

Svenska arbetsgivareföreningen — som hyser uppfattningen, att nuvarande i olika former bedrivna lärlings- och yrkesutbildning av ungdom visat sig vara kvantitativt otillräcklig och även ur vissa andra synpunkter otillfredsställande — finner, att det skulle ha varit ändamålsenligt att i första hand genomföra en omorganisation av den centrala ledningen för yrkesskolväsendet efter de riktlinjer, verkstadsskoleutredningen föreslagit i sitt senare betänkande, för att sedermera med stöd av den mera allsidiga erfarenhet, en dylik ledning förfogade över, efter hand uppdraga de principiella riktlinjerna för och bygga ut de olika grenarna av yrkesutbildnings- och lärlingsverksamheten. Räckvidden av det allmännas åtgärder för yrkesutbildningen måste noggrant avvägas ej blott med hänsyn till verkningarna av de anordningar, som vidtoges på andra områden av yrkesundervisningen, utan jämväl med beaktande av de resurser, som företagarna själva förmådde utveckla för en fortsatt utbyggnad av den direkt till produktionen knutna lärlingsutbildningen. Föreningen ville ge uttryck för ett önskemål, att vid planerad omorganisation av den centrala yrkesskoleledningen det blivande centralorganet gäves en sammansättning, som tillförsäkrade detsamma en närmare kontakt än hittills varit fallet med representanter för olika intressen inom näringsliv och arbetsmarknad.

Departement-
schefen.

Vid bedömandet av frågan om en mera väsentlig utvidgning av den nuvarande organisationen av verkstadsskolor för yrkesutbildning för hantverk och industri måste som redan inledningsvis framhållits de spörsmål, de sakkunniga i detta sammanhang upptagit, tillerkännas central betydelse. En avvägning bör ske mellan de utbildningsmöjligheter, som skapas för hantverket och de industriella yrkena, och dem, som stå till förfogande för andra yrken. De sakkunniga ha särskilt framhållit jordbrukets, skogsbrukets och fiskets behov av yrkesutbildad arbetskraft. Jag är ense med de sakkunniga om att en överföring av arbetskraft från yrken, där brist på arbetskraft normalt föreligger, är att befara, därest utbildningen för yrken, som i varje fall draga till sig arbetskraft, speciellt tillgodoses. Det är på grund härav av vikt, att behovet av en dylik avvägning noga beaktas. Detta gäller i särskild grad för den centrala ledningen av yrkesundervisningen, på vars förmåga att leda inriktningen av yrkesutbildningsåtgärderna på olika områden måste ställas stora krav. Det är vidare av betydelse, att en avvägning sker mellan de utbildningsmöjligheter, som kunna och böra erbjudas inom näringslivet, och dem, som behöva ställas till förfogande av det all-

männa. Att beakta detta är nödvändigt icke endast nu, då fråga är om principiellt ställningstagande till föreliggande förslag om inrättande av centrala verkstadsskolor, utan i lika hög grad för framtiden, när det gäller att i det enskilda fallet taga ställning till uppkommande frågor om utökning eller omläggning av yrkesutbildningsmöjligheterna eller över huvud organisationen av yrkesutbildningsväsendet på en viss ort. Även denna uppgift ankommer främst på yrkesundervisningens centrala ledning, som alltså måste vara väl rustad därför.

Såsom även kommerskollegium anförde i sitt utlåtande, har verkstadsskoleutredningen icke lämnat — och har på grund av uppdragets begränsning icke kunnat lämna — någon mera allmän belysning av yrkesskolproblemet. På yrkesutbildningens område föreligga ett flertal betydelsefulla delspörsmål, som varit föremål för särskilda, numera i huvudsak avslutade utredningar och som vänta på sin lösning. Jag har i det föregående tangerat några av dem — såsom frågorna om yrkesutbildningen för olika yrken och lärlingsutbildningen inom näringslivet — och vill här ytterligare nämna allenast frågorna om utbildningen av lärare för yrkesundervisningen, yrkesutbildningen för lantbruk, skogsbruk och fiske samt yrkesutbildning för sjöfolk och av hembiträden. Härtill kommer spörsmålet om organisationen av den centrala ledningen av yrkesutbildningen. Med hänsyn till det nära sambandet mellan alla dessa frågor har verkstadsskoleutredningen kommit till den uppfattningen, att en översyn i ett sammanhang av yrkesskolväsendet i dess helhet borde komma till stånd. Även enligt 1938 års riksdags ovanberörda uttalande böra de olika förslagen samordnas och enhetliggöras.

Vid anmälan den 22 november 1940 av frågan om tillsättande av en kommitté för utredning rörande skolväsendets organisation m. m. erinrade jag om behovet av en översyn i ett sammanhang av de inom yrkesutbildningen aktuella frågorna och av yrkesskolväsendet i dess helhet. Vissa av dessa frågor — såsom spörsmålen om verkstadsskolornas framtida ställning och om inrättande av en särskild överstyrelse för yrkesutbildningen — kunde och borde enligt min mening beredas en isolerad lösning. Vissa frågor i övrigt borde lämpligen upptagas i samband med spörsmålet om inrättande av en särskild överstyrelse för yrkesutbildningen. Det syntes mindre lämpligt att låta dessa frågor bedömas av den av mig förordade kommittén, som huvudsakligen måste inriktas på folkskoleundervisningen och den högre allmänna undervisningen. Vad sålunda yttrats utgjorde, anförde jag, givetvis intet hinder för kommittén att, i den mån sådant av utredningsarbetet i övrigt direkt påkallades, ingå jämväl på de frågor, som rörde den egentliga yrkesutbildningen, och deras samband med undervisningsväsendet i övrigt.

I anslutning till vad sålunda anförts vill jag här endast uttala, att frågan om vilka åtgärder, som böra vidtagas för att inom yrkesutbildningen ernå tillräcklig planmässighet och en önskvärd avvägning mellan skilda intressen,

bör i fortsättningen uppmärksammas och vid lämplig tidpunkt i hela dess vidd upptagas till omprövning. Det synes vara särskilt betydelsefullt, att den centrala statliga ämbetsmyndigheten på yrkesundervisningens område — för närvarande skolöverstyrelsen — har möjligheter till nära kontakt med näringslivets och arbetsmarknadens olika intressen. Ehuru jag på grund härav finner en omorganisation av det nuvarande centralorganet önskvärd, anser jag mig dock icke kunna nu framlägga förslag om en mera genomgripande omorganisation. I annat sammanhang ämnar jag emellertid föreslå en provisorisk förstärkning av skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning.

Oaktat verkstadsskoleutredningen ansett en översyn i ett sammanhang av yrkesskolväsendet i dess helhet erforderlig, ha de sakkunniga dock funnit, att centrala verkstadsskolor för yrkesutbildning för hantverk och industri borde kunna inrättas, innan en dylik översyn verkställts. Enligt de sakkunnigas uppfattning är nämligen behovet av ökade möjligheter till yrkesutbildning så stort att, även om i framtiden i större eller mindre utsträckning riktlinjerna för denna utbildning skulle omläggas, tillräckligt utrymme förefinnes jämväl för sådana verkstadsskolor. Jag vill — under hänvisning till vad i det följande anföres om behovet av ökade yrkesutbildningsmöjligheter — ansluta mig till denna mening. Ett genomförande i större eller mindre utsträckning av de sakkunnigas nu ifrågavarande förslag synes mig sålunda icke behöva eller böra uppskjutas enbart därför, att andra frågor på yrkesutbildningens område icke samtidigt kunna upptagas till behandling.

För att kunna taga ställning till frågan om och i vilken utsträckning verkstadsskolor för yrkesundervisning för hantverk och industri ytterligare böra inrättas synes det nödvändigt att göra klart för sig, huruvida en utökad yrkesutbildning för hantverks- och industriyrkena är av behovet påkallad. Verkstadsskoleutredningen har också ingående behandlat frågan om behovet av utökad yrkesutbildning.

2. Behovet av utökad yrkesutbildning.

Verkstadsskoleutredningen. De sakkunniga ha härom inledningsvis anfört att, när det hitintills gällt att klarlägga förutsättningarna för en planerad yrkesutbildningsanstalt, som regel omfattande utredningar företagits beträffande behovet av utvidgade försörjningsmöjligheter, de yngre åldersgruppernas förhållanden m. m. inom det område, anstalten beräknats avse. Karakteristiskt för de sålunda verkställda utredningarna hade varit, anföra de sakkunniga vidare, att utredningarna främst tagit sikte på behovet av att bereda den uppväxande ungdomen erforderlig eller åtminstone önskvärd utbildning, i syfte att den därefter skulle kunna vinna så vitt möjligt tryggad utkomst i livet. De sakkunniga ha emellertid understrukit, att vad som sålunda anförts utgjorde allenast en sida av det föreliggande problemet.

I själva verket hade förenämnda synpunkter blott i andra hand att skaffa med det egentliga spörsmålet om behovet av yrkesutbildning, d. v. s. *behovet av yrkesutbildad arbetskraft inom näringslivet*. Endast i den mån sistnämnda behov ej vore tillfredsställt, kunde det bli möjligt att taga hänsyn till individuella önskemål och kunde det vara önskvärt, att från det allmännas sida vidtoges åtgärder för anordnande av yrkesutbildning. De ingripanden, som hittills av det allmänna företagits på här ifrågavarande område i syfte att öka ungdomens försörjningsmöjligheter, hade givetvis utgått ifrån att det förelegat ett behov av yrkesutbildad arbetskraft inom näringslivet.

I fortsättningen ha de sakkunniga framhållit, att behovet av yrkesutbildad arbetskraft icke vore av den art, att det kunde matematiskt angivas. Framför allt måste uppmärksammas, att nämnda behov — liksom behovet av arbetare av alla kategorier — underginge ständiga förskjutningar i samband med näringslivets utveckling. Allra mest påtagligt influerades det samma av *konjunkturerna*. Härom har verkstadsskoleutredningen anfört följande:

Den minskning av företagens arbetarestam, som ägde rum under lågkonjunkturen, träffade givetvis även yrkesarbetarna, ehuru erfarenheten visade, att de yrkesutbildade arbetarna drabbades därav i mindre omfattning än grovarbetare och övriga arbetarekategorier, som icke erhållit egentlig yrkesutbildning. Under högkonjunkturen åter skedde en väsentlig ökning i efterfrågan på yrkesarbetare. Särskilt under den senaste högkonjunkturen hade tillgången därpå inom vissa områden på intet sätt täckt behovet. En markerad brist på vissa yrkesarbetare hade förmärkts, och som följd därav torde näringslivet i en icke obetydlig utsträckning ha nödgats avstå från arbetstillfällen, som eljest stått till buds. Innebörden av sistnämnda förhållande framträdde, om man betänkte det nära sambandet mellan produktionen på olika stadier och områden. En ökning eller en minskning av arbetstillfällena för yrkesarbetarna innebure en kvantitativt säkerligen än mer betydande ändring i arbetstillfällena för de övriga arbetarekategorierna.

I anslutning till nämnda uttalande ha de sakkunniga framhållit, att näringslivets styrka och motståndskraft och därmed dess förmåga att även under depressionstider giva sysselsättning åt sina anställda påverkades av det sätt, varpå högkonjunkturens arbets- och förtjänstmöjligheter utnyttjades. Enligt de sakkunnigas uppfattning borde därför tillgången på yrkesarbetare vara så riklig, att den i görligaste mån täckte efterfrågan även under högkonjunkturen.

De sakkunniga ha vidare utvecklat, att särskilt på *landsbygden* i vissa yrken rått en påtaglig brist på skickliga och verkligt utbildade arbetare. I detta sammanhang ha de sakkunniga — som här utgått från förhållandena under normala tider — framhållit, att en ökad tillgång på yrkesutbildad arbetskraft säkerligen resulterade i en ökad efterfrågan därpå.

I det följande har verkstadsskoleutredningen företagit en närmare granskning av *den nuvarande yrkesutbildningen för industri och hantverk* och

därvid undersökt, huruvida denna utbildning kunde anses under alla förhållanden och i full utsträckning fylla de krav, som borde ställas på densamma. De sakkunniga — till vilkas framställning jag i övrigt hänvisar — ha därvid erinrat om att den yrkesutbildning, som ägde rum i kommunala och enskilda heldagsskolor (och som sålunda icke blott vore att betrakta såsom en kompletterande utbildning), ännu vore av relativt liten omfattning. Den övervägande delen av yrkesutbildningen, anförde de sakkunniga, ägde alltså rum inom industri- och hantverksföretagen själva och kompletterades med genomgång av kurser i lärlings- och liknande skolor.

Beträffande särskilt yrkesutbildningen inom *i n d u s t r i n* framhålla de sakkunniga, att endast vid ett fåtal större företag funnes någon verkligt organiserad yrkesutbildning. Som regel skedde nyrekryteringen genom att ungdomar anställdes såsom biträden, hantlangare och dylikt. De vunne successivt befordran. Någon planmässig praktisk undervisning bibringades de som regel icke och kändedomen om yrket bleve ej så omfattande och djup. Stundom anställdes de unga direkt såsom lärlingar samt placerades hos äldre och för undervisning lämpade arbetare, vilka de finge följa i arbetet. Härom anförde de sakkunniga bland annat följande:

Det ökade arbetstempot inom företagen och det tilltagande ackordsavlönningssystemet hade emellertid bidragit till att successivt minska effektiviteten av den utbildning, som sålunda lämnades de unga. Otvivelaktigt hade det varit insikten härom, som medverkat till att — på huvudsakligt initiativ av arbetareparten — avtal träffats mellan Sveriges verkstadsförening samt svenska metallindustriarbetareförbundet och svenska gjutareförbundet om vissa bestämmelser rörande yrkesutbildning inom hithörande företag. Den reglering av yrkesutbildningen, som sålunda avsåges komma till stånd, torde emellertid icke böra förväntas innebära, att därmed en slutlig lösning av dessa utbildningsspörsmål ernåtts. Förutom att härigenom ömsesidigt konstaterats, att dessa frågor krävde större beaktande, torde betydelsen av avtalet främst ligga däri, att inom dessa företag, som ju dock utgjorde endast en del av den svenska industrin, de tillgängliga — om än i flertalet fall otillräckliga — resurserna i fråga om meddelande av verklig yrkesutbildning avsåges bli bättre utnyttjade än tidigare.

De sakkunniga ha i detta sammanhang särskilt framhållit, att inom industriföretagen i regel icke någon som helst teoretisk undervisning lämnades de unga. Endast i den mån de hade tillfälle och initiativ att samtidigt bevista undervisning i lärlingsskola eller liknande kurser, kunde de vinna någon mera omfattande yrkesutbildning. Frågan bleve sålunda om lärlingsskolan fyllde de avsedda uppgifterna. Härom ha de sakkunniga vidare anført, att ifrågavarande skolform praktiskt taget icke alls gjorts obligatorisk, något som dock vore möjligt enligt gällande bestämmelser. Vidare hade anslutningen till densamma varit ganska svag. Enligt verkställda beräkningar skulle allenast några få procent av de i hantverk och industri sysselsatta minderåriga arbetarna ha erhållit utbildning i lärlingsskolans huvudkurser. Lärlingsskolans utveckling hade under senare tid i

stort sett avstannat. Slutligen vore i lärlingsskolorna antalet elever, som avginge innan de fullt genomgått vederbörande kurser eller som icke samtidigt hade anställning inom det yrke, kursen avsåge, mycket betydande. Inemot 21 procent av lärlingsskolans elever avginge sålunda före kursens slut.

Även om, ha de sakkunniga fortsatt, numera flertalet arbetare sysselsattes med s. k. tempoarbeten, som ej krävde egentlig yrkesutbildning, så innebure den nuvarande specialiseringen av arbetsuppgifterna, att desto större yrkesskicklighet krävdes av de övriga arbetarna. De små och medelstora industriföretagen — såsom reparationsverkstäder, smärre mekaniska verkstäder på landsbygden och liknande företag — hade icke resurser att själva ordna en planmässig och effektiv utbildning inom företagen. Samtidigt ställdes i många fall kraven på genomsnittsarbetaren vid nämnda företag högre än på motsvarande arbetare inom storindustrin med dess större möjligheter till fördelning av arbetsuppgifterna.

Vad ovan anförts hade givit de sakkunniga stöd för ett tvivelsmål rörande effektiviteten av den yrkesutbildning, som ägde rum inom industriföretagen och som kompletterades genom undervisningen i lärlings- och liknande skolor.

Vad de sakkunniga sålunda anfört beträffande yrkesutbildningen inom industrin har närmast avsett förhållandena under tider av mera normal arbetstillgång. Särskilt under *kristider*, uttala de sakkunniga, bleve situationen en helt annan. Då avstannade i stort sett intagningen av nya arbetare. I större eller mindre utsträckning förlorade de redan anställda sina platser. Innebörden därav bleve — fränsett den sålunda iråkade arbetslösheten — att en del årgångar unga ginge miste om den yrkesutbildning, de eljest skulle ha erhållit i sina anställningar. När krisen lättade och arbetstillgången därmed bleve rikligare, hade denna ungdom icke de erforderliga förutsättningarna i fråga om utbildning och träning över huvud för att som eljest göra sig gällande i konkurrensen om tillgängliga arbetstillfällen. Dess försörjningsmöjligheter hade sålunda blivit väsentligt försämrade. Men verkningarna av den under krisen inskränkta yrkesutbildningen sträckte sig än längre genom att den därefter följande högkonjunkturs behov av yrkesutbildad arbetskraft bleve sämre tillgodosett. Utan tvivel hade nämnda omständigheter, understryka de sakkunniga, i hög grad medverkat till de senaste årens brist på yrkesarbetare inom vissa yrken.

De med kristiderna sammanhängande förhållandena på förevarande område ha de sakkunniga ansett vara av den innebörd, att — även om storindustrin eljest skulle anses kunna under normala förhållanden i tillräcklig utsträckning sörja för den erforderliga yrkesutbildningen av sin arbetarestam — det allmänna enbart på grund därav icke kunde underlåta att ingripa för att säkerställa en fortgående effektiv yrkesutbildning för industrin. För detta ändamål borde en organiserad yrkesutbildning i verkstadsskolor före-

finnas även under normala tider. Att vid inträffande kris i hast helt improvisera en statlig eller kommunal yrkesutbildningsorganisation vore icke att tillråda. Verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hade givit tillräckliga belägg härför och för att åtminstone stommen av en dylik organisation borde permanent finnas för mötande av ungdomsarbetslöshet.

Under åberopande av det sålunda anförda har verkstadsskoleutredningen ansett sig ha förebragt tillräckliga skäl för att för *industrins del* kunna förorda en betydande utvidgning av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen.

Vad härefter yrkesutbildningen för *hantverksyrkena* beträffar, ha de sakkunniga framhållit, att det vore för dessa yrken karakteristiskt, att i stort sett varje utövare därav måste ha en grundlig yrkesutbildning. På grund av ekonomiska och andra förhållanden vore enligt de sakkunnigas mening numera någon effektiv yrkesutbildning inom hantverket knappast att påräkna utan betydande stöd av det allmänna. Skälen vore i stort sett desamma som ovan anförts beträffande industrin. Härom ha de sakkunniga vidare anfört följande:

I detta sammanhang framträdde i särskilt hög grad den omständigheten, att hantverksföretagen som regel vore relativt små. I gengäld vore de desto flera. De vore icke heller såsom tidigare väsentligen koncentrerade till städerna utan fördelade sig mera jämnt över landet. För yrkesutbildningen innebure dessa förhållanden minskade möjligheter till en effektiv undervisning i samband med anställning i yrket. Icke alla hantverksmästare vore lämpade för att handha lärlingsutbildning i sina verkstäder. De som vore det och hade verkstäder med tillräckligt god utrustning kunde icke påräknas ensamma åtaga sig bördan av hela lärlingsutbildningen. Särskilt starkt framträdde emellertid svårigheterna, när det gällde den teoretiska undervisningen. Redan i fråga om yrkesutbildningen för industrin hade framhållits, hurusom endast en del av ungdomen hade tillfälle att samtidigt med sin anställning i industrin taga del av undervisningen i lärlingsskolor och liknande. Dock gällde för industrin, att den i högre grad än hantverket vore koncentrerad till orter, där sådana skolor funnes. Genom inrättandet av s. k. decentraliserade verkstadsskolor hade en ordnad hantverksutbildning emellertid i några fall kommit till stånd även på orter, där eljest sådan undervisning icke kunnat påräknas. Det kunde dock sägas, att i stort sett icke några lärlingar inom det stora antal hantverksföretag, som vore belägna på landsbygden och i de mindre samhällena, kunde erhålla någon som helst teoretisk undervisning under lärlingstiden. Det gällde även beträffande en hel del hantverksyrken i högre grad än i fråga om vissa industriyrken, att en påtaglig brist på skickliga yrkesarbetare rådde inom stora delar av landsbygden.

I detta sammanhang har verkstadsskoleutredningen erinrat om 1936 års hantverkssakkunnigas uppdrag att bland annat utreda och framlägga förslag i fråga om lärlingsutbildningen inom hantverket. Verkstadsskoleutredningen har härom uttalat att, även om på grundval av en lärlingslag en ordnad lärlingsutbildning inom hantverksyrkena skulle komma till stånd,

i huvudsak samma skäl som ovan anförts beträffande industrin måste anses tala för att jämsides med en sådan utbildning inom yrkena en organisation funnes för hantverksutbildning i verkstadsskolor.

Vad verkstadsskoleutredningen sålunda anført har, sammanfatta de sakkunniga sina uttalanden, avsett att framhålla, att enligt utredningens förmenande den yrkesutbildning, som kunde påräknas äga rum inom industri- och hantverksföretagen själva med stöd av lärlings- och liknande skolor för yrkesundervisning, icke syntes kunna helt och under alla omständigheter tillgodose föreliggande behov. I övervägande antalet fall vore icke och kunde icke undervisningen bliva fullt rationellt ordnad. Med hänsyn till förläggningen av de teoretiska yrkesutbildningsanstalterna till ett relativt fåtal orter i landet kunde heller icke i tillräcklig utsträckning de praktiska färdigheter, som de unga vunne i anställning hos vederbörande företagare, kompletteras med en för ernåendet av en verklig yrkesutbildning ofrånkomlig teoretisk skolning. Som förhållandena gestaltade sig bleve i särskilt hög grad landsbygdens ungdom drabbad härav. Den praktiska yrkesutbildningen inom företagen påverkades slutligen starkt av växlingarna i de ekonomiska konjunkturerna. Under lågkonjunkturerna tenderade nämnda utbildning mot att helt upphöra. För högkonjunkturens del innebure sistnämnda förhållande en kännbart minskad tillgång på yrkesutbildad arbetskraft inom företagen, vilket hade sina verkningar även för de icke yrkesutbildade arbetarna.

De sakkunniga ha emellertid starkt understrukit, att hantverks- och industriföretagen själva så långt möjligt borde sörja för yrkesutbildningen. De sakkunnigas uppfattning, att en organisation för yrkesutbildning för hantverk och industri i särskilda för ändamålet inrättade och av staten understödda verkstadsskolor borde finnas i landet, innebure sålunda själfvallet icke, att de sakkunniga ansåge önskvärt, att ansvaret för yrkesutbildningen helt överflyttades på det allmänna. Ur såväl sociala som ekonomiska synpunkter syntes emellertid förhållandena kräva åtgärder från det allmännas sida även på förevarande område.

De sakkunniga förordade sålunda en *utbyggnad av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen*. De ha emellertid understrukit, att detta måste ske med *tillbörlig varsamhet*. I första rummet borde därvid hänsyn tagas till det överskådbara behovet av yrkesutbildad arbetskraft inom respektive områden samt till de utbildningsresurser, som funnes inom näringslivet själfvt och de redan befintliga yrkesutbildningsanstalterna. Även ungdomens önskemål i fråga om yrkesutbildningens inriktning och dylikt borde därvid noga beaktas. Dessa frågor fordrade, framhålla de sakkunniga, i varje särskilt fall den mest ingående uppmärksamhet samt noggranna utredningar.

Verkstadsskoleutredningen har icke ansett sin uppgift vara att taga initiativ till inrättande av de särskilda nya verkstadsskolorna. Varje sär-

skild åtgärd i fråga om yrkesundervisningen, ha de framhållit, måste nämligen ske i nära samarbete mellan den statliga centrala ledningen för yrkes-skoleväsendet och representanter ej blott för skolväsende och kommuner utan jämväl för näringsliv och organisationer på arbetsmarknaden. Under sådana förhållanden föreslå de sakkunniga, att staten nu inskränker sig till att bestämma grunderna och villkoren för sin medverkan till uppbyggandet av den ifrågasatta utvidgade verkstadsskoleorganisationen.

Myndigheterna m. fl. *Skolöverstyrelsen* har helt instämt med vad verkstadsskoleutredningen anfört under denna punkt. Överstyrelsen understryker nödvändigheten av att de behov och önskemål beträffande ifrågasatt utbildnings art och omfattning, som kunde vara för handen, i varje särskilt fall först klarlades, innan vidare åtgärder företoges. Endast därigenom kunde yrkesskoleväsendets stora anpassningsmöjligheter till fulla utnyttjas. Härför krävdes ett nära samarbete mellan alla intresserade parter.

Statskontoret — som uppmärksammat sambandet mellan verkstadsskoleutredningens uppdrag och ett flertal andra speciella utredningar på yrkesutbildningens område — har med hänsyn till den osäkerhet, ämbetsverket ansåge råda om själva utgångspunkterna för en ny organisation av verkstadsskolor, icke ansett sig böra tillstyrka, att det föreslagna systemet i nuvarande läge utbyggdes i annan mån än att verkstadsskolorna för arbetslös ungdom godkändes såsom centrala verkstadsskolor.

Socialstyrelsen har påpekat, att utvecklingen inom industrin och hantverket i olika avseenden skapat vissa svårigheter att helt bygga den praktiska delen av yrkesutbildningen på arbete inom enskilda företag. Härtill hade i huvudsak de av de sakkunniga angivna omständigheterna medverkat. Socialstyrelsen funne det mycket angeläget, att från samhällets sida åtgärder vidtoges i syfte att öka yrkesutbildningsmöjligheterna. Behovet av ett större antal verkstadsskolor gäve sig särskilt tillkänna för ungdomen på landsbygden, främst på grund av svårigheterna att därstädes anordna teoretisk undervisning. De av de sakkunniga med tanke på landsbygdsungdomen föreslagna åtgärderna måste därför hälsas med tillfredsställelse. Även andra utvägar borde emellertid prövas, som syftade till utbildning ej allenast av högkvalificerad arbetskraft. Av stor betydelse vore det att möjliggöra enklare, mindre tidskrävande yrkesutbildning, exempelvis i form av studiecirklar och korrespondenskurser, eventuellt anknutna till verkstadsskolorna.

Kommerskollegium — som hyser vissa betänkligheter gentemot föreliggande förslag med hänsyn till kostnaderna — anser dock önskvärt, att ett ställningstagande till frågan om centrala verkstadsskolor ej allt för länge uppskjutes i betraktande av det allmänna behov av bättre utbildning för arbetare inom industrin och hantverket, som sedan länge föreläge. Med hänsyn härtill och till andra angivna omständigheter har kollegiet funnit sig ej böra helt avstyrka ett realiserande av förslaget om centrala verkstadsskolor. Lämpligt och varsamt genomfört med de modifikation, som eventuellt kunde visa sig önskvärda, icke minst ur kostnadssynpunkt, borde det kunna innebära ett ytterligare steg mot lösningen av de praktiska yrkenas lärlingsproblem. Som en förtjänst hos förslaget borde framhållas, att detsamma särskilt tagit sikte på att beakta landsbygdens och de mindre stadssamhälle- nas i detta hänseende hittills tillbakasatta intressen. Kolle-

giet ville framhålla vikten av de sakkunnigas uttalande om önskvärdheten av att näringsutövarnas egna yrkesutbildningsresurser i första hand utnyttjades. Vad som från statsmakternas sida kunde göras för att — under samverkan med arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer — befrämja dessa möjligheters tillvaratagande vore just ett av de många viktiga problem, som mötte inom yrkesutbildningens intresseområden.

Statens arbetslöshetskommission har — under åberopande i huvudsak av de omständigheter, verkstadsskoleutredningen framhållit — uttalat, att utan tvekan behov av ökad yrkesutbildning föreläge.

De hörda *länsstyrelserna* vitsorda, i den mån de särskilt uttalat sig här om, behovet av utökade yrkesutbildningsmöjligheter.

Svenska stadsförbundet har anfört, att — även om förslaget i första hand toge sikte på landsbygdens behov — man även ur städernas synpunkt hade anledning att hälsa centrala verkstadsskolors upprättande med tillfredsställelse.

Svenska landstingsförbundet har helt anslutit sig till vad de sakkunniga anfört om behovet av ökad yrkesutbildning. Redan den omständigheten, att landstingen frivilligt inrättat en del verkstadsskolor, tydde på att ett verkligt behov föreläge. Framförallt för småindustrin och hantverket å landsbygden hade hittills knappast någon yrkesutbildning förefunnits. Även hänsyn till ungdomsarbetslösheten krävde, att ett tillräckligt antal utbildningsanstalter inrättades. Önskvärt vore, att verkstadsskolorna så småningom kunde utbyggas med avdelningar för handel och vissa kvinnliga yrken.

Svenska arbetsgivareföreningen har icke velat göra någon invändning mot den karakteristik, de sakkunniga givit av nu rådande förhållanden på yrkes- och lärlingsutbildningens område. Föreningen hyste i likhet med de sakkunniga den uppfattningen, att nuvarande i olika former bedrivna lärlings- och yrkesutbildning av ungdom visat sig vara kvantitativt otillräcklig och även ur vissa andra synpunkter otillfredsställande. Utvecklingen inom näringslivet präglades därtill av en tendens, som innebure krav på utbildning i större omfattning än tidigare av den manuella arbetskraften. Under sådana förhållanden torde åtgärder från det allmännas sida till ökning av föreliggande utbildningsmöjligheter vara påkallade. Vad de sakkunniga i sådant syfte föreslagit syntes föreningen ägnat att fylla ett förefintligt behov. Formerna för det allmännas åtgärder borde emellertid avvägas så, att icke företagarnas eller ungdomens intresse för den direkta utbildningen inom näringslivet avtrubbades. Föreningen ville sålunda understryka de sakkunnigas uttalande, att utbyggnaden av en skolorganisation av nu föreslagen typ borde ske med varsamhet.

Landsorganisationen har framhållit, att det ur arbetarnas synpunkt vore i särskilt hög grad önskvärt, att åtgärder vidtoges för ordnandet av en rationell yrkesutbildning. Landsbygdens yrkesutbildningsfrågor kunde icke ordnas av varje landskommun för sig. Detta skedde lämpligast genom centrala verkstadsskolor av större omfattning och för större områden.

Sveriges industriförbund anser, att i vart fall så länge andra viktiga frågor på yrkesutbildningens område ännu vore svävande inrättandet av centrala verkstadsskolor icke borde komma i fråga. I den mån ett utbyggande av verkstadsskolesystemet komme att ske måste hänsyn tagas till näringslivets egna utbildningsmöjligheter och att samstämmighet därvid borde krävas mellan vederbörande allmänna organ samt näringslivets och arbets-

marknadens organisationer. En förtjänst hos förslaget vore, att däri icke fastsloges generellt bindande föreskrifter i fråga om förläggningen av nya verkstadsskolor, skolornas storlek, valet av yrkesavdelningar m. m. Utrymme lämnades i stället åt vederbörande att träffa bestämmelser härutinnan för varje särskild skola.

Sveriges hantverksorganisation har anfört, att organisationen med största tillfredsställelse tagit del av vad de sakkunniga anfört i fråga om att hantverksyrkenas egna yrkesutbildningsresurser i första hand borde utnyttjas samt att det främst borde vara med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer och representanter, som kontakt borde sökas för att överenskomma om riktlinjer för den planerade skolverksamheten. Det för hantverksskårens vidmakthållande vid dess nuvarande numerär erforderliga antalet lärlingar funnes icke anställda hos hantverksmästare. I den mån lärlingsantalet icke kunde tillräckligt ökas, hade organisationen i princip intet att erinra mot ett successivt och med största försiktighet genomfört system med centrala verkstadsskolor.

Svenska yrkesskoljöföreningen har understrukt nödvändigheten av att den ordnade lärlingsutbildningen inom yrkena befordrades. Som ett komplement till lärlingsväsendet borde i andra hand det nu existerande yrkesskolväsendet stödjas. Med hänsyn till landsbygdens behov och de särskilda förhållandena under arbetslöshetstider måste emellertid det lokala yrkesskolväsendet kompletteras med centrala skolor. Centrala verkstadsskolor för kvinnlig ungdom borde kunna inrättas och även avdelningar för handelsutbildningen, expeditutbildning, borde kunna anordnas.

Departement-
schefen.

De sakkunniga ha inledningsvis framhållit, att man hittills i stor utsträckning vid utredningar, som haft till syfte att klarlägga förutsättningarna för en planerad yrkesutbildningsanstalt, främst tagit sikte på behovet att bereda den uppväxande ungdomen erforderlig eller åtminstone önskvärd utbildning, med hjälp av vilken den skulle kunna vinna såvitt möjligt tryggad utkomst i livet. Man har då givetvis utgått ifrån, att det inom näringslivet samtidigt förelegat ett behov av yrkesutbildad arbetskraft, som icke kunde tillgodoses genom redan befintliga yrkesutbildningsresurser. Det är givet, att rimlig hänsyn bör tagas till önskemålet att bereda ungdomen så god yrkesutbildning som möjligt. Jag vill dock i likhet med de sakkunniga understryka, att *i längden* det måste vara näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft, som blir avgörande för omfattningen och inriktningen av åtgärderna för yrkesutbildning. De utbildningsmöjligheter, som samhället erbjuder, måste av den enskilde begagnas på hans eget ansvar. De samhälleliga åtgärderna för yrkesutbildningen kunna alltså icke innebära någon garanti, att de på så sätt utbildade erhålla en anställning, som enligt deras egen uppfattning svarar mot utbildningen.

Inom ramen för näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft bör vidare i all den utsträckning, som är möjlig, näringslivets egna yrkesutbildningsresurser i första hand tagas i anspråk. Sådana strävanden, som enligt verkstadsskoleutredningens ovan lämnade redogörelse kommit till uttryck i det mellan Sveriges verkstadsförening samt svenska metallindustriarbe-

tareförbundet och svenska gjutareförbundet träffade avtalet om lärlingsutbildning, böra därför hälsas med tillfredsställelse. I den mån det allmänns ingripande på ifrågavarande område finnes påkallat, böra åtgärderna sålunda främst syfta till att stödja och utveckla yrkesutbildningen inom näringslivet. Jag vill här erinra om 1936 års hantverkssakkunnigas föreliggande förslag om lärlingsutbildningen inom hantverket. Det är givetvis av stor vikt, att en ändamålsenlig lösning så snart ske kan vinnas av de betydelsefulla problem, som behandlats av sistnämnda sakkunniga. Även en särskild lärlingslagstiftning förutan torde emellertid många åtgärder till befrämjande av yrkesutbildningen inom näringslivet kunna genomföras i nära samarbete mellan vederbörande statliga centralorgan samt representanter för näringsliv och organisationer på arbetsmarknaden. Det synes mig angeläget, att vederbörande statliga myndigheter i sin mån bidra här till. Redan nu understödjer staten ekonomiskt viss lärlingsutbildning, särskilt inom hantverket. Jag finner mycket som talar för att denna form av praktisk yrkesutbildning — vilken i förhållande till andra är mindre kostsam — ytterligare utvecklas och enhetliggöres.

Med den principiella inställning, jag ovan intagit, anser jag mig kunna förorda en utbyggnad av den nuvarande organisationen med skolor för yrkesundervisning för hantverk och industri endast om och i den mån utbildningsresurserna inom näringslivet icke förmå fylla de krav, som måste ställas på desamma. Att därvid den skolundervisning, som syftar till att ge en kompletterande teoretisk undervisning åt den unge, som i sin anställning i näringslivet erhåller praktiska kunskaper och färdigheter, fortfarande bör åtnjuta det allmänns stöd till vidare utveckling synes mig självklart. Frågan blir alltså närmast, om och i vilken mån skäl föreligga för en vidare utvidgning av den skolundervisning, som syftar till att ge den unge såväl praktisk som teoretisk yrkesutbildning, d. v. s. av den yrkesutbildning, som äger rum framförallt i verkstadsskolor och andra liknande heldagsskolor.

Vid sitt bedömande av sistnämnda spörsmål har verkstadsskoleutredningen sökt klarlägga frågan, huruvida den nuvarande yrkesutbildningen i olika former för hantverk och industri under alla förhållanden och i full utsträckning är tillfredsställande. I sin redogörelse ha de sakkunniga med stöd av statistisk utredning framhållit, att den övervägande delen av den yrkesutbildning för hantverket och de industriella yrkena, som över huvud förekommer, äger rum inom hantverks- och industriföretagen själva och i viss mån kompletteras med genomgång av kurser i lärlings- och liknande skolor. Den yrkesutbildning, som äger rum i kommunala och enskilda heldagsskolor (och som sålunda icke blott är att betrakta som en kompletterande teoretisk utbildning), är ännu av en relativt mindre omfattning. Jag hänvisar härom vidare till de ur de sakkunnigas betänkande hämtade uppgifter angående verkstadsskoleväsendets omfattning, jag lämnat i det

föregående. Beträffande härefter först yrkesutbildningen inom industrin ha de sakkunniga påpekat, att en verkligt organiserad sådan praktisk och teoretisk utbildning endast finnes vid ett fåtal större industriföretag. Inom industriföretagen i allmänhet, ha de sakkunniga vidare anført, funnes såsom regel icke någon planmässigt ordnad praktisk undervisning och endast i en förhållandevis mycket obetydlig omfattning kompletterades denna med teoretisk undervisning i lärlings- och liknande skolor. Även om flertalet arbetare inom industrin numera vore s. k. tempoarbetare och ej behövde verklig yrkesutbildning, så krävdes av återstoden en så mycket större yrkesskicklighet. Vid de talrika mindre företagen, såsom vid reparationsverkstäder, smärre mekaniska verkstäder på landsbygden och liknande företag, finge kraven på genomsnittsarbetaren ställas till och med högre än på motsvarande arbetare inom storindustrin. Särskilt på landsbygden rådde en märkbar brist på verkligt yrkesutbildad arbetskraft. Härtill komme de speciella förhållanden, som konjunkturväxlingarna medförde. Intagningen av ny arbetskraft avstannade vid försämrade konjunkturer i stort sett och de redan anställda förlorade sina anställningar. Frånsett den sålunda iråkade arbetslösheten, bleve innebörden därav, att en del årgångar unga ginge miste om den yrkesutbildning, de eljest skulle ha erhållit i sina anställningar. Deras försörjningsmöjligheter för framtiden försämrades härigenom. Vad yrkesutbildningen för hantverksyrkena beträffar, har verkstadsskoleutredningen skildrat förhållandena i förevarande avseende på i huvudsak samma sätt med understrykande av att i stort sett varje hantverkets utövare måste ha en grundlig yrkesutbildning samt att hantverksföretagen som regel vore små och lika fördelade på städer och landsbygd. För yrkesutbildningen innebure dessa förhållanden minskade möjligheter till en effektiv undervisning i samband med anställning i yrket.

Med hänsyn till av de sakkunniga sålunda anförda förhållanden — som jag ansett mig böra här i korthet återgiva med hänvisning i övrigt till redogörelsen i det föregående — ha de sakkunniga ansett sig böra förorda en utbyggnad av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen i landet.

Även de hörda myndigheterna och organisationerna ha i allmänhet vitsordat behovet av en utökad och mera effektiv yrkesutbildning. Den karaktéristik, de sakkunniga givit av nu rådande förhållanden på yrkes- och lärlingsutbildningens område, har, i den mån den icke positivt vitsordats, icke heller mött erinran. Jag tillåter mig härom hänvisa bland annat till svenska arbetsgivareföreningens och landsorganisationens yttranden.

Till vad de sakkunniga i nu förevarande avseende anført och föreslagit vill också jag lämna min anslutning. Jag känner mig sålunda övertygad om att behovet av yrkesutbildningsmöjligheter icke kan till fullo tillgodos ses inom de enskilda företagen. Som socialstyrelsen framhållit, har utvecklingen inom hantverket och industrin i olika avseenden skapat svårigheter,

då det gällt att helt bygga den praktiska delen av yrkesutbildningen på arbete inom enskilda företag. Företagen ha i stor utsträckning icke de erforderliga resurserna därför. Dessa svårigheter bli än större i fråga om den teoretiska delen av utbildningen. För vinnande av erforderliga teoretiska kunskaper ha de unga arbetarna i regel varit hänvisade till lärlings- och yrkesskolorna. Av de sakkunniga lämnade uppgifter visa dock, att elevfrekvensen i dessa skolor varit förhållandevis mycket låg. Bidragande härtill är givetvis, att i stor utsträckning företagen äro belägna på så stort avstånd från närmaste lärlings- och yrkesskola, att den unge icke kunnat förena anställningen med skolgången. Här framträder sålunda främst landsbygdens speciella förhållanden. Jag är angelägen understryka, att enligt min mening behovet av förbättrade yrkesutbildningsmöjligheter för landsbygdens ungdom är ett av de tungt vägande skälen för en utvidgning av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen.

Bland övriga skäl härför framstå dock med särskild styrka de speciella förhållanden, som för de ungas yrkesutbildning för hantverk och industri förändras av de växlande konjunkturerna. Verkstadsskoleutredningen har i detta avseende, utöver vad tidigare nämnts, särskilt framhållit, att följderna av att vissa årgångar unga under lågkonjunkturer icke genom anställningar inom näringslivet finge den utbildning, de eljest därigenom skulle ha erhållit, bleve, att högkonjunkturers ökade behov av verkligt yrkesutbildad arbetskraft bleve sämre tillgodosett. Brist på yrkesutbildad arbetskraft under en gynnsam konjunktur innebär givetvis i sin tur, att näringslivet i viss utsträckning får avstå från arbetstillfällen, som eljest stått till buds. Följderna av sistnämnda förhållande framträder, om man betänker det nära sambandet mellan produktionen på olika stadier och områden. En ökning eller minskning av arbetstillfällena för yrkesarbetarna innebär en kvantitativt säkerligen än mer betydande ändring i arbetstillfällena för de övriga arbetarkategorierna. En jämn och tillräckligt riklig tillgång på yrkesutbildad arbetskraft är sålunda ett betydelsefullt allmänt intresse. Även för att bidra till en dylik jämnare tillgång synes mig en utökad verkstadsskoleorganisation av behovet påkallad.

Såsom framgått icke minst under 1930-talets lågkonjunktur, ha dessutom verkstadsskolorna en betydelsefull uppgift att fylla såsom medel till bekämpande av ungdomsarbetslöshet. Detta gäller i första hand med hänsyn till behovet att sysselsätta och utbilda den unge arbetslöse, intill dess han vid bättre arbetstillgång kan erhålla anställning. Erfarenheterna av de åtgärder, som under de senaste tio åren vidtagits i nämnda avseenden, ge en uppfattning om skolornas betydelse i detta hänseende. Jag hänvisar till den redogörelse härutinnan, jag i det föregående lämnat. Men det sagda gäller också, om med hänsyn till hastigt inträdd omkastning i de ekonomiska förhållandena i en trakt ungdomen därstädes behöver inriktas på arbete inom andra yrken än tidigare. Som exempel vill jag framhålla de nuvarande

verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. I Bohuslän och Blekinge inrättades dylika verkstadsskolor för att bereda den ungdom, som till följd av starkt begränsad verksamhet inom stenindustrin därstädes blivit arbetslös, möjligheter att erhålla sysselsättning inom andra yrken och trakter. Under de fyra år, verkstadsskolorna i dessa två län varit i verksamhet, ha de enligt inhämtade uppgifter haft tillsammans 2,379 elever, av vilka 1,358 efter helt eller delvis genomgångna kurser erhållit anställningar och 650 ännu den 15 december 1940 voro elever i skolorna. Flertalet av de nuvarande eleverna kunna beräknas avgå från skolorna med utgången av innevarande läsår. Vid övriga verkstadsskolor för arbetslös ungdom, vilka dock icke lika lång tid varit i verksamhet, äro resultaten i förevarande avseende likartade.

När jag sålunda med hänsyn till de på frågan inverkan omständigheterna anser mig böra förorda en utbyggnad av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen i landet, så sker detta med understrykande av att denna utbyggnad bör ske med tillbörlig varsamhet. Jag instämmer helt i verkstadsskoleutredningens uttalanden i detta hänseende.

Som utredningen framhållit i sitt betänkande, kan det icke nu bli fråga om att fatta beslut angående inrättandet av någon särskild verkstadsskola. Staten bör i detta sammanhang inskränka sig till att bestämma grunderna och villkoren för sin medverkan till uppbyggandet av den ifrågasatta utökade verkstadsskoleorganisationen. Till denna fråga liksom till vissa frågor i samband med inrättandet av verkstadsskolor (planläggning m. m.) återkommer jag i det följande.

Socialstyrelsen har framhållit, att det vore av betydelse att möjliggöra jämväl enklare, mindre tidskrävande yrkesutbildning, exempelvis i form av studiecirkel och korrespondenskurser, eventuellt anknutna till verkstadsskolorna. Jag finner åtgärder i denna riktning böra understödjas, i den mån de prövas ändamålsenliga. Det bör ankomma på vederbörande statliga centralorgan att ha sin uppmärksamhet riktad jämväl på hithörande spörsmål.

Verkstadsskoleutredningens förslag avser i första hand utbildning av manlig ungdom för hantverks- och industriyrkena. Utredningen har emellertid framhållit, att därest det skulle befinnas lämpligt att för kvinnlig ungdom inrätta särskilda centrala verkstadsskolor eller särskilda yrkesavdelningar vid dylika, enahanda principer kunde tillämpas som de i betänkandet angivna. Jag instämmer i detta uttalande.

3. Verkstadsskoleväsendets yttre organisation.

a) Lokala och centrala verkstadsskolor.

Den i det föregående förordade utvidgningen av verkstadsskoleorganisationen kan givetvis åvägabringas på olika sätt. Ett system av yrkesutbildningsanstalter med uppgift att tjänstgöra såsom centrala verkstadsskolor för större områden kan sålunda skapas. Men det åsyftade målet kan även nås genom en mera omfattande utbyggnad av det nuvarande systemet med mera lokalt betonade verkstadsskolor. En kombination av dessa två system är likaså möjlig.

Verkstadsskoleutredningen. Det stora flertalet av primärkommuner upprättade yrkesutbildningsanstalter vore belägna i städer och stadslänkande samhällen. Frånsett verkstadsskolorna för arbetslös ungdom, vore sålunda endast fem verkstadsskolor med omkring ett 60-tal årligen avgående elever förlagda till landsbygden. Skolorna vore mycket lokalt betonade. I regel vore nämligen elevplatserna helt förbehållna vederbörande skolkommuns egen ungdom. I stort sett saknades därför för landsbygdsbefolkningens del möjligheter till yrkesutbildning för hantverk och industri.

Enligt utredningens mening stode det i öppen dag, att landsbygdens yrkesutbildningsfrågor icke kunde lösas av varje landskommun för sig. Här för vore i allmänhet såväl det ekonomiska som befolkningsunderlaget för litet. Detsamma gällde även för flertalet mindre städer, där dock ofta icke obetydlig hantverksrörelse och småindustri hade sitt säte. En centralisering *i större eller mindre utsträckning* av yrkesskolverksamheten, enkannerligen i detta sammanhang verkstadsskoleväsendet, syntes sålunda ofrånkomlig. Såsom ytterligare stöd för denna uppfattning kunde anföras, att organisationen av en större central verkstadsskola kunde göras rationellare och billigare än av en mindre. Vidare bleve tillsynen från statens sida lättare att genomföra. Bättre möjligheter för lärarutbildning öppnades. Vederbörande skolstyrelse finge en icke så lokalbetonad sammansättning. I den mån de blivande verkstadsskoleleverna hade sina hem så belägna, att de under skoltiden under alla omständigheter måste vara bosatta utom hemmen, bortföle i väsentlig mån motivet för att ha ifrågavarande skolor förlagda så tätt som möjligt. Vid de större centrala skolorna kunde internat med fördel anordnas för sådana elever, som icke kunde bo i sina hem.

I valet sålunda mellan ett större antal relativt små verkstadsskolor och centrala verkstadsskolor av större omfattning för vidare områden ha de sakkunniga utan tvekan velat uttala sig för det senare alternativet.

De sakkunniga ha emellertid därmed icke velat uttala, att de lokala verkstadsskolorna skulle sakna berättigande. I detta avseende ha de sakkunniga sålunda anført:

Självfallet borde de större städerna kunna ha sitt eget yrkesskoleväsende. Men även eljest, om en ort vore av den ekonomiska struktur, att den för

sitt hantverk och sin industri hade ett mera betydande behov av yrkesutbildad arbetskraft samt därigenom och på grund av sin storlek själv bildade tillräckligt ekonomiskt underlag för en egen verkstadsskola, borde kommunen icke, om den ville taga på sig de därmed förenade kostnaderna, av principiella skäl hindras från att behålla eller upprätta en egen sådan skola, till vilken statsbidrag borde kunna utgå enligt grunderna för statsunderstöd till lokala verkstadsskolor. Det skulle icke vara rimligt eller ekonomiskt sunt, om man under dylika omständigheter förbjöde kommunen att ha sitt eget skolväsende även på förevarande område. Den ungdom från orten, som önskade verkstadsskoleutbildning, skulle i så fall nödgas att med ökade kostnader vistas vid en på annan ort belägen verkstadsskola.

De sakkunniga ha i detta sammanhang slutligen framhållit, att näringslivet på en ort ofta har ett så väsentligt intresse av tillkomsten och upprätthållandet av en verkstadsskola, att vederbörande kommun borde kunna påräkna bidrag därifrån i större eller mindre utsträckning för skolans drift.

Myndigheterna m. fl. *Skolöverstyrelsen* har uttryckt farhåga för att ett system med centrala verkstadsskolor, därest detta av staten understöddes rikligare än de mera lokalt betonade verkstadsskolorna, skulle i viss utsträckning förhindra det lokala skolväsendets fortsatta utveckling. Omständigheter kunde anföras, som talade till förmån för en mera spridd förläggning av verkstadsskolorna i mindre enheter.

Statskontoret har sagt sig hysa tvekan i fråga om lämpligheten av att på förslaget sätt uppdelade skolor, som meddelade undervisning inom samma ämnesområde, hade samma mål för undervisningen och eventuellt samma huvudman, i två olika grupper, av vilka den ena skulle i statsbidragshänsesende behandlas gynnsammare än den andra.

Svenska landskommunernas förbund har understrukt angelägenheten av att ett ändamålsenligt samarbete åvägabragtes mellan eventuella centrala verkstadsskolor och förekommande lokala sådana skolor.

Svenska landstingsförbundet har uttalat, att förbundet i stort sett kunde ansluta sig till vad verkstadsskoleutredningen föreslagit beträffande verkstadsskoleväsendets yttre organisation.

Svenska arbetsgivareföreningen har anført. Det drag av supplerande verksamhet, som borde präglade den centrala verkstadsskolelinjen, gäve anledning till övervägande, huruvida icke i åtskilliga fall det önskade syftemålet skulle kunna vinnas genom en utvidgning av den nuvarande kommunala verkstadsskoletypen, som i viss omfattning möjliggjorde tillträde till dessa skolor för ungdom, bosatt utanför skolområdet. Det syntes i varje fall önskvärt, att riktlinjerna för den nya verkstadsskolelinjen icke uteslöte möjligheten av statlig medverkan till en dylik mellanform av verkstadsskola.

Landsorganisationen har förordat centrala verkstadsskolor framför lokala. Genom centrala verkstadsskolor skapades större förutsättningar för en allsidig yrkesutbildning och möjlighet till utbildningens anpassning efter näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft.

Sveriges industriförbund har framhållit, att vissa fördelar syntes kunna ernås, därest staten engagerade sig för en utvidgning av de lokala kommu-

nala verkstadsskolorna. Frågan härom borde tagas under ytterligare övervägande, innan anslag beviljades till inrättande av centrala verkstadsskolor.

Svenska yrkesskolföreningen har varnat för en allt för hastig utveckling av centrala verkstadsskolor, innan man först prövat vad som kunde göras för att stödja och utveckla det lokala, kommunala yrkesskolväsendet. Men även ett förstärkt och moderniserat lärlingsväsende, stött av lokala yrkesskolor, kunde ej ensamt på ett tillfredsställande sätt tillgodose yrkesutbildningsbehovet.

Enligt verkstadsskoleutredningens ovan återgivna framställning bör vid den fortsatta utvecklingen av verkstadsskoleväsendet centrala verkstadsskolor, avsedda för vidsträcktare områden, principiellt finnas jämsides med mera lokalt betonade skolor. Som de sakkunniga i annat sammanhang framhållit, föreligga emellertid redan enligt gällande bestämmelser förutsättningarna från statsverkets sida i avseende å statsunderstöd m. m. för inrättande av kommunala verkstadsskolor, både av lokala och större centrala sådana. Några ytterligare åtgärder från statens sida erfordras alltså endast i den mån det prövas nödvändigt för staten att understödja de ifrågasatta centrala verkstadsskolorna enligt förmånligare grunder än gällande statsbidragsförfattning nu medger. Såsom närmare kommer att utvecklas i det följande, bygger de sakkunnigas förslag på förutsättningen, att centrala verkstadsskolor i ovan angiven mening icke kunna väntas komma till stånd, därest icke statens ekonomiska medverkan går utöver de i sådant avseende för vanliga verkstadsskolor gällande reglerna. Jag vill i detta sammanhang endast hänvisa till de rikliga statsunderstöd, som ansetts erforderliga för att få till stånd de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom.

Departement-
schefen.

Hos flera av de hörda myndigheterna och organisationerna har kommit till uttryck den uppfattningen, att primärkommunernas intresse av att anordna och upprätthålla mera lokalt betonade verkstadsskolor skulle upphöra eller i varje fall förminska, därest efter särskilt förmånliga grunder av staten understödda centrala verkstadsskolor komme till stånd. Det har därjämte uttalats, att mindre verkstadsskolor, sålunda även lokala verkstadsskolor, kunde i jämförelse med de större centralskolorna erbjuda vissa fördelar, exempelvis i avseende å elevernas möjligheter att kvarbo i sina hem, avsättningsförhållandena för den saluvärdiga produktionen m. m.

Enligt min mening vore det icke lyckligt, om inrättandet av ett system med centrala verkstadsskolor skulle medföra en stagnation eller återgång för de mera lokalt betonade verkstadsskolorna. Såsom tidigare framhållits, ha dylika lokala verkstadsskolor företrädesvis inrättats på orter, där med hänsyn till förekomsten av industri- och hantverksföretag ett omedelbart, påtagligt större behov av yrkesutbildad arbetskraft förelegat. Det är emellertid uppenbart, att en eventuell central verkstadsskola i första hand

måste söka i lika mån tillgodose behovet av yrkesutbildning för ungdomen i alla de kommuner, skolan avser att betjäna. Har därför på grund av speciella förhållanden en ort behov av rikligare yrkesutbildningsmöjligheter för sin ungdom, torde den sålunda icke kunna räkna med att den centrala verkstadsskolan skall kunna bereda plats för alla de unga därifrån, vilka önska utbildning i verkstadsskola. För att tillgodose de lokala behoven måste då kommunen — i framtiden liksom nu — själv upprätthålla en lokal verkstadsskola. Det förefaller skäligt, att en verkstadsskola, som tillgodoser sådana behov av lokal natur, icke bör erhålla statsbidrag efter samma förmånliga grunder som den centrala verkstadsskolan. Härtill kommer, att i många fall säkerligen en kommun med ett relativt större behov av yrkesutbildningsmöjligheter för sin ungdom även ur andra synpunkter torde finna det fördelaktigt att upprätthålla en lokal verkstadsskola, även om statsunderstödet blir mindre rikligt än till centralskolorna. I sistnämnda hänseende syftar jag på fördelarna ur ekonomiska och andra synpunkter för kommunens ungdom att kunna få sin yrkesutbildning på bostadsorten, möjligheterna för kommunen att själv i huvudsak få bestämma över skolans inriktning och dylikt.

Jag är sålunda böjd för att, i likhet med de sakkunniga, anse, att centrala verkstadsskolor och mera lokalt betonade verkstadsskolor bära, för att tjäna var sina ändamål, finnas jämsides med varandra samt att de utan större olägenheter kunna av staten understödjas efter olika grunder. Någon annan, bättre utväg att tillgodose vissa av de betydelsefulla speciella uppgifter, de centrala verkstadsskolorna i första hand avsetts för, har icke heller anvisats. Jag har emellertid därmed icke tagit ställning till spörsmålet, huruvida en central verkstadsskola kan och bör förläggas med avdelningar på flera orter inom rekryteringsområdet. Frågor härom bära enligt min mening prövas efter förhållandena i varje särskilt fall. Om en sådan uppdelning göres, bör detta likväl icke få innebära, att man släpper principen, att den centrala verkstadsskolan bör i lika mån tillgodose ungdomen i alla kommuner i rekryteringsområdet.

Med anledning av vissa av de hörda myndigheternas och organisationernas uttalanden vill jag understryka, att det givetvis måste betraktas såsom ett betydelsefullt allmänt intresse, att de resurser, de nuvarande lokala verkstadsskolorna erbjuda, tillvaratagas för undervisning av ungdom även från andra kommuner än skolkommunen. Jag vill nämna, att verkstadsskoleutredningen övervägt, huruvida särskilda förmåner borde beredas lokal verkstadsskola, som mottog ungdom från andra kommuner, men att utredningen med hänsyn till svårigheten att överblicka konsekvenserna icke ansett sig kunna framlägga förslag i sådant hänseende. Jag utgår emellertid ifrån, att den centrala ledningen av yrkesundervisningsväsendet har sin uppmärksamhet riktad även på detta spörsmål. I anslutning till vad svenska yrkesskolföreningen anfört betonar jag,

såsom ock tidigare understrukits, angelägenheten av att centrala verkstadsskolor inrättas med tillbörlig varsamhet. Kravet härpå skulle enligt min mening icke tillräckligt beaktas, därest ej även de senast angivna synpunkterna uppmärksammades.

b) *Huvudmannaskapet för de centrala verkstadsskolorna.*

Verkstadsskoleutredningen har anfört, att man hade att välja mellan staten samt landstingen och primärkommunerna eller föreningar av dessa, när det gällde att bestämma, vilken myndighet, som lämpligast borde anförtros huvudmannaskapet för centrala verkstadsskolor.

I fråga om *staten* som huvudman ha de sakkunniga erinrat om, att planer tidigare förelegat att till en statlig yrkesundervisningsanstalt förlägga utbildningen av lärare för yrkesundervisningen. Utvecklingen hade emellertid alltmera gått emot att förlägga denna utbildning till kurser vid olika yrkesundervisningsanstalter. I avvaktan på 1936 års yrkesskolsakkunnigas förslag i fråga om utbildning av lärare för yrkesundervisningen (såsom av det följande framgår, har sådant förslag numera avgivits) hade verkstadsskoleutredningen icke ansett sig, med hänsyn till nyss antydda utveckling, böra föreslå inrättandet av någon statlig verkstadsskola med huvudsaklig uppgift att utbilda yrkeslärare. Över huvud talade enligt de sakkunnigas mening övervägande skäl emot, att staten ställde sig såsom huvudman för en eller flera centrala verkstadsskolor.

Beträffande *primärkommunerna* såsom huvudmän för centrala verkstadsskolor har verkstadsskoleutredningen fäst uppmärksamheten på vissa omständigheter, som syntes tala däremot. Härom har utredningen anfört följande:

För det första borde rekryteringsområdet för en central verkstadsskola vara ett vida större område än en primärkommun normalt utgjorde. I regel torde det böra omfatta ett landstingsområde. Härigenom finge man också garanti för, att de olika intressena inom området bleve representerade. Ytterligare trädde i förevarande sammanhang frågan om styrelsens sammansättning i förgrunden. Om huvudmannen vore en primärkommun, bleve styrelsen, i vilken givetvis borde ingå representanter för såväl arbetsgivare som arbetare inom hantverk och industri, mycket lokalt betonat. Erfarenheterna från arbetslöshetsskolorna hade visat, att betydande nackdelar kunde vara förenade härmed. Strävanden kunde sålunda göra sig gällande, att vid inköp av till exempel råmateriel förbehålla de lokala affärsintressena rätten till leveranser även i sådana fall, då materielen skulle kunna inköpas billigare å annan ort. Vidare kunde förekomma, att samma intressen av konkurrenshänsyn sökte motverka förekomsten av någon som helst försäljningsbar produktion. De sakkunniga ansåge det ställt utom varje tvivel, att dylika lokala biintressen i långt mindre grad skulle kunna komma till synes och än mindre skulle kunna göra sig gällande, om styrelsen hade sin sammansättning från ett vidsträcktare område.

Under åberopande av vad sålunda anförts och med hänsyn jämväl till övriga förhållanden har verkstadsskoleutredningen föreslagit, att huvudmannskapet för de blivande centrala verkstadsskolorna anförtros *landstingen*. Till ytterligare stöd för detta förslag har utredningen anfört följande:

De sakkunniga vore väl medvetna om att ett stort antal uppgifter av synnerligen kostsam art lagts på landstingen, som sålunda i flertalet fall redan tyngdes av betydande utgifter. Liksom sjukvården syntes dock yrkesutbildningen vara en angelägenhet, som kunde anses i särskild grad ligga inom landstingens intresseområde. Här gällde att bereda ungdomen i icke blott vissa utan alla kommuner inom ett område i huvudsak samma möjligheter att erhålla den utbildning, som krävdes för en framgångsrik verksamhet i livet. Om icke staten själv skulle påtaga sig dessa uppgifter, syntes enligt de sakkunnigas mening landstingen vara bäst ägnade härför. Landstingen hade också redan i åtskilliga fall antingen ställt sig som huvudmän för lantmänna- och lantushållsskolor eller i större eller mindre utsträckning lämnat bidrag till dessa. I det följande ämnade emellertid de sakkunniga framlägga förslag till sådana statsbidragsgrunder, att landstingens bördor i egenskap av huvudmän för ifrågakommande verkstadsskolor icke bleve för betungande.

Verkstadsskoleutredningen har härefter framhållit, att i och med ovan nämnda principiella ställningstagande den frågan givetvis uppkomme, huruvida verkstadsskolor, som upprättats av städer, vilka icke tillhörde landsting (för närvarande — förutom Stockholm — Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Gävle), borde kunna i anslagshänseende vara centrala verkstadsskolor. De sakkunniga ha ställt sig avvisande till denna tanke och till stöd härför anfört:

Nämnda städer hade redan sitt yrkesskolväsende i vissa fall mycket väl ordnat. Härtill komme, att dessa samhällen och de städer i övrigt, som i framtiden skulle kunna ifrågakomma, säkerligen hade de ekonomiska resurser, att det kunde förutsättas, att de själva med statsunderstöd efter i huvudsak nu gällande grunder kunde tillskapa eventuellt ytterligare erforderliga yrkesundervisningsmöjligheter. De speciella hänsyn för landsbygdens behov av yrkesundervisning, varom ovan talats, förelåge icke heller i dessa fall. I detta sammanhang erinrade de sakkunniga om att ansvaret och kostnaderna för skyddshemsverksamheten, som för landet i allmänhet principiellt övertagits av staten, för Stockholms och Göteborgs del fortfarande åvilade dessa städer.

Slutligen har verkstadsskoleutredningen i detta sammanhang ytterligare behandlat spörsmålet, huruvida en primärkommun, vare sig den deltager i landsting eller icke, skulle kunna förena sig med ett landsting om upprättande och driften av en verkstadsskola, som avses att bliva erkänd såsom central verkstadsskola. Härom ha de sakkunniga anfört följande:

En dylik förening kunde tänkas motiverad därmed, att primärkommunen hade ett särskilt intresse i tillkomsten av en dylik yrkesundervisnings-

anstalt och förty ville bidraga till de kostnader, som landstinget eljest ensamt skulle ha att bära för anstalten. Beträffande detta spörsmål ville de sakkunniga i detta sammanhang allenast uttala, att något principiellt hinder icke syntes böra resas mot en dylik förening under förutsättning, att primärkommunen icke tillförsäkrades någon företrädesrätt för kommunens ungdom till elevplatser vid skolan. Då fråga vore om förening mellan landsting och primärkommun, som deltog i landstinget, borde dock landstinget stå som ensam ansvarig huvudman, även om, jämlikt bestämmelser, som meddelats i reglementet för skolan, primärkommunen skulle äga rätt att utse en eller annan ledamot av skolans styrelse. I stort sett komme sålunda primärkommunens deltagande att inskränka sig till att ekonomiskt bidraga till skolans upprättande och drift. Därest emellertid en stad, som icke deltog i landsting, skulle vilja förena sig med ett landsting om inrättande av en central verkstadsskola, uppstode därjämte det särskilda spörsmålet, huruvida statsbidrag borde utgå till denna skola efter samma förmånliga grunder, som till centrala verkstadsskolor i allmänhet.

Till det sist framförda spörsmålet ha de sakkunniga tagit ställning i samband med sitt förslag till statsbidragsgrunder till centrala verkstadsskolor. Enligt de sakkunnigas mening borde i sådant fall statsbidrag till skolan utgå efter jämkade grunder, om vilka Kungl. Maj:t syntes böra besluta.

Myndigheterna m. fl. Skolöverstyrelsen har ansett många skäl tala för att åtminstone ett mindre antal verkstadsskolor gjordes statliga. Överstyrelsen erinrade om den allmänna tendensen att förstatliga allt flera undervisningsanstalter. Principiellt sett borde därför yrkesundervisningen kunna göra anspråk på enahanda omvårdnad även från statens sida som andra utbildningsanstalter. Till stöd för ett fåtal statliga verkstadsskolor talade ett flertal faktorer. Lärarutbildningen kunde bättre tillgodoses vid en statlig skola än vid en kommunal. Ökade möjligheter att smidigt anpassa verkstadsskoleväsendet till näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft inom olika fack skulle säkerligen erbjudas genom tillkomsten av några statliga verkstadsskolor, vilka därjämte skulle ha att söka tillgodose landets intressen i dess helhet. Statens egna behov av yrkesutbildad arbetskraft kunde lättare tillgodoses, därest staten själv helt förfogade över vederbörande läroanstalt. Därest en skola vore statlig, kunde den mottaga elever från hela landet till undervisning i för statens behov särskilt lämpade yrken. Den statliga verkstadsskolan skulle även i fråga om yrkesutbildningen under arbetslöshetstider kunna erbjuda bestämda fördelar i jämförelse med icke statliga sådana. I sistnämnda avseende har skolöverstyrelsen anfört följande:

Därest staten förfogade över ett antal verkstadsskolor, stode det självfallet helt i statens skön att, då ungdomsarbetslöshet hotade, helt eller delvis omlägga dessa verkstadsskolors verksamhet så, att den toge sikte på utbildningen av arbetslösa, icke blott sådana, som frivilligt sökte sig dit, vilka väl även i normala tider borde ha visst företräde, utan även sådana, som bleve hänvisade till skolorna. Verkstadsskolan i dess normala och dess utvidgade organisation bleve alltså i statens hand en regulator med den smidiga anpassningsförmåga, som överhuvudtaget torde vara

möjlig att ernå genom anlitan­de av centrala verkstadsskolor i ena eller andra formen.

Socialstyrelsen — som anser, att säkerligen flera motiv kunna anföras för landstingen såsom huvudmän för de centrala verkstadsskolorna — har emellertid uttalat, att många skäl även talade för staten såsom huvudman. Ett system med statliga verkstadsskolor kunde lättare tagas i anspråk för utbyggnad i samband med bekämpande av ungdomsarbetslöshet. Landstingen hade numera ingen befattning med åtgärderna mot arbetslöshet. Yrkesundervisningen såsom sådan framstode såsom ett riksintresse. Verkstadsskoleutredningen hade själv föreslagit, att de verkstadsskolor, som provisoriskt inrättades under tider av mera omfattande arbetslöshet, skulle göras helt statliga. Därest huvudmannaskapet för de nu ifrågasatta verkstadsskolorna skulle anförtros landstingen, torde sannolikt följa, att vid en framtida utbyggnad av yrkesundervisningen landstingen komme att anförtros jämväl härmed förenade uppgifter. Fråga vore, om icke landstingens härigenom vidgade arbetsområde kunde komma att skärpa redan förefintliga skatteutjämningsproblem.

De hörda *länsstyrelserna* ha icke haft någon erinran mot förslaget om landstingen såsom huvudmän för centrala verkstadsskolor.

Svenska stadsförbundet tillstyrker i princip de sakkunnigas förslag men har framhållit, att städer, som icke tillhörde landsting, försatts i en undantagsställning, då de utestängts från de förmåner i avseende å statsbidrag till de centrala skolorna, som skulle tillkomma landstingen. Vad de sakkunniga anført i fråga om att städerna Stockholm och Göteborg själva bure ansvaret och kostnaderna för skyddshemsväsendet kunde icke åberopas såsom prejudikat, enär för nämnda ändamål dock utginge statsbidrag till dessa städer. Förbundet hade på sin tid motsatt sig, att nämnda städer skulle få en så ofördelaktig ställning som de fått. Om i samtliga län statsbidrag beviljades till en central verkstadsskola, kunde det icke gärna vara rimligt annat än att städer utom landsting finge åtnjuta motsvarande förmåner i avseende å statsbidrag för åtminstone det antal elever inom den lokala yrkesundervisningen, som motsvarade ett medeltal för elever i de centrala verkstadsskolorna i länen. Även om svårigheter skulle anses möta att avpassa statsbidrag efter dessa synpunkter i fråga om exempelvis undervisningslokaler, borde i vart fall samma bidrag till driftskostnader få anses självfallna.

Svenska landstingsförbundet. Det syntes enligt förbundsstyrelsens uppfattning uteslutet att anförtro åt primärkommunerna att upprätta centrala verkstadsskolor, vilka för sin verksamhet krävde ett stort elevupptagningsområde. Däremot talade starka skäl för att staten ställde sig som huvudman för sagda skolor, bland annat på den grund, att det knappast vore möjligt att utan kraftigt stöd från statens sida driva skolorna. Emellertid syntes det synnerligen betydelsefullt, att skolorna hade en fast lokal förankring. De måste organiseras i nära samarbete med länets näringsliv och kunna anpassas efter förändringar i detta. Då landstingen redan frivilligt i viss utsträckning gått in för att tillgodose förevarande undervisningsbehov och då de även vore huvudmän för flertalet folkhög-, lantmannan- och lantushållsskolor, torde det ur flera synpunkter vara lämpligast, att de åtog sig huvudmannaskapet även för den yrkesutbildning, som erfordrades för hantverk och industri. Emellertid vore landstingen hårt tyngda av arbetsuppgifter, som särskilt under senare tid i rask takt

pålagts dem. Det vore därför nödvändigt, att, om landstingen skulle bli huvudmän för verkstadsskolorna, staten lämnade rikligt tillmätta bidrag till såväl anläggning som drift av dessa skolor.

Landsorganisationen har understrukt, att landstingsområdet lämpligen borde utgöra verkstadsskolornas rekryteringsområde.

Svenska yrkesskolföreningen har framhållit, att de centrala verkstadsskolorna borde drivas antingen i landstingens eller ock i statlig regi.

Flertalet myndigheter synas dela verkstadsskoleutredningens uppfattning om lämpligheten i princip av att huvudmannaskapet för centrala verkstadsskolor skall åvila landstingen. Även svenska landstingsförbundets styrelse har anslutit sig till denna uppfattning, ehuru styrelsen framhållit nödvändigheten av att, med hänsyn till att landstingen redan vore hårt tyngda av arbetsuppgifter, staten lämnade rikligt tillmätta bidrag till den nu ifrågavarande skolverksamheten. Jag vill i detta sammanhang erinra om att verkstadsskolorna för arbetslös ungdom i Stockholms och Uppsala, Värmlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län stå under huvudmannaskap av vederbörande landsting. I Västerbottens län är en större verkstadsskola under upprättande, vilken skall drivas i landstingets regi. Även i flera andra län upprätthållas skolor för yrkesundervisning av landstingen.

Departementschefen.

Även enligt min mening synes huvudmannaskapet principiellt böra anförtros åt landstingen. De skäl härför, som anförts av de sakkunniga samt av vissa myndigheter och organisationer, synas mig bärande. Jag är emellertid medveten om att landstingen för denna delvis nya uppgift bör erhålla ett verksamt stöd från statens sida. Till detta spörsmål återkommer jag i ett senare sammanhang.

Såväl i de sakkunnigas utredning som i flera av remissyttrandena har emellertid diskuterats frågan, huruvida någon eller några centrala verkstadsskolor borde upprättas och drivas av staten. Verkstadsskoleutredningen har för sin del ansett övervägande skäl tala däremot. Av de sakkunnigas betänkande framgår, att de närmast grunda denna uppfattning på angelägenheten av att — som landstingsförbundets styrelse uttrycker saken — de centrala verkstadsskolorna ha en fast lokal förankring. Utredningen har i detta avseende framhållit, att en central verkstadsskola icke borde komma till stånd annat än om de lokala intressena av olika slag vore ense om behovet av skolan. Genom att landstinget vore huvudman finge man garanti för att i skolans ledning de olika intressena inom landstingsområdet bleve representerade. Häremot har särskilt skolöverstyrelsen — som principiellt icke har någon erinran mot att åt landstingen anförtros huvudmannaskapet — framhållit lämpligheten av att någon eller några statliga centrala verkstadsskolor upprättades. Lärarutbildningen skulle sålunda bättre kunna tillgodoses. Ökad anpassningsförmåga till näringslivets behov

av arbetskraft skulle vinnas och yrkesutbildningen under arbetslöshets-tider underlättas. Även socialstyrelsen har framfört liknande synpunkter.

För egen del vill jag tillmäta de av verkstadsskoleutredningen och svenska landstingsförbundets styrelse i förevarande avseende framförda synpunkterna den största betydelsen. De fördelar, som enligt skolöverstyrelsens mening kunna ernås genom inrättande av vissa rent statliga verkstadsskolor, torde kunna i huvudsak vinnas även om verkstadsskolorna drivas i landstingens regi med understöd av statsmedel. I det följande förutsättes, att såsom särskilda villkor för statsbidrag till centrala verkstadsskolor skall gälla, att huvudmannen ställer sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om skolornas verksamhet, som Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela, exempelvis i fråga om mottagande av elever från andra landstingsområden, och att huvudmannen skall vara skyldig underkasta sig de bestämmelser om lärares utbildning vid skolan, som kunna bli i vederbörlig ordning föreskrivna.

Gentemot de sakkunnigas förslag, att städer, som icke deltaga i landsting, icke skulle kunna i anslagshänseende betraktas såsom huvudmän för centrala verkstadsskolor, har svenska stadsförbundet med skärpa vänt sig. Med hänsyn till att ett centralt verkstadsskoleväsende måste anses i första hand påkallat ur synpunkten av landsbygdens och de mindre stadssamhällellenas behov samt till nödvändigheten av att hålla nere statens utgifter för ifrågasvarande ändamål, anser jag mig dock böra giva de sakkunnigas förslag min anslutning. Ifrågasvarande städer kunna redan enligt nu gällande statsbidragsgrunder erhålla väsentliga statsunderstöd för yrkesundervisningsändamål.

Jag ansluter mig jämväl till vad de sakkunniga uttalat i fråga om statsbidrag till centrala verkstadsskolor, om vilken landsting och primärkommun förenat sig.

c) Antalet centrala verkstadsskolor.

Verkstadsskoleutredningen har, såsom i det föregående framhållits, icke ansett sig böra framställa förslag om inrättande i de särskilda fallen av centrala verkstadsskolor. Frågor av denna art böra enligt de sakkunnigas mening prövas med hänsyn till föreliggande behov i varje särskilt fall. Härav följer givetvis, att de sakkunniga icke heller framlagt förslag i fråga om det antal verkstadsskolor, som böra inrättas. För att i någon mån kunna överblicka de ekonomiska konsekvenserna av ett system med centrala verkstadsskolor ha de sakkunniga dock ansett sig böra göra vissa beräkningar. De sakkunniga ha därvid ansett sig böra räkna med att tills vidare högst en central verkstadsskola inrättas inom varje landstingsområde utom på Gotland. De sakkunniga ha därför i sina kostnadsberäkningar utgått från ett antal centrala verkstadsskolor av högst 23. Denna uppskattning, ha de

sakkunniga anfört, vore dock icke annat än en approximativ beräkning av den yttre ram, inom vilken, ur de synpunkter, som i det föregående angivits, den föreslagna utvidgningen av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen borde kunna tänkas stanna under överskådlig framtid.

De sakkunnigas ifrågavarande uttalanden — vilka ju icke innehålla positiva förslag — torde kunna i det väsentliga biträdas. Såsom de sakkunniga anfört, är deras uppskattning av det totala antalet centrala verkstadsskolor att betrakta endast som en approximativ beräkning av den yttre ramen för verkstadsskoleorganisationen, sådan den under överskådlig framtid kan komma att te sig, och icke som ett förslag i fråga om verkstadsskoleorganisationens utformning. Jag erinrar om vad i det föregående anförts rörande vikten av att tillbörlig varsamhet iakttages vid organisationens utbyggande. Huruvida förutsättningar kunna anses föreligga för inrättande av en central verkstadsskola för Gotland torde få bero på prövning enligt samma grunder, som böra tillämpas vid bedömning av behovet av verkstadsskolor i andra län.

Departementschefen.

4. Vissa frågor rörande den enskilda centrala verkstadsskolans organisation och drift.

I ett kapitel (kap. 9) med ovanstående rubrik har verkstadsskoleutredningen behandlat en del olika spörsmål, av vilka flera icke äro av beskaffenhet att behöva underställas riksdagens prövning. Jag vill emellertid här i korthet beröra jämväl dessa spörsmål med hänsyn till den betydelse för verkstadsskoleväsendets ändamålsenliga anordning, de måste anses äga.

a) Styrelse och förvaltning.

Verkstadsskoleutredningen har ansett, att med hänsyn till storleken av de statsbidrag, som avsåges skola utgå till de centrala verkstadsskolorna, staten borde äga en representant i styrelsen. Denne borde vara styrelsens ordförande samt förordnas av vederbörande länsstyrelse. Vidare borde arbetare och arbetsgivare vara lika representerade i styrelsen. Ett nära samarbete borde råda mellan verkstadsskolans ledning och vederbörande arbetsförmedlingsorgan.

De hörda *myndigheterna m. fl.* ha, i den mån de särskilt uttalat sig, som regel instämt i de sakkunnigas förslag. Statskontoret har dock ifrågasatt, huruvida icke staten borde erhålla en starkare representation i styrelsen än den de sakkunniga föreslagit. Detta syntes ämbetsverket särskilt angeläget, om statsbidrag beslutades skola utgå enligt de grunder, som angivits i betänkanDET.

Departementschefen.

Till de av de sakkunniga framförda synpunkterna, vilka synas kunna i det väsentliga biträdas, torde Kungl. Maj:t, därest centrala verkstadsskolor komma att inrättas, böra taga slutlig ställning i samband med utfärdandet av bestämmelser, som reglera dylika skolors verksamhet. I detta sammanhang bör jämväl statskontorets förslag närmare övervägas.

b) *Förläggning.*

Verkstadsskoleutredningen har framhållit, att frågor om centrala verkstadsskolors förläggning måste fritt prövas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Vissa synpunkter borde dock därvid särskilt beaktas. Skolorna borde sålunda förläggas så, att största möjliga antal elever under skoltiden kunde bo i sina hem samt att elevens vistelse å skolorten om möjligt icke bidroge till att för framtiden draga honom bort från landsbygden. Hänsyn borde vidare tagas till möjligheterna att avyttra skolans saluvärdiga produktion. I det enskilda fallet, ha de sakkunniga vidare anfört, måste därjämte en mångfald andra synpunkter, såsom möjligheterna att anskaffa erforderliga lärare, utvecklingsmöjligheterna, möjligheterna för tillfällig utvidgning under arbetslöshetstider m. m., beaktas. I många fall torde emellertid lösningen av förlägningsfrågan vara tämligen enkel med hänsyn till föreliggande förhållanden, och det borde vara huvudmannens sak att taga slutlig ställning till dessa spörsmål. Därvid syntes dock huvudmannen redan vid planläggningen böra samråda med de statliga myndigheterna och taga hänsyn till de synpunkter, som kunde framhållas av dessa.

De sakkunniga ha gått ut ifrån, att såsom regel den primärkommun, till vilken en central verkstadsskola förlades, kostnadsfritt skulle ställa till förfogande erforderliga tomtutrymmen och annat, som kunde anses skäligt.

I de avgivna *yttrandena* ha i huvudsak samma synpunkter utvecklats.

Departementschefen.

Frågan om förläggningen av en central verkstadsskola bör givetvis i varje särskilt fall prövas med beaktande av alla på frågan inverkan faktorer. Huruvida, såsom framhållits i vissa av yttrandena, i det särskilda fallet en central verkstadsskola må kunna förläggas med avdelningar på flera orter bör jämväl få bero på prövning från fall till fall. I anslutning till vad de sakkunniga yttrat förutsätter jag, att vederbörande primärkommun som regel skall utan ersättning eller förbehåll och med full äganderätt för skolanläggning upplåta tomt, som finnes kunna godkännas, samt bekosta framdragandet av för skolanläggningen erforderliga ledningar m. m.

c) *Undervisningslokaler, bostäder åt eleverna samt undervisningsmateriel m. m.*

Verkstadsskoleutredningen har anfört, att den skyldighet att tillhandahålla undervisningslokaler, materiel och dylikt, som nu åvilade huvudman för yrkesundervisningsanstalt, givetvis även borde åvila huvudmannen för central verkstadsskola. Lokalfrågan syntes böra underställas Kungl. Maj:ts prövning i samband med frågan om inrättandet av den centrala verkstadsskolan. Enligt de sakkunnigas uppfattning borde det vara vederbörande skollednings sak att föranstalta om lämpliga bostäder — i enskilda hem eller i särskilt upprättade elevinternat — åt de elever, som under skoltiden måste vara inackorderade å skolorten. Erfarenheterna från arbetslöshetsskolorna hade visat, att allvarliga olägenheter eljest kunde uppstå i olika avseenden. De sakkunniga ansåge förläggning i elevinternat vara att förordas, därest icke förhållanden rådde, som särskilt starkt talade för annat förläggningssätt. Ett elevinternat borde lämpligen vara anordnat så, att i internatet icke boende elever, som måste intaga någon eller några måltider utom hemmet, kunde erhålla dessa i internatet. Då undervisningen i verkstadsskolorna borde användas till ett så fullständigt inlärande som möjligt av de för vederbörande yrke grundläggande arbetsmomenten och förfarandena, borde maskinutrustningen vid skolorna avpassas härför och icke beräknas för en större produktions behov. Även hänsynen till kostnaderna krävde detta.

Även enligt styrelsens för *svenska landstingsförbundet* mening är det nödvändigt att anordna elevinternat vid de centrala verkstadsskolorna. Vid en någorlunda central förläggning av en dylik skola kunde det dock förväntas, att en ej oväsentlig del av eleverna skulle kunna bo i sina hem. *Kommerskollegium* har vidare understrukt vikten av de sakkunnigas uttalanden om att eleverna icke i skolverkstäderna borde vänjas vid en maskinutrustning, som sedermera icke allmänt stode dem till buds i yrkeslivet.

Jag finner ingen anledning till erinran mot de synpunkter, verkstadsskoleutredningen framfört under denna punkt.

Departementschefen.

d) *Storlek och yrkesavdelningar.*

Verkstadsskoleutredningen har anfört:

En yrkesavdelning i verkstadsskola omfattade som regel 15 elever. Frågan om verkstadsskolornas storlek bleve sålunda i väsentlig mån en fråga om antalet yrkesavdelningar vid skolorna. Som skäl för relativt stora verkstadsskolor hade därför åberopats de ökade möjligheterna för yrkesdifferentiering i de stora skolorna. Emellertid borde verkstadsskolorna icke för att tillgodose nämnda önskemål göras större än som med hänsyn till andra avgörande skäl kunde anses lämpligt. I sistnämnda avseende framstode främst kravet på, att ledningen för en verkstadsskola —

och därvid främst rektor — måste kunna ha en fullständig överblick över skolans alla angelägenheter. Man måste i detta sammanhang beakta, att skolledningen hade ansvaret för den delvis mycket dyrbara materielutrustningen vid skolan, vilken skulle på effektivaste sätt utnyttjas för undervisningen, vårdas och kompletteras. Vidare krävde kontrollen över undervisningens bedrivande genom övningsarbeten och arbeten, avsedda för försäljning, ävensom inköp av råmaterial och avyttring av den säljbara produktionen stor uppmärksamhet och mycket arbete. I avseende å eleverna, vilka vid verkstadsskolorna i stor utsträckning måste vara inackorderade å skolorten, bleve skolledningens uppgifter vida mera betungade än vid läroanstalter i allmänhet.

Vidare har utredningen uttalat, att det i många fall torde visa sig fördelaktigt att icke omedelbart utbygga en central verkstadsskola till den avsedda slutliga storleken. Härom ha de sakkunniga anfört följande:

Om skolan successivt finge växa ut, torde stundom betydande kostnadsbesparingar kunna vinnas bland annat därigenom, att den fortsatta utbyggnaden i stor utsträckning kunde anförtros åt eleverna själva. Av betydelse syntes därjämte vara, att anpassningen till föreliggande lokala förhållanden skedde lättare, om skolan under sin första verksamhetstid vore relativt liten. De svårigheter i samband med försäljning av skolans produktion och övertagande av arbeten på den öppna marknaden, som enligt erfarenheten förekomme särskilt under en verkstadsskolas första verksamhetsperiod, bleve därmed lättare att bemästra och i fortsättningen undgå.

I fråga härefter om valet av yrkesavdelningar ha de sakkunniga understrukit, att näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft inom olika fack borde noga beaktas. Vidare borde därvid, såvitt möjligt, organisationen givas en sådan grad av smidighet, att en anpassning kunde ske efter mera bestämda förskjutningar i detta behov. För att tillgodose den förstnämnda synpunkten borde vid valet av yrkesavdelningar tillses, att utbildningen i första hand inriktades på sådana yrken, som hade en relativt stor betydelse för landets eller i varje fall skolområdets ekonomiska liv och i vilka samtidigt behovet av yrkesutbildad arbetskraft vore betydande. Valet av yrkesavdelningar borde ske i samarbete med producenter och arbetarorganisationer inom området. Statens egna behov av yrkesutbildad arbetskraft borde tillgodoses.

Departementschefen.

Frågor beträffande centrala verkstadsskolors storlek och valet av yrkesavdelningar böra bedömas med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall och i nära samarbete mellan myndigheter samt företag och organisationer inom näringsliv och arbetsmarknad. De av verkstadsskoleutredningen framförda synpunkterna synas lämna en god ledning vid frågornas bedömande.

e) Utbildningstidens längd.

Verkstadsskoleutredningen har beträffande spörsmålet om utbildningstidens längd anfört bland annat:

Frågan om utbildningstidens längd i verkstadsskolorna vore i huvudsak en fråga om graden av den utbildning, dessa skolor borde meddela. I sådana yrken, där med hänsyn till yrkets natur och arbetsförhållanden den från verkstadsskolan avgående eleven kunde antagas vinna anställning i yrket, endast om han erhållit fullständig lärlingsutbildning, borde utbildningstidens längd bestämmas med hänsyn till den tid, en sådan utbildning krävde i en verkstadsskola. I övriga yrken, främst de mera industriellt betonade, där elevens utbildning kunde och borde slutföras genom anställning i yrket, borde denne, efter erhållen grundläggande utbildning i verkstadsskolan, så snart som möjligt komma ut i arbete i yrket för att där vänja sig vid arbetsförhållandena och erhålla den slutliga träningen. Då även i sistnämnda fall utbildningen i verkstadsskolan borde hava karaktären av en verklig yrkesutbildning, borde dock utbildningstiden icke sättas allt för kort. De sakkunniga hade i anslutning till ett av skolöverstyrelsen gjort uttalande vid sina beräkningar utgått ifrån, att såsom regel undervisningstiden i dessa yrken utgjorde två år. Det torde emellertid böra ankomma på den centrala myndighet, som hade att fastställa reglementen för ifrågavarande verkstadsskolor, att i det enskilda fallet besluta beträffande undervisningstidens längd.

De sakkunniga ha vidare uttalat sig för att eleverna vid en verkstadsskola, i den mån möjligheterna därför föreläge, under eller efter skoltiden under skolledningens överinseende bereddes någon tids arbete genom anställning i industrin eller hos hantverksmästare. Härigenom skulle eleven vinna erfarenheter om arbetsförhållanden, rutin och dylikt, varjämte kostnaderna för utbildningen kunde nedbringas. De sakkunniga ha erinrat om flera olika former av dylik växelundervisning.

Sveriges industriförbund har ansett, att utbildningstiden, åtminstone vad vissa speciella yrken beträffade, skulle kunna sättas kortare än två år. *Sveriges hantverksorganisation* har anhållit, att utbildningstidens längd — antingen helt vid verkstadsskola eller genom kombination av utbildning i verkstadsskola och hos hantverksmästare, i båda fallen under skolledningens kontroll — bestämdes så, att gesällprov därefter kunde avläggas.

Frågan om utbildningstidens längd torde böra bedömas med hänsyn till förhållandena inom varje yrke i huvudsaklig överensstämmelse med de av verkstadsskoleutredningen angivna riktlinjerna.

Departementschefen.

f) *Undervisningen.*

Under denna rubrik har *verkstadsskoleutredningen* bland annat framhållit, att det vore nödvändigt bereda verkstadsskolorna tillfälle att åtaga sig en säljbar produktion (i skolverkstaden eller genom antagande av arbeten i öppna marknaden) av den omfattning, som krävdes för att undervisningen i skolorna skulle bli effektiv. Däremot borde verkstadsskolorna under inga förhållanden anse som sin uppgift att producera för produktionsens egen skull, d. v. s. uteslutande för att tillföra huvudmannen inkomster.

Jag ansluter mig till vad de sakkunniga yttrat.

Departementschefen.

g) *Intagning och avgång av elever.*

Pensionsstyrelsen har framhållit, att det för mindre höggradigt vanföra och sådana, som efter sjukdom fått sin arbetsförmåga varaktigt nedsatt, blivit erforderligt att ordna utbildningsmöjligheter. Det borde därför tillses, att personer av här ifrågavarande kategori bereddes möjlighet att i samma utsträckning som friska vinna inträde vid central verkstadsskola i yrken, för vilkas utövande sjukdomen eller lytet kunde antagas icke lägga hinder i vägen.

Departement-
schefen.

De av pensionsstyrelsen framförda synpunkterna synas böra beaktas.

h) *Elevernas intagningsålder.*

Verkstadsskoleutredningen har anfört:

Utredningen ifrågasatte icke för de centrala verkstadsskolornas del någon annan ändring i de i gällande stadga för yrkesundervisningen meddelade bestämmelserna om inträde i verkstadsskola än att för inträde i central verkstadsskola borde fordras fullgjord fortsättningsskolplikt. Av stor vikt vore, att yrkesutbildningen anpassades så, att den på ett lämpligt sätt anslöte sig till de för varje tid och yrke gällande reglerna för inträde i yrket. Å andra sidan måste det förutsättas, att även nämnda regler i sin mån anpassades efter yrkesundervisningens speciella förhållanden. Härtill borde den centrala ledningen medverka.

Ur de synpunkter, de sakkunniga sålunda ansåge sig böra bedöma spörsmålet om den normala intagningsåldern i verkstadsskolorna, torde för de flesta i nu ifrågavarande skolor förekommande yrkena 15—16 års åldern vara den lämpligaste intagningsåldern. Över 23 år syntes elever icke under normala förhållanden böra vara vid intagningen, när möjligheterna torde vara begränsade för sådana elever såväl att tillgodogöra sig undervisningen som att efter skoltidens slut erhålla arbetsanställning. I en och samma yrkesavdelning liksom i ett och samma elevinternat borde vidare elevåldern icke vara allt för växlande.

Socialstyrelsen har framhållit, att de bedömningsgrunder, efter vilka sökande beviljas inträde vid yrkesutbildningsanstalter, förtjänade att särskilt beaktas. Skolbetygen syntes vara i alltför stor utsträckning avgörande vid bedömandet av vederbörandes lämplighet för inträde i en yrkesskola. Socialstyrelsen ville understryka betydelsen av att vid prövningen av inträdesansökningar ungdomarnas håg och fallenhet samt praktiska anlag finge i största möjliga utsträckning vara utslagsgivande. *Landsorganisationen* har uttalat sig för en övre åldersgräns vid intagning av 21 år. I den mån behov av yrkesutbildning föreläge för sådana, som uppnått 21 års ålder, borde dessa hänvisas till verkstadsskolor för arbetslös ungdom, där utbildningen borde avse omskolning.

Departement-
schefen.

Närmare bestämmelser om intagningsålder torde böra av Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t därtill bemyndigat, meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med de av de sakkunniga framställda förslagen.

i) Skolavgifter.

Verkstadsskoleutredningen anser, att vid de centrala verkstadsskolorna skolavgifter icke borde ifrågakomma. Statens bidrag till skolorna bleve enligt de sakkunnigas förslag så rikligt tillmätta, att huvudmannen själv syntes böra bestrida återstående utgifter.

Några av de hörda *organisationerna* ha i motsats till de sakkunniga ansett, att skolavgifter principiellt borde upptagas vid de centrala verkstadsskolorna, ehuru givetvis medellösa och mindre bemedlade elever borde befrias från eller erhålla nedsättning i avgiften.

Denna fråga torde få framdeles av Kungl. Maj:t upptagas till närmare bedömande.

Departementschefen.

j) Lärarutbildning.

Verkstadsskoleutredningen har — under erinran om 1936 års yrkesskolsakkunnigas uppdrag att framlägga förslag i fråga om utbildningen av lärare för yrkesundervisningen — allenast föreslagit, att såsom villkor för utgående av statsunderstöd till centrala verkstadsskolor skulle föreskrivas, att vederbörande huvudman skulle vara skyldig underkasta sig de bestämmelser i avseende å lärares utbildning vid skolan, som kunde bliva i vederbörlig ordning föreskrivna. I första hand borde härvid kunna ifrågakomma, att skolorna lämnade tillfälle till auskultering för lärarkandidater samt ställde sin undervisningsmateriel till förfogande för utbildningskurser och dylikt för blivande yrkeslärare.

I ett den 12 december 1938 avgivet betänkande (statens offentliga utredningar 1938: 49, sid. 133 ff.), vilket för närvarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning, ha 1936 års yrkesskolsakkunniga kommit till den bestämda uppfattningen, att det föreligger ett trängande behov av kraftiga åtgärder för utbildning av lärare för yrkesundervisningen samt att detta behov under nuvarande förhållanden bäst kunde tillgodoses genom återupprättande av den genom beslut av 1920 års riksdag upprättade men sedermera indragna yrkespedagogiska centralanstalten. I utlåtande över de sakkunnigas förslag har skolöverstyrelsen framhållit, att med yrkeslärarutbildningens definitiva ordnande lämpligen borde anstå tills dess frågorna om den framtida organisationen av yrkesskolledningen och inrättandet av centrala verkstadsskolor blivit avgjorda. Tills vidare borde utbildningsverksamheten uppehållas såsom hittills genom anslag till kurser för utbildande av lärare för yrkesundervisningen.

Jag ansluter mig till vad verkstadsskoleutredningen anfört och föreslagit i nu förevarande avseende. Frågan om lärarutbildningens definitiva ordnande torde i enlighet med skolöverstyrelsens förslag böra vid en senare

Departementschefen.

tidpunkt upptagas till övervägande. Jag vill erinra, att Kungl. Maj:t för årets riksdag (bilagan åttonde huvudtiteln till statsverkspropositionen, sid. 316) framlagt förslag om återupptagande av de anslag till kursverksamhet för utbildande av lärare vid yrkesundervisningen, som tidigare utgått men av statsfinansiella skäl temporärt indragits.

5. Lärarpersonalen vid de centrala verkstadsskolorna.

Verkstadsskoleutredningen har inledningsvis framhållit, att principiellt ingen anledning syntes föreligga att på lärarpersonalen vid centrala verkstadsskolor — vilka vore att hänföra till gruppen kommunala yrkesundervisningsanstalter — tillämpa andra bestämmelser i fråga om kompetens, tillsättning och dylikt än som gällde beträffande motsvarande lärare vid yrkesundervisningsanstalter i allmänhet. Då emellertid staten avsåges skola lämna bidrag till centralskolorna efter väsentligt förmånligare grunder än till de övriga kommunala yrkesundervisningsanstalterna, borde statens inflytande över centralskolorna vara större än som i allmänhet vore fallet beträffande de nuvarande skolorna. Ur denna synpunkt ha de sakkunniga behandlat vissa spörsmål, som avse eller sammanhängra med lärarpersonalens vid ifrågavarande centrala verkstadsskolor löneställning m. m.

Departementschefen.

Jag finner ingen anledning till erinran mot den av de sakkunniga angivna utgångspunkten.

a) Rektorerne.

Verkstadsskoleutredningen. De sakkunniga ha icke ansett anledning föreligga att för de centrala verkstadsskolornas del föreslå särbestämmelser i förhållande till i yrkesskolstadgan meddelade föreskrifter i avseende å *kompetensfordringar* för rektor. Det syntes icke möjligt att i författningsväg meddela detaljerade föreskrifter härom för ifrågavarande, från skiftande verksamhetsområden kommande befattningshavare. Rektor måste emellertid kunna leda skolan icke blott i pedagogiskt och administrativt avseende utan även tekniskt och ekonomiskt. Han borde med vanliga rektorsegenskaper förena ekonomisk och helst teknisk skicklighet.

Rektor borde åvila viss *undervisningsskyldighet*. Det vore av vikt, att rektor för en verkstadsskola bereddes den personliga kontakt med undervisningen och eleverna i skolan, som följde därav, att han själv bestrede undervisning. Huruvida rektorstjänsten vid en central verkstadsskola i det enskilda fallet borde vara en särskild befattning eller knuten till en vid skolan erforderlig lärarbefattning, vore en fråga av väsentligen formell betydelse. Omfattningen av den undervisningsskyldighet, som borde åvila rektor, vore beroende av många faktorer. Vid verkstadsskolor av den storlek, de sakkunniga i allmänhet ville räkna med, borde den dock endast i undantagsfall understiga 6—10 veckotimmar.

I avseende å löner till rektorer vid yrkesundervisningsanstalter ha de sakkunniga framhållit, att några bestämmelser härom icke funnes meddelade i yrkesskolstadgan. Beträffande rektorerna vid blivande centrala verkstadsskolor ha de sakkunniga vidare anfört:

För bedömande av frågan om den lönenivå, som skäligen borde tillkomma rektorerna vid centrala verkstadsskolor, hade de sakkunniga gjort jämförelser med motsvarande löner vid ett flertal andra slag av läroanstalter för ungdom och lärarutbildning. Emellertid hade därvid befunnits, att på grund av flera omständigheter en användbar jämförelse vore svår att åstadkomma. Å ena sidan funnes icke — såsom vore fallet beträffande flertalet andra rektorer — för en rektor vid verkstadsskola föreskrivna några som helst formella kompetensfordringar, vilken omständighet, om den såges isolerad, kunde åberopas som skäl för en relativt lägre löneställning än för övriga rektorer. Men å andra sidan ville man av en rektor vid en central verkstadsskola fordra, icke blott att han kunde leda skolan ur pedagogiska och administrativa synpunkter utan även att han behärskade de ekonomiska och tekniska frågorna vid skolan. Han skulle sålunda kunna bedöma spörsmål rörande anskaffning, utnyttjande, skötsel och komplettering av den dyrbara maskinutrustningen vid skolan. På grund härav och av andra skäl torde man ofta få söka de blivande verkstadsskolerektorerna bland personer, som haft ledande industriell eller liknande tjänst. Man måste sålunda räkna med att i viss mån konkurrera med den enskilda industrin om de lämpliga personerna. Nämnda omständigheter kunde, i motsats mot den förstnämnda, åberopas såsom skäl för en relativt högre löneställning för ifrågavarande rektorer än för vissa andra. Man borde dock därvid taga hänsyn till den tryggade ställning en rektor vid en central verkstadsskola erhöle genom att tjänsten reglerades i statens pensionsanstalt.

Vid övervägande av samtliga dessa och andra omständigheter ha de sakkunniga förklarat sig stanna för att en rektor vid central verkstadsskola, som skall åtnjuta årsavlönning, bör beredas i huvudsak samma lön som slutlönen för en rektor vid praktisk mellanskola, vilken innehar ordinarie lärartjänst vid skolan och är adjunktskompetent.

Liksom vid mellanskolorna syntes rektorslönerna vid centrala verkstadsskolor böra indelas i avlöningsgrupper. Det vore emellertid icke möjligt att meddela generella grunder för befattningarnas inplacering i dessa grupper, enär en verkstadsskolas organisation icke på samma sätt som en mellanskolas på förhand läte sig överblickas. Rektors arbetsbörda vore sålunda icke såsom vid en mellanskola i första hand främst beroende av elevantal och antal avdelningar. Inplaceringen i avlöningsgrupper borde i stället vara en fråga, i vilken Kungl. Maj:t, i samband med verkstadsskolans inrättande eller eljest vid behov av ändring, beslutade. Liksom andra rektorslöner syntes de nu ifrågavarande lönerna böra graderas med hänsyn till olika dyrortsförhållanden.

I anslutning till vad sålunda anförts har verkstadsskoleutredningen föreslagit, att lönebeloppen i de olika avlöningsgrupperna för årsavlönad rek-

tor vid central verkstadsskola bestämmas på sätt framgår av nedanstående uppställning:

Avlöningsgrupp	O r t s g r u p p						
	A	B	C	D	E	F	G
IV	9,850	10,100	10,350	10,600	10,850	11,100	11,350
III	10,300	10,550	10,800	11,050	11,300	11,550	11,800
II	10,750	11,000	11,250	11,500	11,750	12,000	12,250
I	11,200	11,450	11,700	11,950	12,200	12,450	12,700

De sakkunniga ha vidare i detta sammanhang framhållit, att en rektor vid verkstadsskola av den storlek, de sakkunniga i samband med kostnadsberäkningarna räknat med (omkring 10 yrkesavdelningar), därest icke särskilda förhållanden föreläge, lämpligen kunde placeras i avlöningsgrupp III. Beloppen i avlöningsgruppen I syntes böra komma till användning endast under alldeles särskilda förhållanden. Till belysning härav ville de sakkunniga uttala att, därest ifrågavarande löneplan ägt tillämpning för rektorerna vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom, hittills icke någon av dem bort tillerkännas lön enligt den högsta avlöningsgruppen.

Ytterligare ha de sakkunniga anfört följande:

Därest en verkstadsskola icke vore av den storlek, att rektorstjänsten ansåges böra inplaceras i någon av ovan nämnda avlöningsgrupper, eller där eljest skäl föreläge för att så icke skedde, torde avlöning till rektor böra bestämmas att utgå i form av arvode och fastställas av Kungl. Maj:t. Blevde lärare vid en verkstadsskola förordnad att samtidigt vara rektor vid skolan, borde det särskilda arvodet i varje fall icke fastställas högre än att arvodet tillsammans med lärarlönen uppginge till högst det belopp, rektor skulle uppburit, därest han åtnjutit avlöning enligt den av ovan nämnda avlöningsgrupper, i vilken han eljest skulle placerats.

Ifrågavarande rektorstjänster borde regleras i statens pensionsanstalt, så att rektor, som befunnits lämplig för sin befattning, kunde beredas de fastare anställningsförhållanden, en dylik reglering innebure.

Myndigheterna m. fl. *Skolöverstyrelsen* har instämt i vad de sakkunniga anfört och föreslagit.

Statskontoret har ansett en förutsättning för gruppindelning av rektorstjänsterna vara, att samtidigt grunder fastställdes för befattningarnas fördelning i de särskilda grupperna. Ämbetsverket förordade, att statsbidragen till rektorlöner bestämdes till belopp, vilkas storlek varierade allenast med hänsyn till dyrortsindelningen. Skulle den föreslagna gruppindelningen likväl beslutas utan att samtidigt grunder fastställdes för befattningarnas fördelning på de olika grupperna, torde frågan om denna fördelning i varje särskilt fall böra underställas riksdagens prövning. Ämbetsverket erinrade, att det av de sakkunniga föreslagna lönebeloppet i den lägsta (IV), respek-

tive den högsta (I) avlöningsgruppen närmast motsvarade lön jämte dyrtidstillägg och provisorisk avlöningsförstärkning i 29, respektive 32 löneklassen för civila tjänstemän. Skulle rektorsbefattningarna indelas i avlöningsgrupper, borde enligt statskontorets mening lönen i den högsta gruppen bestämmas till högst ett belopp, motsvarande lönen i 29 löneklassen. Statskontoret, som förordat, att statsbidragen skulle differentieras allenast med hänsyn till dyrortsindelningen, ville med hänsyn till vad de sakkunniga anfört beträffande skolornas fördelning på de föreslagna grupperna föreslå, att lönen vid statsbidragets beräknande förutsattes utgå med ett belopp, som närmast motsvarade lön i 27 löneklassen. Att en rektor vid central verkstadsskola förutsattes behärska de ekonomiska och tekniska frågorna vid skolan utgjorde icke skäl för högre löneställning. Statskontoret utginge från att rektorsbefattning vid central verkstadsskola skulle tillsättas av skolöverstyrelsen på viss tid, förslagsvis två år vid första förordnande och fem år vid förnyat förordnande.

Jag vill till en början erinra om att verkstadsskoleutredningens förslag avgavs under år 1938. Beräkningen av lönebeloppens storlek har sålunda skett med utgångspunkt från en lönenivå, som då ansågs skälig. Med hänsyn till härefter inträdd levnadskostnadsstegring, som medfört att på vissa jämförbara löner och arvoden lönetillägg fått utgå, uppstår givetvis frågan, huruvida de löner till rektorer och övriga lärare vid centrala verkstadsskolor, som år 1938 ansågos skäliga, nu böra uppräknas. Såsom i ett senare sammanhang kommer att utvecklas, torde någon verkstadsskola sannolikt icke börja sin verksamhet i egenskap av central verkstadsskola förrän tidigast den 1 juli 1942. Huru levnadskostnadsnivån kommer att ställa sig vid denna tidpunkt är givetvis ovisst. Med hänsyn härtill synas mig övervägande skäl tala för att i detta sammanhang vid bedömandet av lönenivån för ifrågavarande rektorer och lärare utgå från den levnadskostnadsnivå, som i huvudsak rådde under år 1938 och tiden däromkring. I den mån det sedermera må finnas skäligt och möjligt böra lönetillägg kunna tillerkännas dem. Jag vill erinra om att ungefär vid den tidpunkt, då verkstadsskoleutredningens nu ifrågavarande förslag avgavs, bestämdes en del arvoden, bland annat till timplärare vid vissa statliga och kommunala undervisningsanstalter, samt lönerna till lärarpersonalen vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. Dessa arvoden och löner ha för budgetåret 1940/41 undergått reglering enligt grunder, som angivas i en till 1940 års urtima riksdag avgiven proposition, nr 65, angående reglering av vissa arvoden m. m. Frågan om förhöjning med hänsyn till stegrade levnadskostnader av lönerna till rektorer och lärare vid centrala verkstadsskolor synes för framtiden lämpligen kunna bedömas ur samma synpunkter som motsvarande spörsmål beträffande de i nyssnämnda proposition avsedda befattningshavarna.

Departementschefen.

Vid mitt bedömande av verkstadsskoleutredningens föreliggande förslag till löner för rektorer och lärare vid centrala verkstadsskolor utgår jag från ovan angivna synpunkter.

Erfarenheterna från de senare åren ha enligt min mening klart givit vid handen, att mycket stora krav i olika hänseenden måste kunna ställas på rektor vid en central verkstadsskola. Förutom vanliga skolledaregenskaper — däribland lämplighet att handha elevinternat — måste han kunna bedöma ekonomiska och tekniska problem av betydande vikt, såsom rörande inköp, underhåll och vård av för verkstadsskolan erforderlig, i stor utsträckning dyrbar maskinutrustning och annan undervisningsmateriel. Han måste vidare vara skickad att förestå försäljningen av skolans säljbara produktion.

Ur dessa synpunkter har verkstadsskoleutredningen föreslagit, att rektorlönen skulle vid en central verkstadsskola, tillhörande högsta respektive lägsta avlöningsgruppen, bestämmas till belopp, som ungefärligen skulle motsvara lön (inklusive dyrtidstillägg efter 14 procent och provisorisk avlöningsförstärkning) enligt 32 respektive 29 löneklassen i det för civila tjänstemän tidigare gällande avlöningsreglementet. Statskontoret har under förutsättning att rektorsbefattningarna skulle indelas i avlöningsgrupper ifrågasatt, att lönen i den högsta gruppen skulle bestämmas till belopp, motsvarande lönen i 29 löneklassen.

Vid min prövning av dessa förslag har jag kommit till den uppfattningen, att statskontorets förslag torde även ur de synpunkter, som nyss angivits, erbjuda en tillfredsställande lönenivå, och jag anser mig därför böra ansluta mig till detta förslag. Härvid förutsätter jag, att rektorstjänsterna i anslutning till de sakkunnigas förslag skola indelas i avlöningsgrupper, något som med hänsyn till de skiftande betingelser, under vilka skolorna komma att arbeta, synes vara ur många synpunkter att förorda. Den av verkstadsskoleutredningen ifrågasatta gruppindelningen ger mig icke anledning till erinran. Avlöningen till rektorerna i de tre lägre avlöningsgrupperna bör i enlighet med de av de sakkunniga tillämpade beräkningsgrunderna fixeras med utgångspunkt från den löneställning, som enligt mitt förslag skulle tillkomma rektor i den högsta gruppen. Det synes icke möjligt eller ens lämpligt att, såsom statskontoret ifrågasatt, genomföra några automatiskt verkande grunder för gruppindelning av rektorlöner. Kungl. Maj:t torde böra äga befogenhet att meddela föreskrift om rektorsbefattnings placering i avlöningsgrupp, varvid givetvis bör beaktas att, sedan de sakkunnigas förslag avgivits, två nya ortsgupper — H och I — tillkommit. Därvid torde vad verkstadsskoleutredningen i ämnet anfört kunna i huvudsak tillämpas.

Till vad de sakkunniga och statskontoret anfört rörande rektorstjänsts tillsättning ansluter jag mig. Likaledes biträder jag de sakkunnigas förslag rörande pensionsreglering av sådana tjänster.

b) Övriga lärare.

Verkstadsskoleutredningen. I avseende å *kompetensfordringar* har verkstadsskoleutredningen — som upptagit spørsmålet endast med hänsyn till dess nära samband med lönefrågan — icke ansett sig böra föreslå särskilda författningsföreskrifter utöver dem, som enligt yrkesskolstadgan i allmänhet gälla för lärare vid yrkesundervisningsanstalter. De sakkunniga ha dock understrukit vikten av att läraren i första hand äger en utomordentligt god yrkesskicklighet och att han är en god arbetsledare. Spørsmålet om vilka kvalifikationer, som i det enskilda fallet borde fordras av en lärare i yrkesämnen, liksom ock frågan om omfattningen i olika avseenden av dessa och övriga lärares teoretiska utbildning torde emellertid med tillämpning av redan givna författningsbestämmelser böra av vederbörande myndigheter provas från fall till fall med hänsyn till föreliggande förhållanden.

Beträffande lärarnas *undervisningsskyldighet* ha de sakkunniga vidare erinrat, att i de undervisningsplaner, som av skolöverstyrelsen fastställts för verkstadsskolorna för arbetslös ungdom — från vilka planer de sakkunniga utgått vid bedömandet av föreliggande spørsmål — den årliga undervisningstiden fastställts till i allmänhet 48 veckor, däri inräknat viss ledighet omkring jul och övriga helger. Enligt timplanen skulle undervisningen under varje vecka pågå 48 timmar, varav i gymnastik under 3 timmar. För sistnämnda undervisning vore det i allmänhet ordnat med särskilda timlärare. Den återstående undervisningen, tillhöpa 45 veckotimmar, fördelades å verkstadsarbete under 37 veckotimmar och teoriundervisning under 8 veckotimmar, dock att teoriundervisningen påginge under endast omkring 35 veckor. Under återstående omkring 13 veckor av läsåret påginge i stället verkstadsarbetet under 45 veckotimmar.

De sakkunniga ha i detta sammanhang velat understryka, att det ur vissa synpunkter måste anses mycket fördelaktigt, att den lärare, som bestrede undervisningen i yrkesarbete, även fullgjorde teoriundervisningen eller någon del därav. I varje fall vore detta förhållandet beträffande de ämnen, som stode yrkesarbetet nära, t. ex. teknologi, yrkesritning och yrkesräkning. En större växelverkan kunde komma till stånd mellan den praktiska och den teoretiska undervisningen. Härtill komme den på vissa orter betydande svårigheten att erhålla särskilda lärare för undervisning i teori.

Enligt de sakkunnigas förmenande hade man på grund av nämnda omständigheter att räkna med att lärarnas undervisning i avseende å de särskilda ämnena måste ordnas efter på varje förläggningssort föreliggande förhållanden och därför även i fortsättningen bleve mycket skiftande. För de centrala verkstadsskolornas del syntes sålunda några särskilda föreskrifter i nu ifrågakomna avseenden icke — åtminstone i avvaktan på verkliga erfarenheter — böra utfärdas.

På grund av vad sålunda anförts ha de sakkunniga inskränkt sig till att föreslå sådana grunder för statsunderstöds utgående till ifrågavarande centrala verkstadsskolor, att skolstyrelsernas frihet att i angivna avseenden handla efter omständigheterna skulle bli tillräckligt vidsträckt.

Vad härefter angår frågan om *löner*, ha de sakkunniga inledningsvis lämnat en redogörelse för lönenivån vid en del i verksamhet nu varande verkstadsskolor, däribland verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. Jag tillåter mig härom hänvisa till de sakkunnigas betänkande.

De sakkunniga ha vidare erinrat om det nära sambandet mellan frågan om löneställningen för lärarna vid de blivande centrala verkstadsskolorna och spörsmålet om lärarlönerna vid övriga kommunala yrkesundervisningsanstalter. En enhetlig reglering av lönerna för lärarpersonalen vid samtliga kommunala verkstadsskolor vore av behovet påkallad men kunde enligt de sakkunnigas uppfattning icke ske, innan frågan om lärarutbildningen för yrkesundervisningen letts fram till sin lösning. Härom ha de sakkunniga anfört följande:

Först därefter kunde det bli möjligt att tillskapa enhetliga kompetensföreskrifter för ifrågavarande lärare, utan vilka en generell lösning av lönefrågan icke vore möjlig. De sakkunniga förutsatte emellertid, att sistnämnda frågor i sinom tid bleve föremål för behandling, senast i samband med den översyn av yrkesskolväsendet, som så småningom torde bli erforderlig. Därvid torde även lönerna för lärarpersonalen vid ifrågavarande centrala verkstadsskolor bära upptagas till förnyad prövning. Den lönebestämning, som nu måste företagas, borde för den skull anses såsom provisorisk.

På grund av att undervisningen vid en verkstadsskola sönderföle i två så väsentligt skilda delar som undervisning i praktiska och undervisning i teoretiska ämnen kunde man, ha de sakkunniga vidare framhållit, med hänsyn till kompetens, arbetsbörda och andra förhållanden för lärarna icke räkna med att alltid erhålla lärare, som kunde upprätthålla undervisningen i en yrkesavdelning såväl i praktik som i teori. Lönesystemet måste sålunda avpassas härefter. Härom ha de sakkunniga anfört följande:

Det vore på grund härav icke lämpligt att bestämma en lön, avsedd för lärare med hela omförmälda tjänstgöring av 45 veckotimmar. Möjligt vore däremot att bestämma en lön, beräknad för läsår, för den lärare, som vore anställd för undervisningen i yrkesarbete (i allmänhet 37 veckotimmar). För undervisning i teori (8 veckotimmar) skulle i så fall ersättning utgå i form av timlärararvoden. De sakkunniga ville emellertid i detta sammanhang ånyo framhålla, att möjligheterna att på de skilda orter, där centrala verkstadsskolor kunde komma att förläggas, erhålla för de olika slagen undervisning kompetenta lärare för den teoretiska undervisningen säkerligen komme att visa sig mycket olika. Sålunda torde till exempel timlärararvodena vid vissa skolor (såsom på landsbygden), för att över huvud timlärare skulle kunna erhållas, stundom få sättas högre än vid andra skolor, där tillgången på lämpliga lärarkrafter vore större (såsom i allmänhet i städerna). Härav skulle kunna följa, att timlärararvodena vid en skola, till-

hörande en lägre dyrortsgrupp, likväl bleve högre än motsvarande arvoden vid skola, för vilken högre dyrortsgrupp tillämpades. Motsvarande förhållanden torde kunna tänkas även beträffande lärarna i praktik. Ehuru de sakkunniga skulle ha ansett det fördelaktigt, om de kunnat föreslå en fullständig reglering av lönerna till ifrågavarande lärare, hade de emellertid efter övervägande av ovannämnda och övriga på föreliggande spörsmål inverkan omständigheter kommit till den uppfattningen, att, intill dess säkrare erfarenheter vunnits, vederbörande huvudman borde äga rätt att, inom viss i avseende å statens bidrag för ändamålet fixerad kostnadsram, själv bestämma storleken av grundlönerna till lärarna samt förekommande timlärararvoden vid ifrågavarande skolor. Å grundlöner borde i vissa fall beräknas ålderstillägg.

Såsom stöd för ovannämnda förslag ha de sakkunniga ytterligare erinrat om att vid de vanliga kommunala yrkesundervisningsanstalterna ett liknande statsbidragssystem tillämpades, i det att staten, utan att bestämma de enskilda lönernas belopp, bidroge till avlöningskostnaden för varje undervisningstimme med belopp, avsett att täcka en bestämd del av nämnda kostnader.

Med utgångspunkt från det sålunda anförda ha de sakkunniga härefter verkställt en beräkning av den *lönekostnad för en yrkesavdelning* vid central verkstadsskola, på vilken enligt de sakkunnigas mening staten borde beräkna sitt understöd till lärarlöner.

Därvid ha de sakkunniga — såsom tidigare berörts med utgångspunkt från omfattningen av undervisningen vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom — ansett, att en lärare vid central verkstadsskola, som fullgör hela undervisningen i yrkesarbete i en yrkesavdelning samt därjämte fem (av de åtta) veckotimmarnas undervisning i teoriämnen, skall ur lönesynpunkt anses ha »full tjänstgöring» samt härför som regel åtnjuta en lön i huvudsak motsvarande löneförmånerna enligt 16 lönegraden i då gällande avlöningsreglemente för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen. I enlighet härmed skulle löner till verkstadsskolelärare med »full tjänstgöring» på de olika ortsgrupperna utgå med belopp, som framgå av nedanstående uppställning (denna sammanställning liksom också efterföljande tablå har utökats med belopp för de numera förekommande ortsgrupperna H och I):

Ortsgrupp	Lön	Ortsgrupp	Lön
A	4,300	F	5,050
B	4,450	G	5,200
C	4,600	H	5,350
D	4,750	I	5,500
E	4,900		

Före avgivandet av detta förslag ha de sakkunniga gjort ingående undersökningar rörande löneförhållandena för lärarna vid de i landet nu upprätthållna verkstadsskolorna ävensom för andra lärarkategorier av jämförbara slag, såsom vid praktiska mellanskolor och högre folkskolor.

Med tillämpning av ovannämnda grunder ha de sakkunniga härefter beräknat den skäligen lönekostnad (inklusive för gymnastikundervisning men fränsett ålderstillägg), å vilken staten enligt de sakkunnigas mening borde beräkna sitt understöd vid varje yrkesavdelning, som vore anordnad på i huvudsak ovan angivet sätt, till följande belopp och år, nämligen vid central verkstadsskola, belägen å ort tillhörande dyrortsgrupp

A	kronor 4,950	F	kronor 5,700
B	» 5,100	G	» 5,850
C	» 5,250	H	» 6,000
D	» 5,400	I	» 6,150.
E	» 5,550		

Härtill ha de sakkunniga fogat det uttalandet, att, därest yrkesavdelning skulle vara anordnad på väsentligt annat sätt än ovan förutsatts, erforderlig jämkning i beräkningarna borde företagas efter vederbörligt beslut för varje särskilt fall.

De sakkunniga ha emellertid uttryckligen velat understryka, att den sålunda framlagda löneberäkningen avsetts endast för verkligt kvalificerade lärare. Härom ha de sakkunniga anfört följande:

Skulle på grund av särskilda förhållanden tillfälligtvis antagas en lärarkraft, som icke helt fyllde måttet, borde en motsvarande lägre lönesättning tillämpas, oavsett att därigenom maximistatsbidraget för avlöningsändamål icke utnyttjades. Givetvis borde fördenskull icke övriga löneförmåner till lärare vid yrkesavdelningen höjas. Då det låge i vederbörande huvudmans intresse att ordna dessa förhållanden, som i sista hand finge övervakas av vederbörande centrala skolmyndighet — vilken hade att fatta beslut om den ifrågasatte läraren skulle anses behörig och i vilken egenskap han finge anställas — torde efter de sakkunnigas förmenande särskilda författningsbestämmelser icke erfordras i förevarande avseende. Å andra sidan kunde de sakkunniga icke bortse från det förhållandet, att i undantagsfall det likväl kunde finnas nödvändigt eller lämpligt att medgiva en än högre lön än som skäligen kunde inrymmas i ovannämnda lönekostnadsbelopp för att såsom yrkeslärare förvärva eller behålla någon alldeles särskilt högkvalificerad yrkesman. Om i något enstaka fall fråga härom skulle uppkomma, torde denna givetvis böra underställas prövning och avgörande av Kungl. Maj:t. I detta sammanhang erinrade de sakkunniga, att enligt gällande bestämmelser ordinarie lärare i, bland annat, verkstadsarbete vid praktisk mellanskola placerats i 16 lönegraden, dock att efter prövning av Kungl. Maj:t lärarbefattning i sådant ämne kunde, där särskilda skäl föreläge, hänföras till högre lönegrad, dock högst 20 lönegraden. Motsvarande bestämmelser hade även meddelats för extra ordinarie lärare.

Beträffande härefter lärartjänsters *reglering* ha de sakkunniga utgått från att, i den mån vederbörande huvudman funne så motiverat, lärare kunde beredas den fastare anställning, som följde därav, att anställningsvillkoren bestämdes genom särskild reglering på sätt i gällande reglemente för statens pensionsanstalt vore föreskrivet. De sakkunniga ha i detta sammanhang gjort vissa uttalanden om »ordinarie» och »extra ordinarie» lärare, om lärartjänsters tillsättning samt om löner vid reglerade tjänster, till vilka jag tillåter mig hänvisa.

I fråga om *ålderstillägg*, till vilkas bestridande staten skulle bidraga, borde sådana enligt de sakkunnigas förmenande förekomma endast vid reglerade tjänster. De sakkunniga ha ansett, att dylika ålderstillägg borde utgå efter 3, 6 och 9 års tjänstgöring under de villkor och förutsättningar i övrigt, som bestämdes i regleringen med tillämpning av gällande praxis på området. Ålderstillägg syntes böra uppgå till ett belopp, motsvarande högst 8 procent av grundlönen, dock högst 400 kronor, i den mån vederbörande huvudman icke beslutade att tilläggen skulle uppgå till högre belopp. I sådant fall borde huvudmannen ha att utan bidrag av statsmedel gälda merkostnaden härför.

Beträffande *kostnaderna för lärares pensionering* ha de sakkunniga slutligen anfört:

Enligt reglementet för statens pensionsanstalt hade huvudman för, bland annat, kommunal yrkesskola icke, i likhet med vissa andra huvudmän för skolor och inrättningar, att erlægga någon del av kostnaden för vederbörande befattningshavares pensionering. Den del av kostnaderna för tjänstepensioneringen, som icke bestredes av vederbörande lärare, gäldades numera direkt från ett under elfte huvudtiteln uppfört anslag till bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt. Till sistnämnda kostnader, som, därest läraren vid inträdet i pensionsanstalten vore 32 år, torde uppgå till 12 å 13 procent av lärarens årslön, hade de sakkunniga icke i det ovanstående funnit anledning att taga hänsyn. Återstående del av kostnaderna för tjänstepensioneringen ävensom avgifterna till familjepensionering erlades, fränsett vissa tillägg, av vederbörande befattningshavare själv.

Myndigheterna m. fl. *Skolöverstyrelsen* har understrukit vad de sakkunniga anfört i fråga om kompetenskrav för lärarna samt i stort sett instämt i uttalandena angående undervisningsskyldighet och åligganden i övrigt. Även i förslaget om löner och lönekostnaders beräkning har överstyrelsen instämt. På anförda skäl har överstyrelsen vidare ansett, att frågan om lärartjänsters reglering kunde anstå i avvaktan på en mera definitiv löne reglering.

Statskontoret. Enligt ämbetsverkets mening kunde de av de sakkunniga angivna grunderna för här ifrågavarande statsbidrag vara lämpliga att tills vidare provisoriskt genomföras. Tillräckliga skäl att under provisorietiden införa »ordinarie» och »extra ordinarie» anställningsformer torde emellertid icke föreligga. Då skolans huvudman enligt förslaget skulle vara oförhindrad att genom löneökning söka förvärva eller behålla någon

särskilt högkvalificerad yrkesman såsom lärare vid skolan, torde tillräckliga skäl icke heller föreligga att för sådant ändamål i vissa fall höja skolans statsbidrag. Beträffande den centrala skolmyndighetens befattning med anställande av lärare finge statskontoret uttala, att åt denna myndighet jämväl borde uppdragas att till siffran bestämma den minskning av statsbidragets maximibelopp, som kunde föranledas därav, att en lärarkraft tillfälligtvis antoges, som myndigheten funne vara icke verkligt kvalificerad. Beloppet av denna minskning borde bestämmas med hänsyn till det statsbidrag, som skolat utgå, därest en fullt kvalificerad lärare i stället hade blivit utsedd.

Enligt ämbetsverkets mening vore den föreslagna lönen för en lärare med »full tjänstgöring» väl högt beräknad. Till jämförelse åberopades löneplaceringen vid statens provningsanstalt av en verkmästare i 12 och en förste verkmästare i 15 lönegraden. Statskontoret föresloge, att lönekostnadsbeloppet för varje dyrort nedsattes med 250 kronor, vilket belopp ungefär motsvarade skillnaden mellan lönerna enligt 15 och 16 löneklasserna.

Med hänsyn till den provisoriska naturen av förslaget i fråga om lärarlöner avstyrkte statskontoret, att ifrågakvarande befattningshavare i detta sammanhang bereddes delaktighet i statens pensionsanstalt. Tillräckliga skäl torde icke heller föreligga att nu taga ställning till frågan om ålders-tillägg åt lärare.

Svenska yrkesskolföreningen har — under åberopande av vissa uttalanden av de sakkunniga — gjort gällande, att erfarenheterna från existerande verkstadsskolor givit vid handen, att för såväl elever som lärare en undervisning av 45 veckotimmar under 48 veckor för år vore för lång. Lärarna borde vidare erhålla en något högre löneställning än den föreslagna. — Lärare borde äga möjlighet att med några års mellanrum på tjänstetid göra studier i företag med sådan verksamhet, för vilken läraren meddelade undervisning. Detta krav borde av statsmakterna sättas såsom villkor för statsbidrag.

Även *slöjd- och yrkeslärares riksförbund* ifrågasätter riktigheten av att kategoriskt fastslå undervisningstiden till att omfatta 45 veckotimmar under 48 veckor. En högre löneplacering av lärarna borde medgivas.

Departement-
schefen.

Såsom jag framhållit vid behandlingen av frågan om löneförmåner för rektorerna, utgår jag vid bedömandet av frågan om löner åt ifrågakvarande lärarpersonal från den levnadskostnadsnivå, som förelåg omkring år 1938. Jag hänvisar vidare till mina uttalanden i nyssnämnda sammanhang.

Jag ansluter mig till vad de sakkunniga anfört och föreslagit i fråga om kompetensfordringar för lärare. Beträffande antalet veckotimmar och undervisningstidens längd för år ha de sakkunniga vid sina beräkningar utgått från i dessa avseenden gällande förhållanden vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. För att en lärare i löneavseende skulle anses ha »full tjänstgöring» skulle dock icke fordras, att han fullgjorde all förekommande teoriundervisning i en yrkesavdelning. Förutom undervis-

ningen i yrkesämnen — 37 veckotimmar under omkring 35 veckor och 45 veckotimmar under återstoden av arbetsåret — skulle sålunda härför fordras, att han bestrede 5 av de 8 veckotimmarna teoriundervisning. Återstående teoriundervisning samt gymnastikundervisningen skulle bestridas i annan ordning. Gentemot de sakkunnigas nu ifrågavarande utgångspunkt för löneberäkningarna har av vissa organisationer framhållits, att den angivna undervisningsskyldigheten såväl för vecka som för år vore för hög.

Till sistnämnda spørsmål anser jag mig icke nu behöva taga definitiv ställning. Jag anser dock, att de sakkunnigas utgångspunkt kan godtagas vid lönekostnadernas beräkande. Jämknings- i lärarnas undervisningsskyldighet torde, om så med hänsyn till yrkesutbildningens ändamålsenliga anordnande skulle befinnas nödvändigt, framdeles kunna vidtagas. Kungl. Maj:t torde böra äga befogenhet att meddela de föreskrifter härom, som må befinnas påkallade.

Som de sakkunniga framhållit, hade det varit önskvärt, att en enhetlig lönereglering för lärarpersonalen vid samtliga kommunala verkstadsskolor kunnat komma till stånd i nu föreliggande sammanhang. Enligt de sakkunnigas uppfattning kan detta emellertid icke ske, innan frågan om lärarutbildningen blivit löst. Först därefter skulle det kunna bli möjligt att fastställa enhetliga kompetensföreskrifter, utan vilka en generell lösning av lönefrågan icke vore möjlig. Den lönesättning, som nu måste företagas för lärarna vid centrala verkstadsskolor, borde sålunda erhålla provisorisk karaktär. Jag ansluter mig till dessa uttalanden.

De sakkunniga ha vidare förordat, att en lärare med »full tjänstgöring» (jfr ovan) skulle åtnjuta lön, i huvudsak motsvarande lönen till en statlig civil befattningshavare i 16 lönegraden enligt det vid tiden för förslagets avgivande gällande avlöningsreglementet för nämnda tjänstemän. I förhållande till begynnelselönen i nämnda lönegrad enligt nu gällande civila avlöningsreglemente innebär de sakkunnigas förslag en något lägre löneställning för verkstadsskollärarna än för statliga tjänstemän i sagda lönegrad. Jag finner emellertid trots detta de sakkunnigas förslag godtagbart. Dessa löner böra emellertid, såsom de sakkunniga framhållit, beräknas endast för verkligt kvalificerade lärare. Jag ansluter mig till vad de sakkunniga och statskontoret anfört i fråga om lägre lön och sänkt statsbidrag för lärare, som icke anses fylla nämnda krav. I likhet med verkstadsskoleutredningen anser jag, att möjlighet till reglering av ifrågavarande lärartjänster i statens pensionsanstalt bör, såsom fallet är i fråga om yrkesundervisningsanstalter i allmänhet, förefinnas. Staten synes jämväl böra bidra till ålderstillägg åt lärarna på sätt utredningen föreslagit.

Därest i något fall huvudmannen anställer lärare, som med hänsyn till sina kvalifikationer bör ha högre lön än som medges enligt ovan an-

givna grunder, synes huvudmannen själv — åtminstone tills vidare i avvaktan på närmare erfarenheter — böra vidkännas kostnaden härför. Jag ansluter mig sålunda på denna punkt till statskontorets förslag.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner jag mig kunna biträda de sakkunnigas förslag om beräkning av lönekostnaderna för en yrkesavdelning. Kungl. Maj:t torde böra äga utfärda de föreskrifter i ämnet, som befinnas erforderliga.

6. Kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande och drift.

Jag erinrar inledningsvis om att verkstadsskoleutredningen på närmare angivna skäl — vilka jag funnit bärande — icke framlagt förslag i fråga om förläggningen m. m. av de enskilda centrala verkstadsskolorna. Enligt de sakkunnigas uppfattning borde det i första hand ankomma på de lokala intressena att taga initiativ samt framlägga och genomföra förslag i nämnda avseenden. Med denna utgångspunkt har det, såsom redan tidigare berörts, blivit de sakkunnigas huvuduppgift att utreda och framlägga förslag beträffande statens ställning till nämnda centralskolor. Frågan om grunderna för statsunderstöds utgående till skolorna framträder därvid såsom särskilt betydelsefull. För dess bedömande erfordras emellertid, framhålla de sakkunniga, en närmare beräkning av kostnaderna för skolornas upprättande och drift.

Det är givet, att kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande och drift bli i hög grad beroende av en mångfald omständigheter, som med någon mån av säkerhet låta sig beräknas, endast om fråga är om förslag till inrättande av en viss verkstadsskola. Jag vill här återgiva vad de sakkunniga anført i detta avseende.

Byggnadskostnaderna vore sålunda beroende av skolans storlek samt mycket växlande på olika orter i riket. I annat sammanhang hade de sakkunniga framhållit, att utbyggnaden av en central verkstadsskola under vissa förhållanden borde i större eller mindre utsträckning kunna anförtros åt eleverna. Så hade skett vid t. ex. verkstadsskolorna i Karlskrona, Lysekil, Tönshammar och Sundsvall. I dylika fall belastades exempelvis kontot för byggnadskostnader icke av arbetslöner för bygget i annan mån än eleverna tilldelades arbetspremier. Då lärarna vid skolan samtidigt vore arbetsledare vid bygget, uppkomme icke heller särskilda kostnader för arbetsledning. Det torde vidare i många fall komma att visa sig, att lokaler för centrala verkstadsskolor kunde inredas i redan befintliga byggnader, varvid kostnaderna för inköp och erforderliga omändringsarbeten ställde sig olika mot vid nybyggnad. Såväl byggnadskostnaderna som kostnaderna för undervisningsmateriel av olika slag, försäkringar och dylikt växlade även starkt med hänsyn till de yrken, i vilka undervisning skulle meddelas vid skolan, ävensom med hänsyn till den standard å byggnader, materiel och dylikt, som avsåges. Slutligen torde det i enstaka fall

bli förmånligare att helt eller delvis förhyra för verksamheten erforderliga lokalutrymmen än att nybygga desamma. Särskilt under en verkstads-skolas första verksamhetsperiod, innan permanenta lokaler — eventuellt genom elevernas eget arbete — hunnit iordningställas, syntes detta kunna bli förhållandet.

Vad de sakkunniga sålunda anfört torde tillräckligt belysa omöjligheten av att under de för dem föreliggande förutsättningarna verkställa fullt tillförlitliga kostnadsberäkningar i nu förevarande avseenden. Detta gäller särskilt engångskostnaderna för lokaler, maskinuppsättning och dylikt. De sakkunniga ha därför uttryckligen framhållit, att de av dem gjorda beräkningarna mera åsyfta att angiva storleksordningen av kostnaderna för centrala verkstadsskolor än att utgöra kostnadsberäkningar, avsedda att ligga till grund vid beslut om upprättandet av dylika skolor.

Såsom utgångspunkt vid beräkningarna ha de sakkunniga tagit en verkstadsskola, omfattande följande tio yrkesavdelningar, nämligen två avdelningar för metallarbetare (32 elever), en avdelning för automobilmekaniker (15 elever), en avdelning för smeder (15 elever), en avdelning för värme- och sanitetsmontörer (15 elever), två avdelningar för snickare (30 elever), en avdelning för murare (15 elever), en avdelning för elektriker (16 elever) och en avdelning för tapetserare (15 elever). Elevantalet i skolan skulle sålunda utgöra 153.

Under framhållande att de sakkunniga icke därmed tagit ställning vare sig till frågan om den lämpligaste storleken av en verkstadsskola eller till de yrken, som borde vara representerade i skolan, ha de sakkunniga understrukt, att dylika frågor måste prövas från fall till fall. De sakkunniga hade emellertid för att över huvud komma fram till några beräkningar varit nödsakade att utgå ifrån en tänkt central verkstadsskola av viss storlek och med vissa yrken företrädda.

Kostnadsberäkningar rörande den sålunda tänkta centrala verkstadsskolan ha enligt de sakkunnigas uppdrag verkställts av direktören för Stockholms stads skolor för yrkesundervisning Konrad Andersson. Utan att taga ställning i detalj till Anderssons beräkningar och med tillämpning beträffande löner av vad de sakkunniga tidigare föreslagit, ha de upptagit kostnaderna för en central verkstadsskola med ovan angivna organisation på sätt i sammandrag framgår av nedanstående uppställningar. Beträffande detaljerna i beräkningarna torde jag få hänvisa till betänkandet.

A. Kostnader för undervisningen.

Kronor Kronor

a. Engångskostnader.

1. Undervisningslokaler samt lokaler för administration m.	500,000
--	---------

2. Stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt) för		
2 avd. för metallarbetare	63,000	
1 » » automobilmekaniker	30,300	
1 » » smeder	7,500	
1 » » värme- och sanitetsmontörer	4,500	
2 » » snickare	19,500	
1 » » murare	1,500	
1 » » elektriker (inkl. elektriskt laboratorium)	18,050	
1 » » tapetserare	2,650	
Diverse kostnader och oförutsedda utgifter uppföras med	13,000	160,000
3. Inventarier och inredning för undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.		31,000
<i>Summa engångskostnader för undervisningen kronor</i>		<i>691,000</i>
b. Årliga kostnader.	Kronor	Kronor
1. Avlöning till rektor och övriga lärare (förslagsvis i dyrortsgrupp D samt för rektor i avlöningsgrupp III och för lärare med två ålderstillägg)		73,050
2. Nyanskaffning (komplettering) av maskiner		7,500
3. Underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m.		12,950
4. Sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna		4,500
5. Underhåll av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m.		3,000
6. Övriga årliga kostnader (administration m. m.):		
löner till kontorspersonal m. m.	7,300	
övriga omkostnader	19,700	
ersättningar m. m. åt ledamöter och suppleanter i verkstadsskolestyrelsen samt ersättning åt den av länsstyrelsen förordnade revisorn	1,500	28,500
<i>Summa årliga kostnader för undervisningen kronor</i>		<i>129,500</i>
B. Kostnader för elevinternat.		Kronor
a. Engångskostnader för anskaffning av elevinternat, avsett för förslagsvis 100 internatelever.		
1. Byggnad för elevinternatet	350,000	
2. Elevinternatets inredning	41,000	
<i>Summa engångskostnader för elevinternat kronor</i>		<i>391,000</i>
b. Årliga kostnader.		Kronor
1. Elevinternatets drift	64,500	
2. Underhåll av byggnad för elevinternatet	2,000	
<i>Summa kronor</i>		<i>66,500</i>
Avgår: inkomst av elevavgifter		55,000
<i>Summa årliga nettokostnader för elevinternat kronor</i>		<i>11,500</i>

Sammanfattning:

Engångskostnader:		
för undervisningen	kronor	691,000
» elevinternat för 100 elever	»	391,000
	<u>Summa engångskostnader</u>	<u>kronor 1,082,000</u>

Årliga kostnader för driften:		
för undervisningen	kronor	129,500
» elevinternat för 100 elever (netto)	»	11,500
	<u>Summa årliga kostnader</u>	<u>kronor 141,000</u>

De sakkunniga ha slutligen såsom kommentar till kostnadsberäkningarna anfört, att i beräkningarna rörande engångskostnader icke tagits någon som helst hänsyn till de kostnadsbesparingar, som kunde uppstå genom elevernas vid en central verkstadsskola egna arbeten för skolans utbyggande, genom ianspråktagande för verkstadsskoleändamål av redan befintliga byggnader och dylikt. De verkliga kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande kunde med hänsyn till dylika besparingsmöjligheter ofta stanna vid väsentligt lägre belopp än de ovan angivna. Besparingsmöjligheterna låte sig emellertid icke här beräkna till beloppen.

Verkstadsskoleutredningen har framhållit, att det icke vore möjligt att verkställa ens någotsånär tillförlitliga beräkningar av genomsnittskostnaderna för en central verkstadsskola. Kostnaderna i det särskilda fallet vore i alltför hög grad beroende av sådana faktorer som skolans storlek, valet av yrkesavdelningar m. m. De sakkunniga ha med sina kostnadsuppgifter mera avsett att angiva storleksordningen av kostnaderna för en central verkstadsskola än att framlägga kostnadsberäkningar, ägnade att ligga till grund för beslut om inrättandet av dylika skolor. Jag vill särskilt understryka detta uttalande och inskränker mig i övrigt till att rikta uppmärksamheten på de i hög grad varierande engångskostnaderna för stadigvarande undervisningsmateriel i olika yrken och till att erinra om den allmänna prisstegring, som ägt rum, sedan de sakkunnigas beräkningar verkställdes. Härjämte må erinras om den minskning av de av de sakkunniga ifrågasatta rektorslönerna, som av mig i det föregående förordats.

Departementschefen.

Under åberopande av vad sålunda anförts anser jag mig likväl kunna lägga de sakkunnigas beräkningar till grund vid den härefter följande behandlingen av frågan om statsbidrag till centrala verkstadsskolor.

7. Statsbidrag till centrala verkstadsskolor.

Verkstadsskoleutredningen. De sakkunniga ha inledningsvis erinrat om att i de för dem meddelade direktiven ifrågasatts, huruvida det icke för de centrala verkstadsskolornas del skulle bli nödvändigt att gå utöver de för

yrkesundervisningsanstalterna i allmänhet hittills gällande reglerna för statsbidrag. Om det befunes påkallat att söka få till stånd ett system av centrala verkstadsskolor, vore det vidare enligt samma direktiv sannolikt, att staten måste giva dessa ett kraftigt stöd. Det borde bland annat tagas i övervägande, huruvida icke statsunderstöd borde kunna utgå till anskaffande av såväl lokaler som elevinternat.

De sakkunniga ha understrukt, att de förväntningar, som knötos till 1921 års riksdagsbeslut om statsunderstöd till verkstadsskolor, hittills i stort sett icke infriats, trots ett även bland landstingen stigande intresse för ungdomens yrkesutbildning. Det avgörande hindret för verkstadsskole-tankens genombrott syntes enligt de sakkunnigas mening ha varit, att de med verkstadsskolornas upprättande och drift förenade kostnaderna vore betydande, oaktat staten redan enligt nu gällande statsbidragsgrunder bidroge här till med avsevärda belopp.

De sakkunniga ha i detta sammanhang pekat på att, när det gällde att igångsätta verkstadsskolor för arbetslös ungdom, staten fått påtaga sig huvudparten av de därmed förenade kostnaderna.

Sammanfattningsvis ha de sakkunniga uttalat att, därest av ekonomiska, sociala och andra skäl ökade yrkesutbildningsmöjligheter ansåges böra tillskapas genom upprättande av centrala verkstadsskolor, det enligt de sakkunnigas mening vore ofrånkomligt, att staten påtoge sig *en väsentligt större andel av kostnaderna* för skolorna än som möjliggjordes av bestämmelserna i nu gällande författning angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.

Med utgångspunkt härifrån och från den under föregående punkt angivna uppdelningen av kostnaderna under särskilda utgiftsrubriker ha de sakkunniga härefter övergått till att behandla frågan om statsunderstöd till varje utgiftsändamål för sig.

A. Statsunderstöd till kostnader för undervisningen.

a) Engångskostnader.

1. **Undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.** Enligt gällande författningsbestämmelser för statsunderstöd till yrkesundervisningsanstalter utginge statsunderstöd icke till bestridande av kostnader för lokalanskaffning. Ej heller till verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hade statsunderstöd utgått för ifrågavarande ändamål.

Kostnaderna för lokaler utgjorde den största utgiftsposten för inrättande av en verkstadsskola. De sakkunniga ansåge övervägande skäl tala för, att staten bidroge till bestridande av nämnda kostnader.

För frågans vidare bedömande ha de sakkunniga erinrat om det då föreliggande, numera genomförda förslaget om statsbidrag till nybyggnader m. m. vid lantmanna- och lantushållsskolor (se sv. förf. saml. 1939: 910).

Enligt nämnda kungörelse utgår ifrågavarande statsbidrag med tre fjärdedelar av de av Kungl. Maj:t godkända byggnadskostnaderna.

I detta sammanhang ha de sakkunniga ytterligare erinrat om de stora bidrag av statsmedel, som numera utginge till skoldistrikt för uppförande av byggnader för folkskoleväsendet, ävensom i övrigt till olika kommunala enheter till uppförande m. m. av skilda inrättningar främst på sjukvårdens område, såsom till exempel av tuberkulossjukvårdsanstalter (sv. förf. saml. 1914: 292 med ändringar senast 1937: 207), epidemisjukhus (sv. förf. saml. 1920: 667 med ändringar 1927: 257), förlossningshem (sv. förf. saml. 1937: 742), vårdhem för vissa sinnessjuka (sv. förf. saml. 1937: 296) och hem för kroniskt sjuka (sv. förf. saml. 1927: 245). Som regel utginge statsbidrag till oförmålda ändamål med högst hälften av kostnaden för nybyggnad, inlösen eller dylikt. Till anskaffande av tomt utginge däremot icke statsbidrag.

Med understrykande av att staten sålunda funnit nödvändigt att mera allmänt bidraga till uppförande av vissa kommunernas inrättningar för sociala och andra ändamål ha de sakkunniga härefter förordat, att *statsbidrag* skulle utgå till anskaffande av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. för de centrala verkstadsskolorna *med hälften av de kostnader, som kunde befinnas skäligen*. Till bestridande av kostnader för tomtanskaffning syntes statsbidrag icke böra utgå. Därest av särskilda skäl det visade sig förmånligt att — i stället för nybyggnad och dylikt — förhyra lokaler, borde statsbidrag till gäldande av hyreskostnader kunna utgå enligt beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, därvid hänsyn borde tagas till vissa av de sakkunniga framhållna omständigheter.

2. Stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt). Enligt gällande författning angående understöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning finge till av kommun, landsting, annan kommunal samfällighet eller förening av flera dylika upprättad anstalt för yrkesundervisning utgå statsunderstöd till undervisningsmateriel med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma.

För de provisoriska verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hade jämlikt bemyndigande av riksdagen den jämkningen skett i eljest gällande bestämmelser, att statsunderstödet till stadigvarande undervisningsmateriel utgått med belopp, motsvarande hela kostnaden härför.

De sakkunniga hade icke ansett sig kunna förorda, att huvudmännen för de blivande centrala verkstadsskolorna helt befriades från att deltaga i gäldandet av nu ifrågavarande kostnader. Då det i första hand skulle ankomma på huvudmännen att ansvara för, att materielutrustningen vid verkstadsskolorna bleve lämpligt avvägd ej minst med hänsyn till kraven på nödig sparsamhet, borde också huvudmännen själva vidkännas någon del av kostnaderna därför.

På grund härav ha de sakkunniga förordat, att av kostnaderna för den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid central verk-

stadsskola en tiondel skulle bäras av vederbörande huvudman och att sålunda *staten påtoge sig nio tiondelar av nämnda kostnader.*

3. Inventarier och inredning av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m. För ifrågavarande ändamål utginge icke statsunderstöd till sådana yrkesundervisningsanstalter, för vilka bestämmelserna i gällande statsbidragsförfattning i ämnet tillämpades. Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hade däremot jämväl dessa kostnader helt gäldats av statsmedel.

De sakkunniga ha förordat, att Kungl. Maj:t tillerkändes rätt att i samband med beslut om understöd till anskaffning av undervisningslokaler för central verkstadsskola jämväl bevilja understöd av statsmedel till kostnaderna för inventarier och inredning av undervisningslokalerna med belopp, som Kungl. Maj:t ägde bestämma, dock *högst hälften av de beräknade kostnaderna därför.* Däremot syntes statsbidrag icke böra utgå till kostnaderna för inventarier och inredning för övriga här ifrågavarande lokaler.

b) Årliga kostnader.

1. Avlöning till rektor och övriga lärare. Enligt gällande statsbidragsförfattning i ämnet finge till avlöning åt rektor och lärare vid av kommun, landsting, annan kommunal samfällighet eller förening av dylika upprättad verkstadsskola utgå statsunderstöd med belopp, som ej finge överstiga två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till dem för den tid, understödet avsåge, utgående avlöning, dock högst 2 kronor 35 öre för undervisningstimme.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hade ifrågavarande avlöningskostnader helt täckts av statsmedel.

De sakkunniga ha erinrat dels om att folkskollärarnas kontanta avlöning numera bestredes helt av statsmedel, dels ock om 1936 års lantbruksundervisningskommittés förslag, som numera genomförts, att staten skulle övertaga hela kostnaden jämväl för lärarlöner vid lantbruksundervisningsanstalterna.

Under åberopande av det sålunda anförda ha de sakkunniga förordat, att staten skulle bidra med *hela verkliga avlöningskostnaden för rektor och övrig lärarpersonal* i enlighet med de sakkunnigas ovanberörda förslag, dock att, såframt Kungl. Maj:t icke för särskilt fall annorlunda medgäve, för varje yrkesavdelning statsunderstödet till sistnämnda personal finge uppgå högst till belopp, motsvarande den av de sakkunniga för en yrkesavdelning vid central verkstadsskola sålunda beräknade avlöningskostnaden. Till lärare utgående ålderstillägg i enlighet med vederbörligen fastställd reglering borde på sätt tidigare föreslagits helt gäldas av statsmedel.

2. Nyanskaffning (komplettering) av maskiner. Beträffande nu gällande författningsbestämmelser för statsunderstöd till ifrågavarande ändamål hänvisades till det föregående.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hade staten hittills betalat hela kostnaden för komplettering av maskinparken.

I anslutning till vad som anförts beträffande statsunderstöd till anskaffning av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel ha de sakkunniga för de centrala verkstadsskolornas del föreslagit, att *niondelar av kostnaderna* för den på grund av förslitning eller eljest ofrånkomliga kompletteringen av maskinparken gäldades av staten.

3. Underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m. Under denna rubrik hänförde de sakkunniga reparation m. m. av undervisningsmateriel, arbetsmateriel för undervisningen samt komplettering av verktyg och annan stadigvarande undervisningsmateriel än maskiner ävensom elektrisk och annan kraft för undervisningen samt komplettering av inventarier.

Enligt av skolöverstyrelsen tillämpad praxis räknades såsom kostnad för sådan undervisningsmateriel, till vilkens gäldande statsbidrag utginge enligt gällande statsbidragsförfattning, jämväl kostnaderna för underhåll och reparation av undervisningsmateriel, som godkänts av överstyrelsen, och detta även om statsbidrag ej utgått för materielens anskaffande. Under samma understödsrubrik hänfördes vidare kostnaderna för verktyg ävensom för arbetsmateriel för undervisning i såväl teori som i praktiska ämnen samt för elektrisk och annan kraft för undervisningsarbetet. Såsom redan förut nämnts, utginge enligt nämnda författning statsunderstöd till undervisningsmateriel — dock icke till förbrukningsmateriel till yrkesmässig produktion av till försäljning avsedda alster — med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma. Understöd utginge däremot icke enligt nämnda författning till anskaffning av inventarier.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hade staten hittills ensam bestritt samtliga under förevarande rubrik angivna kostnader.

Beträffande principerna för statsbidragsberäkningen ha de sakkunniga vidare anført:

De sakkunniga hade under nästföregående och denna rubrik skilt mellan maskiner och verktyg, vilka båda eljest vore att hänföra till undervisningsmateriel och i gällande statsbidragsförfattning behandlades lika. Emellertid funne de sakkunniga, att verktygen i stor utsträckning borde jämföras med förbrukningsmaterielen, i det att de ofta försletes mycket snabbt. Kostnaderna för verktyg bleve även i hög grad beroende av den vård, de ägnades. Statens kontroll därav vore tillika vida svårare att genomföra än beträffande maskinerna. På i huvudsak samma skäl, som nedan anfördes i fråga om understöd till övriga årliga kostnader (administration m. m.), förordade de sakkunniga, att vederbörande huvudman själv finge bära en väsentlig del av kostnaderna för verktygskompletteringen.

Detsamma borde av väsentligen samma orsaker gälla även beträffande kostnaderna för reparationer m. m. och arbetsmateriel samt för inköp av elektrisk och annan kraft för undervisningen.

Nyanskaffningen av inventarier slutligen borde i ej oväsentlig omfattning kunna ske i form av elevarbeten, varför kostnaderna härför även av denna anledning borde bliva ganska små och kunna tagas i betraktande under förevarande anslagsrubrik.

De sakkunniga ha ansett, att statsbidraget för ifrågavarande ändamål lämpligen kunde bestämmas till visst belopp för elev och år, varigenom

enkelhet skulle kunna vinnas vid medelsanvisningen. Härom ha de sakkunniga anfört:

Då kostnaderna för verktyg och arbetsmateriel växlade starkt i olika yrken, skulle visserligen skäl kunna anföras för fastställande av särskilda understödsbelopp för varje slag av yrkesavdelning, enär eljest med hänsyn till skolornas olika yrkesinriktning statsbidraget till en skola skulle kunna bliva förmånligare än till en annan. Då en central verkstadsskola förutsattes vara sammansatt av avdelningar för ett flertal yrken, syntes sistnämnda omständighet dock icke böra tillmätas större betydelse.

De sakkunniga ha härefter föreslagit, att statsbidraget för ifrågavarande ändamål skulle bestämmas till *70 kronor för elev och år*. I intet fall borde givetvis statsbidraget utgå med högre belopp än vederbörande skolas kostnader för ändamålet. Vid understödets bestämmande borde man — liksom i övriga motsvarande fall — utgå från det vid tiden för bestämmandet beräknade antalet elever det budgetår, understödet avsåge.

Tillämpat på de av de sakkunniga i det föregående återgivna beräkningarna av ifrågavarande kostnader skulle statsbidraget i av de sakkunniga avsett fall uppgå till 10,710 kronor för år under det att, därest för vanliga kommunala yrkesundervisningsanstalter gällande statsbidragsgrunder tillämpades, statsbidraget skulle stanna vid 8,633 kronor för år. De sakkunniga ha emellertid härom erinrat, att statsbidraget till de centrala verkstadsskolorna syntes böra utgå enligt förmånligare grunder än till övriga yrkesundervisningsanstalter.

4. Sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna. För ifrågavarande ändamål utginge icke statsunderstöd enligt gällande statsbidragsförfattning. Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hade däremot hittills kostnaderna i förevarande avseende helt bestritts av statsmedel. På förslag av de sakkunniga hade dock skolornas sjukvårdande verksamhet numera väsentligen inskränkts, varigenom kostnaderna nedbringats. För budgetåret 1938/39 vore statsanslaget till sjukvård vid dessa skolor beräknat efter tio kronor för elev och år.

De sakkunniga ha föreslagit, att statsbidraget till elevs sjukvårdskostnader borde få utgå, beräknat efter *högst tio kronor för elev och år*. Till de obligatoriska avgifterna för olycksfallsförsäkring borde statsbidrag utgå med belopp, motsvarande *hela kostnaden* därför. Till stöd för sitt förslag ha de sakkunniga anfört bland annat:

Enligt de sakkunnigas uppfattning borde kostnaderna för elevs sjukvård principiellt gäldas av eleven själv eller i sista hand av dennes hemkommun. Erfarenheten gäve emellertid vid handen, att verkstadsskolorna borde vara så utrustade, att den första vården vid olycksfall samt tillsynen över sjuka elever, som icke behövde inläggas å sjukhus, kunde lämnas genom skolornas försorg. Man borde sålunda räkna med vissa sjukvårdskostnader vid verkstadsskolorna. På i huvudsak enahanda skäl, som nedan anfördes i fråga om understöd till övriga årliga kostnader (administration m. m.) syntes dock en del av dessa kostnader böra bäras av vederbörande huvudman.

5. **Underhåll av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.** Ifrågavarande kostnader, till vilkas gäldande statsbidrag hittills icke utgått vid yrkesundervisningsanstalterna, syntes även vid de centrala verkstadsskolorna böra gäldas av vederbörande huvudman ensam, i den mån icke nedan under punkt 6 omförmälda bidrag kunde räcka jämväl till bestridande härav.

6. **Övriga årliga kostnader** (administration m. m.). Enligt gällande statsbidragsförfattning utginge icke till kommunal yrkesundervisningsanstalt statsunderstöd till bestridande av kostnader för administration m. m. Vid arbetslöshetsskolorna däremot hade understöd av statsmedel hittills beviljats jämväl till gäldande av löner till kontorspersonal och vaktmästare samt kostnader för annonser, trycksaker, telefon, porton, skrivmaterialier m. m. Kostnaderna för värme, lyse, renhållning m. m. hade däremot även vid sistnämnda skolor gäldats av vederbörande huvudman.

De sakkunniga ha beträffande administrationen och kostnaderna därför vid en central verkstadsskola anfört följande:

Administrationns effektivitet och kostnaderna för densamma vore i hög grad beroende av vederbörande skolstyrelses och i övrigt skollledningens vilja och förmåga att organisera densamma. Dessutom stode ifrågavarande kostnader i viss mån i direkt proportion till storleken av den säljbara produktionen vid skolan och påverkades även av andra svårberäknade faktorer. På grund härav hade de sakkunniga närmast varit böjda för att samtliga kostnader för administrationen och därmed sammanhörande borde bestridas av vederbörande skolas huvudman ensam. Emellertid hade de sakkunniga med hänsyn till de relativt dryga kostnaderna för ändamålet stannat för, att staten borde lämna ett visst bidrag, som lämpligen borde beräknas så, att det kunde antagas under normala förhållanden ligga betydligt under de verkliga kostnaderna för ändamålet. För att vinna enkelhet vid tillämpningen och jämväl av andra skäl föresloge de sakkunniga, att nämnda bidraga bestämdes att utgå med visst belopp för elev och år.

Efter företagna beräkningar ha de sakkunniga härefter föreslagit statsbidraget till ifrågavarande ändamål till *100 kronor för elev och år*.

B. Statsbidrag till kostnader för elevinternat.

Verkstadsskoleutredningen har föreslagit, att statsbidrag till anskaffning och inredning av elevinternat skulle utgå med *högst hälften av kostnaderna* för respektive ändamål men att däremot statsbidrag icke skulle utgå till byggnaders underhåll eller internatsdriften i övrigt. Till hyreskostnader borde statsbidrag kunna utgå efter samma grunder som ifråga om lokaler för verkstadsskolas drift m. m. Till stöd för sitt förslag har utredningen anfört bland annat:

De sakkunniga hade av olika anledningar ansett sig böra räkna med att såsom regel ett större eller mindre elevinternat borde finnas vid en central verkstadsskola. I det föregående hade de sakkunniga vidare lämnat vissa beräkningar angående de ungefärliga kostnaderna för ett elevinternat för 100 elever. Dessa beräkningar utvisade till en början, att engångskost-

naderna för internatets anordnande vore betydande. Även om nämnda kostnader i många fall kunde väsentligt nedbringas under de av de sakkunniga sålunda angivna — genom inredande av internat i redan befintlig byggnad eller därigenom, att eleverna själva i större eller mindre utsträckning uppförde internatsbyggnaderna — torde likväl kostnaderna för ändamålet i regel bliva relativt höga.

Med hänsyn härtill och till den ur många synpunkter viktiga funktion, elevinternaten avsåge att fylla, funne de sakkunniga starka skäl tala för att staten lämnade bidrag jämväl till anskaffning och inredning av elevinternat. De sakkunniga förordade, att statsbidraget bestämdes att utgå efter samma grunder som de tidigare förordade bidragen till undervisnings- m. fl. lokaler samt till inventarier och inredning för undervisningslokaler vid centrala verkstadsskolor. Till tomtanskaffning syntes däremot statsbidrag icke böra utgå. Såsom villkor för ifrågavarande understöd torde böra gälla, att huvudmannen för den centrala verkstadsskola, till vilken elevinternatet vore knutet, förbunde sig att upprätthålla internatet ävensom att vid bestämmandet av inackorderingsavgifterna för eleverna kostnaderna för ränta å och amortering av byggnadskostnaden samt för underhåll av internatsbyggnaden icke toges i betraktande. Att nämnda avgifter icke heller finge bestämmas så, att internatsverksamheten lämnade vinst åt huvudmannen, vore självklart. Med de inackorderingsavgifter av eleverna, med vilka de sakkunniga räknade i det följande, torde tvärtom internatsdriften komma att lämna ett icke obetydligt årligt underskott. I den mån detta icke kunde täckas genom tillskott från elevernas hemkommuner eller gåvor från organisationer eller enskilda — de sakkunniga syftade därvid närmast på industrin, som borde hava särskilt intresse av att understödja ifrågavarande verksamhet — borde huvudmannen själv bära nämnda kostnad. Enligt de sakkunnigas uppfattning talade övervägande skäl för att staten — som i form av stipendier lämnade betydande understöd för elevernas uppehälle vid skolorna — icke bidroge till gäldande av nu ifrågavarande internatskostnader.

Härefter har verkstadsskoleutredningen — med tillämpning av vad utredningen tidigare föreslagit beträffande avlöning åt rektorer och lärare vid centrala verkstadsskolor samt i övrigt av de beräkningar, som de sakkunniga enligt det föregående verkställt — framlagt en jämförelse mellan huru kostnaderna för en verkstadsskolas anordnande och drift skulle fördela sig mellan vederbörande huvudman för skolan och staten med tillämpning *dels* av gällande statsbidragsgrunder för verkstadsskolor (sv. förf. saml. 1921: 705 med senare ändringar), *dels ock* av de statsbidragsgrunder, som i det föregående förordats för de blivande centrala verkstadsskolorna.

Denna jämförelse återgives för överskådlighetens skull i en särskild uppställning å sid. 67.

För att slutligen lämna en överblick rörande storleksordningen av de kostnader, som ett inrättande av en central verkstadsskola i varje län med undantag för Gotlands län skulle medföra, ha de sakkunniga — med till-

Utgiftsändamål	Beräknad totalkostnad	Enligt kungörelsen 1921: 705 gäldas av		Enligt av de sakkunniga förordade statsbidragsgrunder gäldas av	
		vederbörande huvudman eller annan	staten	vederbörande huvudman eller annan	staten
A. Kostnader för undervisningen.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
a. Engångskostnader för anskaffning av:					
1. undervisningslokaler samt lokaler för administration m.m.	500,000	500,000	—	250,000	250,000
2. stadigvarande undervisningsmateriel	160,000	80,000 ¹	80,000 ¹	16,000	144,000
3. inventarier och inredning av ovannämnda lokaler	31,000	31,000	—	20,550	10,450 ²
Summa engångskostnader	691,000	611,000	80,000	286,550	404,450
b. Årliga kostnader för:					
1. avlöning till rektor och övriga lärare	73,050	24,350	48,700	—	73,050
2. nyanskaffning (komplettering) av maskiner	7,500	3,750 ¹	3,750 ¹	750	6,750
3. underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m.	12,950	c:a 6,700 ¹	c:a 6,250 ¹	2,240	10,710
4. sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna	4,500	4,500	—	—	4,500
5. underhåll av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m.	3,000	3,000	—	3,000	—
6. övriga årliga kostnader	28,500	28,500	—	13,200	15,300
Summa årliga kostnader	129,500	70,800	58,700	19,190	110,310
B. Kostnader för elevinternat.					
a. Engångskostnader för elevinternat, avsett för 100 internatelever:					
1. byggnad för internatet	350,000	350,000	—	175,000	175,000
2. hemmets inredning	41,000	41,000	—	20,500	20,500 ²
Summa engångskostnader	391,000	391,000	—	195,500	195,500
b. Årliga kostnader för:					
1. elevinternatets drift (netto-utgifter)	9,500	9,500	—	9,500	—
2. underhåll av byggnad för internatet	2,000	2,000	—	2,000	—
Summa årliga kostnader	11,500	11,500	—	11,500	—
Sammanfattning:					
Engångskostnader för:					
undervisningen	691,000	611,000	80,000	286,550	404,450
elevinternat för 100 elever	391,000	391,000	—	195,500	195,500
Summa engångskostnader	1,082,000	1,002,000	80,000	482,050	599,950
Årliga kostnader för:					
undervisningen	129,500	70,800	58,700	19,190	110,310
elevinternat för 100 elever	11,500	11,500	—	11,500	—
Summa årliga kostnader	141,000	82,300	58,700	30,690	110,310

¹ I undantagsfall utgår statsunderstöd med 2/3 av kostnaderna.² Enligt Kungl. Maj:ts bestämmande högst nämnda belopp.

lämpning av oförmådda kostnadsberäkningar — sammanställt nedanstående tabell. Med hänsyn till redan befintliga verkstadsskolor för arbetslös ungdom ha de sakkunniga emellertid därvid räknat med engångskostnader för endast 20 verkstadsskolor.

	Beräknad totalkostnad	Enligt kungörelsen 1921:705 gäldas av		Enligt av de sakkunniga förordade statsbidragsgrunder gäldas av	
		vederbörande huvudman eller annan	staten	vederbörande huvudman eller annan	staten
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Engångskostnader för anordnande av ytterligare 20 verkstadsskolor: Kostnader för undervisningen	13,820,000	12,220,000	1,600,000	5,731,000	8,089,000
20 elevinternat för 100 elever i varje	7,820,000	7,820,000	—	3,910,000	3,910,000
Summa engångskostnader	21,640,000	20,040,000	1,600,000	9,641,000	11,999,000
Årliga kostnader för driften av 23 verkstadsskolor: Kostnader för:					
undervisningen	2,978,500	1,628,400	1,350,100	441,370	2,537,130
23 elevinternat för 100 elever i varje	264,500	264,500	—	264,500	—
Summa årliga kostnader	3,243,000	1,892,900	1,350,100	705,870	2,537,130

Nedanstående av de sakkunniga sammanställda uppgifter utvisa ytterligare, huru stor del av ovanstående *årliga* kostnader för undervisning av 153 elever och internat för 100 elever, som komme att belöpa å varje elev i verkstadsskolan respektive internatet. Det torde emellertid böra framhållas, att kostnaderna för elevstipendier icke ingå i dessa belopp.

	Beräknad totalkostnad för elev	Enligt kungörelsen 1921:705 gäldas av		Enligt av de sakkunniga förordade statsbidragsgrunder gäldas av	
		vederbörande huvudman eller annan	staten	vederbörande huvudman eller annan	staten
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Årlig kostnad för undervisningen för envar av 153 elever	847	463	384	126	721
Årlig nettokostnad för driften av elevinternat för envar av 100 elever . .	115	115	—	115	—
Summa årliga kostnader för elev	962	578	384	241	721

De sakkunniga ha slutligen ansett sig böra ännu en gång i detta sammanhang anmärka, att några kostnader för ränta och amortering av byggnadskostnader icke inginge i ovanstående belopp.

Myndigheterna m. fl. Bland de hörda myndigheterna och organisationerna ha, i den mån de särskilt yttrat sig därom, olika meningar framkommit rörande detaljerna i verkstadsskoleutredningens förslag i fråga om statsbidragsgrunder för de centrala verkstadsskolorna. Härom torde följande få anföras:

Ett flertal myndigheter och organisationer ha i princip tillstyrkt eller icke funnit erinran mot de framlagda allmänna statsbidragsgrunderna. Till dessa höra *skolöverstyrelsen* samt *länsstyrelserna* i *Stockholms län*, *Karlskrona*, *Göteborg*, *Gävle*, *Härnösand*, *Umeå* och *Luleå* ävensom *svenska landskommunernas förbund*, *svenska stadsförbundet* och *svenska landstingsförbundet*.

Skolöverstyrelsen har emellertid tillstyrkt förslaget under förutsättning, att beträffande anskaffning av undervisningsmateriel enahanda statsbidragsgrunder bleve tillämpliga jämväl beträffande nyinrättade lokala verkstadsskolor och verkstadsskoleavdelningar, vilka efter utverkande i föreskriven ordning av Kungl. Maj:ts medgivande bleve tilldelade statsunderstöd. Den eljest föreliggande skillnaden i understödsgrunder mellan lokala och centrala verkstadsskolor skulle verka kraftigt hämmande på de lokala skolornas utveckling. De ifrågasatta förmånligare statsbidragsgrunderna för de lokala verkstadsskolorna skulle visserligen medföra vissa merkostnader. Dessa komme dock enligt överstyrelsens mening att uppvägas av en motsvarande besparing, som syntes önskvärd och möjlig att ernå, i vad avsåge det av de sakkunniga beräknade understödet till anordnande av internat vid centrala verkstadsskolor.

Länsstyrelsen i Karlskrona — som särskilt framhållit, att landstingen under senare år i avsevärd grad belastats med nya arbetsuppgifter och därav ökade utgifter — har understrukit såsom angeläget, att kostnaderna för i nu ifrågasatt ändamål fördelades mellan staten och landstingen så, att landstingen ej komme att över hövan ytterligare betungas.

Länsstyrelsen i Umeå — som anslutit sig i princip till de sakkunnigas uppfattning — ifrågasätter dock, huruvida statsbidrag borde utgå till elevinternats anordnande. Då staten i form av stipendier lämnade understöd för elevernas uppehälle vid skolorna, syntes denna kostnad böra bäras av landstingen.

Länsstyrelsen i Luleå — som principiellt icke har någon erinran mot de föreslagna statsbidragsgrunderna — anser dock, att den centrala verkstadsskoleutbildningen i Norrbotten, såväl till anläggning som till drift, borde helt bekostas av statsverket.

Svenska landstingsförbundet framhåller, att statsbidragsgrunderna syntes i det stora hela ha utformats med tanke på nödvändigheten att bereda landstingen effektiv hjälp, för att de skulle kunna påtaga sig nu ifrågasatt krävande uppgift. Starka skäl talade för att statsbidraget till lokalanskaffning och inredning finge utgå med högre belopp än som föreslagits. Detta med hänsyn till att landstingen vore starkt tyngda av nya verksamhetsuppgifter. De föreslagna statsbidragen i övrigt gäve icke anledning till erinran.

Mindre förmånliga statsbidragsgrunder ha förordats av *statskontoret*, *svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*.

Statskontoret har visserligen förordat förslaget, i vad avser statsbidrag till hela den lönekostnad, som befundes skälig. Med hänsyn till att verkstadsskolorna för arbetslös ungdom inrättats utan att statsbidrag utgått

till kostnaderna för anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration och elevinternat har emellertid ämbetsverket icke ansett sig böra tillstyrka statsbidrag för nämnda ändamål vid de centrala verkstadsskolorna. Vidare avstyrktes statsbidrag till inventarier för och inredning av nyssnämnda lokaler. För den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel samt för nyanskaffning av maskiner borde huvudmannens andel i kostnaderna icke sättas så lågt som de sakkunniga föreslagit. Statskontoret tillstyrkte för sin del icke högre statsbidrag för dessa ändamål än med två tredjedelar av kostnadernas verkliga belopp. Till underhåll och förbrukning hade av de sakkunniga föreslagits 70 kronor för elev och år. Statskontoret ansåge, att statsbidraget borde bestämmas till två tredjedelar av de verkliga kostnaderna, dock högst 60 kronor för elev och år. Förslaget om statsbidrag till obligatoriska olycksfallsförsäkringsavgifter ville ämbetsverket icke motsätta sig. Något statsbidrag till sjukvårdskostnader och för övriga årliga kostnader tillstyrktes icke.

Svenska arbetsgivareföreningen har befarat, att de sakkunnigas förslag i fråga om statsbidragsgrunder ginge längre än skäligen hänsyn till motivet att stimulera intresset för upprättande av skolor av ifrågavarande typ krävde. Det kunde befaras, att den föreslagna skillnaden i statsbidragsgrunder mellan två så närstående skoltyper som lokala och centrala verkstadsskolor komme att allvarligt stäcka intresset för de lokala. Med hänsyn såväl till de höga statsbidragskostnaderna i och för sig som de sålunda anförda synpunkterna ville föreningen framhålla, att statens bidrag till centrala verkstadsskolor borde avvägas lägre än som skett. Skulle erfarenheten längre fram göra en justering av bidragsbestämmelserna nödvändig, kunde detta lättare ske, om det gällde en ökning än en minskning av de från början utmäta bidragen.

Sveriges industriförbund har icke kunnat bortse från risken av att en betydande olikhet i statsbidragshänseende mellan lokala och centrala verkstadsskolor kunde minska kommunernas benägenhet att upprätta och vidmakthålla egna skolor. Statsbidragen till centrala verkstadsskolor syntes därför böra avpassas till närmare överensstämmelse med vad som gällde för motsvarande lokala skolor.

Departement-
schefen.

Såsom av det föregående framgår, har jag kommit till den slutsatsen, att den nuvarande verkstadsskoleorganisationen i landet bör utbyggas med centrala verkstadsskolor, ehuru väl denna utbyggnad bör ske med tillbörlig försiktighet och med iakttagande av att näringslivets egna resurser till yrkesutbildning i första hand tillvaratagas.

När det nu gäller att med beaktande av de skäl, som enligt det föregående tala för en dylik utökning av yrkesskolväsendet, bedöma frågan om statsbidragsgrunder för en blivande organisation av centrala verkstadsskolor, måste självfallet tillses, att bidragsgrunderna bestämmas så, att de skolor också anordnas, som ur de förut angivna synpunkterna kunna anses önskvärda. Jag finner utsikter för dessa skolors anordnande föreliggande, endast om staten i avsevärd omfattning bidrager till kostnaderna för de centrala verkstadsskolorna.

I det föregående har framhållits, att de förväntningar, som knutits till

tidigare riksdagsbeslut om statsunderstöd till verkstadsskolor, icke infriats och att detta väsentligen torde ha berott på att så relativt ringa del av de med verkstadsskolors upprättande och drift förenade kostnaderna gäldats av statsverket. Det må i detta sammanhang ytterligare erinras om att verkstadsskolorna för arbetslös ungdom kommit till stånd på sätt skett endast därigenom att staten påtagit sig huvudparten av kostnaderna.

Det står med hänsyn till vad sålunda anförts och till övriga på frågan inverkan omständigheter klart för mig, att statens bidrag till de centrala verkstadsskolorna måste bli väsentligt rikligare än det, som enligt nu gällande statsbidragsgrunder tillkommer kommunala yrkesundervisningsanstalter i allmänhet.

Härav följer, att jag icke kan ansluta mig till vad statskontoret i sitt utlåtande förordat i nu förevarande avseende. Endast i fråga om statsbidrag till lärarlöner — till vilka redan enligt gällande grunder avsevärda statsbidrag kunna utgå — samt i övrigt beträffande statsbidrag till några mindre betydande poster i en verkstadsskolas stat har ämbetsverket tillstyrkt förmånligare statsbidrag än det, som för närvarande kan tilldelas kommunala yrkesundervisningsanstalter i gemen. I visst fall skulle statsbidraget enligt ämbetsverkets förslag till och med kunna bli lägre än sist nämnts. Även svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund ha uttalat sig för mindre förmånliga statsbidragsgrunder än verkstadsskoleutredningen förordat.

Innan jag ingår på en närmare granskning av förslagen, vill jag ytterligare framhålla, att det i detta sammanhang är fråga allenast om fördelningen mellan staten och landstingen inbördes av kostnader, som prövats böra helt bestridas av *det allmänna*, och att ett biträdande av statskontorets, arbetsgivareföreningens eller industriförbundets uppfattning skulle innebära en överflyttning av de blivande kostnaderna från staten till landstingen, ej en reell kostnadsminskning. Om staten påtager sig en relativt stor del av kostnader, om vilka kommunala myndigheter i stor utsträckning kunna besluta, ligger det å andra sidan vikt uppå, att staten erhåller ett betryggande inflytande över de centrala verkstadsskolornas verksamhet.

I första hand må härom erinras, att kommunal verkstadsskola, som icke tidigare åtnjutit statsunderstöd, redan enligt nu gällande bestämmelser må av skolöverstyrelsen tilldelas statsbidrag först sedan Kungl. Maj:t medgivit, att så får ske. Härigenom ha de statliga myndigheterna i sin hand att reglera omfattningen av verkstadsskoleorganisationen. I fråga om statsunderstöd till undervisningsmateriel gäller vidare, att den centrala statliga tillsynsmyndigheten skall godkänna förslag till inköp därav, innan inköpen göras. Undervisningslokaler m. m. måste även vara godkända av samma myndighet. Av det sagda framgår, att den statliga ledningen av yrkesundervisningen redan nu äger möjlighet att utöva skäligen inflytande på yrkesundervisningsanstalternas verksamhet. I det föregående har vidare förut-

satts, att statsintresset skall vara företrätt i de centrala verkstadsskolornas styrelser, varigenom erhållas ytterligare garantier i de hänseenden, som här äro i fråga.

Såvitt jag kan bedöma, erhåller staten bland annat härigenom tillräckliga kontrollmöjligheter utan att dock det lokala intresset förminskas eller lusten till initiativ förkväves. Jag finner mig därför och av de skäl i övrigt, som framgå av vad i det föregående yttrats, kunna biträda de allmänna principerna i verkstadsskoleutredningens förslag, enligt vilket huvuddelen av kostnaderna för utbildningsverksamheten bestrides av staten. Detta förslag ansluter sig för övrigt till motsvarande förhållanden på andra, jämförbara områden och har ej heller mött erinran från flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna och organisationerna.

I anslutning till det sålunda anförda tillstyrker jag statsbidrag till centrala verkstadsskolor enligt följande grunder:

Till *engångskostnader för anskaffande av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.* har verkstadsskoleutredningen förordat statsbidrag med hälften av de kostnader, som kunna befinnas skäligen. Staten lämnar numera i stor utsträckning bidrag till anordnande av lokaler för vissa kommunernas inrättningar för sociala och andra ändamål. Senast har beslut fattats om dylika bidrag till nybyggnader för lantmanna- och lant-hushållsskolor, som just avse att bibringa yrkesutbildning. Under erinran härom anser jag mig böra biträda de sakkunnigas förslag. Liksom skett beträffande lantmanna- och lant-hushållsskolorna torde särskilt anslag böra anvisas för ändamålet. Såvitt nu kan bedömas, torde sådant anslag icke erfordras för budgetåret 1941/42, varför jag icke nu framlägger förslag därom. Skulle behov av anslag uppstå tidigare än jag sålunda tänkt mig, torde jag få ånyo anmäla frågan för Kungl. Maj:t.

Även de sakkunnigas förslag om statsbidrag till *engångskostnader för den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel samt inventarier och inredning av undervisningslokaler m. m.* biträder jag. För förstnämnda ändamål torde statsbidrag sålunda böra utgå med nio tiondelar av kostnaderna. Jag erinrar om att bidrag utgår allenast för sådan materiel, som av den statliga tillsynsmyndigheten prövats nödvändig och godkänts. För inventarier och inredning av undervisningslokaler torde bidrag få utgå med belopp, som Kungl. Maj:t äger bestämma, dock högst hälften av de styrkta kostnaderna därför.

Vad beträffar statsbidrag till de *årliga kostnaderna*, torde i avseende å *avlöning till rektor och övriga lärare* få erinras om att staten i stor utsträckning övertagit avlöningskostnaderna vid det kommunala undervisningsväsendet. Senast har så skett beträffande de nu ifrågavarande läroanstalter närliggande lantmanna- och lant-hushållsskolorna. I överensstämmelse härmed tillstyrker jag principiellt verkstadsskoleutredningens förslag, som innebär, att staten bestrider hela den på sätt utredningen förordat beräk-

nade verkliga avlöningskostnaden för rektor och övrig lärarpersonal vid yrkesavdelning.

Till *nyanskaffning (komplettering) av maskiner* torde i enlighet med de sakkunnigas förslag statsbidrag böra utgå efter samma grunder som för den första uppsättningen maskiner eller sålunda med nio tiondelar av kostnaderna.

Enligt de sakkunnigas förslag bör beviljas statsbidrag till *underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m.*, beräknat efter 70 kronor för elev och år. I likhet med de sakkunniga anser jag, att statsbidrag för ändamålet bör utgå. Emellertid har jag övervägt, om icke bidraget i stället för att bestämmas till visst belopp för elev och år lämpligen borde sättas i relation till de verkliga kostnaderna. Med hänsyn i första rummet till svårigheten att beräkna och kanske främst att kontrollera kostnaderna särskilt för reparation av undervisningsmateriel, vilken i stor utsträckning torde kunna och böra verkställas av skolans egna elever, har jag likväl ansett mig böra ansluta mig till de sakkunnigas förslag, att statsbidraget göres beroende av elevantalets storlek. Mot detaljerna i detta förslag finner jag intet att erinra. Därest priserna för materiel av detta slag skulle mer avsevärt ökas *utöver* vad som redan skett, sedan de sakkunnigas förslag framlades, torde frågan om härav föranledd jämkning i statsbidragsbeloppet kunna upptagas till förnyad omprövning. Med hänsyn till den redan inträdda kostnadsökningen innebär mitt förslag i realiteten en viss sänkning av statsbidraget i förhållande till de sakkunnigas beräkningar.

Även de sakkunnigas förslag om statsbidrag till kostnader för *sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna* biträder jag. Statsbidrag torde sålunda få utgå, beräknat efter tio kronor för elev och år, till sjukvårdskostnader och med belopp, motsvarande hela kostnaden för försäkringsavgifter.

Till *övriga årliga kostnader (administration m. m.)* har verkstadsskoleutredningen tillstyrkt statsbidrag, beräknat efter 100 kronor för elev och år. De sakkunniga — som verkställt ingående beräkningar rörande storleken av de kostnader, som uppstå i förevarande hänseende — ha tillika understrukit vikten av en effektiv administration. Med hänsyn till vad de sakkunniga därom och i övrigt anfört tillstyrker jag statsbidrag i enlighet med nämnda förslag. På grund av redan inträdd prisstegring innebär vad jag sålunda förordat en viss sänkning av det av de sakkunniga föreslagna understödet. Jag förutsätter, att — därest ytterligare mera avsevärd prisstegring skulle inträffa — frågan om statsbidragets storlek kan upptagas till ny omprövning. Behov därav torde kunna uppstå jämväl med hänsyn till erfarenheter, som successivt vinnas rörande storleken av nu ifrågakommande kostnader vid en verkstadsskola.

Vad slutligen statsbidrag till *elevinternat* beträffar, har verkstadsskoleutredningen förordat statsbidrag enligt samma grunder som till nybyggnad

av verkstadsskolelokaler för anskaffning och inredning av internatet. Där- emot skulle statsbidrag icke utgå till kostnaderna för internatets drift. Skol- överstyrelsen har uttalat, att en rikligare tilldelning av statsbidrag till lokala verkstadsskolor skulle medföra minskat behov av internat och där- igenom kostnadsbesparingar. Vad överstyrelsen sålunda anført har utan tvivel visst berättigande. Till frågan om statsbidrag till lokala verk- stadsskolor återkommer jag i det följande och vill i detta sammanhang en- dast understryka, att elevinternat böra inrättas endast om och i den mån sådana internat verkligen äro behöfliga. Med hänsyn till landsbygdens och de mindre samhällenas yrkesutbildningsresurser anser jag emellertid, att man under alla förhållanden torde böra räkna med att en del av eleverna vid central verkstadsskola måste vara inackorderade på skolorten och att andra fullt lämpliga inackorderingsmöjligheter icke stå till buds. För dessa elever bör internat anordnas och jag anser övervägande skäl tala för att staten bidrager till kostnaderna i enlighet med de av de sakkunniga förordade grunderna. Jag vill erinra om att statsbidrag utgår till anordnande av elevbostäder vid lantmänna- och lantushållsskolor efter samma grunder som till andra byggnader vid dylika skolor.

Till kostnader för *förhyrning* av erforderliga lokaler för central verkstads- skola, i den mån det visar sig förmånligt att icke alls eller först efter någon tid uppföra nybyggnad eller inköpa byggnader, torde i enlighet med de sakkunnigas förslag statsbidrag få utgå med belopp, som Kungl. Maj:t äger bestämma. Statens bidrag härför bör givetvis stå i lämplig proportion till de anslag, som skulle ha utgått vid omedelbart anskaffande av egna lokaler.

Beträffande slutligen den av skolöverstyrelsen m. fl. väckta frågan om *statsbidragsvillkoren för lokala verkstadsskolor* vill jag framhålla följande. Jag har i det föregående utgått från att lokala och centrala verkstadsskolor böra finnas jämsides med varandra — vartdera slaget skolor för att fylla sina delvis speciella uppgifter. Jag har därjämte ansett, att ur behovs- och andra synpunkter primärkommunerna i ej ringa omfattning torde vilja upprätthålla lokala verkstadsskolor, även om statsunderstödet till dessa bleve mindre rikligt än till centralskolorna. Bland annat på grund härav anser jag mig icke för närvarande böra förorda en ändring av statsbidrags- grunderna i överensstämmelse med vad skolöverstyrelsen förordat. Frågan bör dock givetvis för framtiden följas med uppmärksamhet.

8. Vissa frågor i samband med inrättandet av en central verkstadsskola.

Verkstadsskoleutredningen. Under ovanstående rubrik har verkstads- skoleutredningen behandlat vissa speciella frågor, vilka jag i det följande vill i korthet beröra.

Utredningar i fråga om behovet av en central verkstadsskola m. m. I olika sammanhang ha de sakkunniga understrukt, att upprättandet och driften av en verkstadsskola icke ensamt beror av vederbörande huvudmans verksamhet. Fastmer borde verkstadsskolan utgöra resultatet av ett fortlöpande nära samarbete mellan huvudmannen, den centrala statliga ledningen för yrkesskolväsendet samt representanter för näringsliv och arbetsmarknad. I den mån ett dylikt samarbete icke kunde åvägabringas syntes inrättandet eller det fortsatta utbyggandet av en verkstadsskola icke böra forceras fram.

Med denna utgångspunkt vore det klart, att de slutliga besluten om inrättandet av en central verkstadsskola måste föregås av en grundlig planläggning och förberedelse. Behovet av utökade försörjningsmöjligheter för ungdomen borde vara, så långt möjligt, klarlagt liksom ock den planerade verkstadsskolans yrkesinriktning, lokalfrågor och dylikt. Nödigt beaktande måste ock ha givits spörsmålen om behovet av ytterligare yrkesutbildad arbetskraft inom de yrkesområden, skolan beräknades avse, samt om undervisningens effektiva ordnande, elevernas framtida anställningsförhållanden och annat. I den mån undervisningen skulle bedrivas genom frambringandet av saluvärdiga alster eller genom att skolan i egenskap av entreprenör åtog sig arbeten i öppna marknaden, borde sålunda förutsättningarna ha undersökts för dylika alsters avsättning samt för erhållandet av entreprenader.

I fortsättningen ha de sakkunniga framhållit, att dylika utredningar främst måste ske i samråd med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer och representanter samt med den centrala statliga ledningen för yrkesutbildningen. I den mån förhandlingar kunde anses påkallade med de centrala organisationerna på näringslivets och arbetsmarknadens områden borde i särskild grad den centrala yrkesskolledningen ägna uppmärksamhet däråt.

Den plan, som sålunda borde framläggas för statsmyndigheterna, borde framhålla de sakkunniga vidare, vara så fullständig som möjligt. Härom ha de sakkunniga anfört:

Planen borde sålunda omfatta fullständiga förslag i fråga om skolbyggnader, elevinternat och yrkesavdelningar samt beträffande löner till rektor och annan personal m. m. Därest skolan vore avsedd att successivt utbyggas, borde, i den mån detta läte sig göra, de olika byggnadsetapperna framgå av planen. I denna borde ock en redogörelse finnas för den ordning, i vilken yrkesavdelningarna avsåges inrättade i de senare byggnadsetapperna. Med hänsyn till storleken av statens bidrag borde planen innefatta kostnadskalkyler jämväl för de senare byggnadsetappernas undervisningsmateriel.

Enligt verkstadsskoleutredningens förslag borde vidare en redan befintlig yrkesundervisningsanstalt — under förutsättning att den prövades lämplig därför och i övrigt fyllde de föreskrivna fordringarna — kunna erkännas som en central verkstadsskola.

Verkstadsskoleutredningen har vidare utgått från att prövningen av väckta förslag om inrättande av centrala verkstadsskolor skulle i sista hand ankomma på Kungl. Maj:t. Prövningen borde kunna innefatta, att Kungl. Maj:t godkänner den framlagda planen samt, under förutsättning att skolan upprättas i huvudsaklig överensstämmelse med densamma, medger, att statsunderstöd må utgå till skolans upprättande och drift enligt de grunder härför, som må komma att stadgas för centrala verkstadsskolor. De sakkunniga ha vidare förutsatt, att engångsanslag till en central verkstadsskola skulle beviljas av Kungl. Maj:t under det att de årliga anslagen till skolans drift skulle anvisas av den centrala ledningen för yrkesskolväsendet.

Verkstadsskoleutredningen har vidare velat understryka, att *det förhållandet, att en verkstadsskola upprättas med landsting som huvudman, icke i och för sig gör skolan till central verkstadsskola* med rätt att åtnjuta statsbidrag enligt de för dylika skolor fastställda gynnsamma grunderna. Då de sakkunniga ansett sig böra förorda, anföra de, att prövningen av frågan, om en central verkstadsskola över huvud taget skulle få upprättas, under alla omständigheter borde förbehållas Kungl. Maj:t, hade de sakkunniga velat understryka prövningens reella karaktär.

Ytterligare ha de sakkunniga beträffande *storleken av en central verkstadsskola* uttalat att, därest skolan avsåges göras större, än som prövades behöfligt ur de synpunkter, enligt vilka dylika skolor ansåges böra upprättas, detta icke i och för sig borde utgöra hinder för skolans erkännande som central verkstadsskola. I stället borde statsbidraget till densamma undergå skälig jämkning. De sakkunniga ha icke heller vänt sig mot ett system, som innebure, att ett landsting ställde sig såsom huvudman för en hel organisation av verkstadsskolor inom landstingsområdet.

Slutligen ha de sakkunniga ansett, att *statsbidrag icke borde utgå för kostnader för byggnader och dylikt, som huvudmannen nedlagt före skolans erkännande som central verkstadsskola*, eller över huvud för anläggningar, som icke på förhand varit föremål för vederbörande statsmyndighets prövning.

Myndigheterna m. fl. Länsstyrelsen i Stockholms län har — under erinran om att länets landsting beslutat upprätta en verkstadsskola i Häggvik i Sollentuna socken — anført, att de åtgärder, som till äventyrs redan vidtagits, icke borde medföra, att landstinget genom sin beredvillighet att utan tidsspilla söka ordna yrkesutbildningen skulle försättas i ett sämre läge med avseende å statsbidrag än om landstinget dröjt med sitt beslut.

Svenska landstingsförbundet finner väl hårt, att statsbidrag icke skulle få utgå för kostnad, vilken huvudman nedlagt för anskaffande av byggnad och dylikt före skolans erkännande som central verkstadsskola. Huvudsaken syntes böra vara, att anordningarna vore lämpliga och kunde godkännas.

Jag har intet att erinra mot de sakkunnigas uttalanden i fråga om de utredningar m. m., som skola föregå inrättandet av en central verkstadsskola. Även en befintlig yrkesundervisningsanstalt synes under de av de sakkunniga angivna förutsättningarna böra kunna godkännas såsom central verkstadsskola. Den slutliga prövningen av frågan om en central verkstadsskolas inrättande torde, såsom utredningen föreslagit, böra ankomma på Kungl. Maj:t. I de förslag beträffande anslag till centrala verkstadsskolor, som torde komma att årligen framläggas för riksdagen, torde vid anslagsberäkningen hänsyn böra tagas till dels redan inrättade centrala verkstadsskolor och dels central verkstadsskola, som beräknas kunna bli godkänd och komma i verksamhet under det budgetår, anslaget avser.

Jag instämmer jämväl i de synpunkter i fråga om anslagstilldelningen, som de sakkunniga i detta sammanhang framfört.

De sakkunniga ha slutligen ansett, att statsbidrag icke borde utgå för kostnader för byggnader och dylikt, som huvudmannen nedlagt före skolans erkännande som central verkstadsskola. De sakkunnigas ställningstagande härutinnan har mött gensagor från vissa håll.

För min del utgår jag ifrån att de sakkunnigas förslag i förevarande avseende i huvudsak grundar sig på det övervägandet, att staten genom statsbidragen till engångskostnader avser att befrämja en *utökning* av yrkesutbildningsmöjligheterna och att staten ur denna synpunkt icke har anledning att i samma grad understödja åtgärder, som redan vidtagits. Denna uppfattning anser jag mig böra i princip biträda. Möjligen kan det dock leda till alltför hårda konsekvenser, särskilt i samband med arbetslöshetsskolornas omorganisation till centrala verkstadsskolor, därest principen tillämpades helt utan undantag. I vissa fall kan måhända statsbidrag såsom ersättning för redan nedlagda kostnader finnas skäligt. Prövningen av vidtagna åtgärders ändamålsenlighet ur de synpunkter, som här komma i fråga, bör emellertid ske med återhållsamhet. Jag finner övervägande skäl tala för att framställningar om statsbidrag i nu föreliggande fall underställas riksdagen i samband med den årliga beräkningen av anslag till understöd åt de centrala verkstadsskolorna. Såsom av handlingarna i ärendet framgår, föreligger ett sådant fall i Västerbottens län, där i Vännäs av landstinget uppförts en verkstadsbyggnad, som eventuellt kan komma att tagas i anspråk för central verkstadsskola i detta län.

9. Elevstipendier m. m.

Då man måste utgå ifrån, att de ekonomiska resurserna för den ungdom, som skall genomgå central verkstadsskola, som regel äro begränsade, måste det tillses på vad sätt de unga kunna beredas ekonomiska förutsättningar att besöka skolorna. Härom har verkstadsskoleutredningen anfört bland annat följande:

Med hänsyn till angivna omständighet måste de förmåner i form av stipendier och dylikt, som verkstadsskolorna bjöde, vara ganska rikligt till-

tagna. Det vore dock enligt de sakkunnigas uppfattning ur skilda synpunkter olämpligt, om full försörjning på statens bekostnad bereddes eleverna under skoltiden. De sakkunniga ansåge icke tillrädligt, att omsorgerna och ansvaret för ungdomens utbildning och fostran helt avlastades från ungdomen själv och dess anhöriga. Härtill komme, att tillämpandet av sådana principer vid de centrala verkstadsskolorna skulle medföra konsekvenser för andra undervisningsområden, som det allmänna för närvarande icke torde vara berett att infria.

I detta sammanhang må framhållas, att de vid lantmanna- och lantushållsskolorna utgående stipendierna äro beräknade med hänsyn till att utbildningen skall innebära någon ekonomisk uppoffring för eleverna själva.

I anslutning härtill har verkstadsskoleutredningen anfört, att statens bidrag till utbildning för hantverk och industri icke borde utmätas efter andra principer än i fråga om utbildningen för lantbruket. Ett annat förfaringsätt skulle innebära, att utbildningen för vissa yrken underlättades på ett sätt, som menligt skulle inverka på rekryteringen till andra yrken. Detta borde emellertid självfallet icke utesluta möjligheten av att en primärkommun i det enskilda fallet trädde emellan och bestrede den kostnad för yrkesutbildning, som eljest skulle falla på den enskilde. I sistnämnda avseende ha de sakkunniga anfört bland annat följande:

Ett sådant förfarande kunde givetvis bland annat vara motiverat för att möjliggöra utbildning av och eventuell framtida utflyttning från kommunen av sådan ungdom, som, såvitt kunde bedömas, för framtiden icke och i varje fall icke utan yrkesutbildning kunde erhålla sin skäliga utkomst inom kommunen. Därest med hänsyn till det ekonomiska livets växlingar sådana åtgärder erfordrades i större omfattning, torde ett särskilt ingripande från statsmakternas sida stundom vara motiverat. De sakkunniga erinrade om att verkstadsskolorna för arbetslös ungdom tillkommit med särskild hänsyn till dylika omständigheter.

Sedan härefter verkstadsskoleutredningen företagit en ingående undersökning av de utgifter, som för eleverna beräknas vara förenade med genomgång av verkstadsskolor för arbetslös ungdom samt lantmanna- och lantushållsskolor, ha de sakkunniga övergått till behandlingen av frågan om elevstipendier, arbetspremier åt elever m. m.

a) Stipendier.

Enligt gällande grunder utgå stipendier åt medellösa och mindre bemedlade elever vid folkhögskolor, lägre lantbruksundervisningsanstalter och yrkesundervisningsanstalter som regel efter tre behovsgrader. Stipendiebeloppet i tredje behovsgraden utgör för närvarande högst 45 kronor, i andra högst 25 kronor och i första behovsgraden högst 15 kronor, allt för månad räknat. I stipendieförfattningarna äro angivna vissa grunder för bestämmande av behovsgraden. Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ha stipendier jämlikt riksdagens bemyndigande kunnat tilldelas elever med

högre belopp än som eljest varit möjligt enligt gällande författningar. Stipendierna ha sålunda utgått med ett upp till 60 kronor för elev och månad förhöjt belopp. Jag hänvisar i övrigt till verkstadsskoleutredningens redogörelse för stipendiegrunder m. m.

I detta sammanhang torde böra erinras om stipendiefrågans läge beträffande de lägre lantbruksundervisningsanstalterna. 1939 års lagtima riksdag beslöt (se propositionen nr 109, sid. 119 ff., och riksdagens skrivelse nr 230), att stipendiebeloppen vid lantmänna- och lanthushållsskolor i de tre behovsgraderna skulle från och med budgetåret 1940/41 utgöra 60, 40 och 20 kronor. Även vid lantbruksskolor skulle en förhöjning av stipendiebeloppen samtidigt äga rum. Med hänsyn till det ändrade statsfinansiella läget beslöt emellertid 1940 års lagtima riksdag på förslag av Kungl. Maj:t (se nionde huvudtiteln sid. 73, och riksdagens skrivelse nr 9), att med genomförandet av riksdagsbeslutet om höjning av dessa stipendier skulle tills vidare anstå.

Beträffande rätt för elever vid centrala verkstadsskolor att åtnjuta stipendier har *verkstadsskoleutredningen* icke ifrågasatt några särbestämmelser. Härom ha de sakkunniga anfört:

Enligt de sakkunnigas mening borde den innebörd, som tidigare givits åt begreppen obemedlad och mindre bemedlad elev, samt de hittills tillämpade grunderna för stipendieberäkningen för elever, vilka vore bosatta i sina hem eller dagligen reste mellan hemmen och verkstadsskolan eller intog någon måltid i skolan, äga tillämpning jämväl vid de centrala verkstadsskolorna. De sakkunniga föresloge sålunda icke några särbestämmelser i detta avseende för nämnda verkstadsskolors del. Emellertid borde av de anslagsgivande myndigheterna eftersträvas, att enhetliga principer tillämpades i fråga om inplacering i behovsgrader av elever vid samtliga hit hörande läroanstalter, d. v. s. folkhögskolor, yrkesundervisningsanstalter och lägre lantbruksundervisningsanstalter. Det förhållandet, att stipendieärendena handlades inom olika verk eller olika avdelningar i ett och samma verk, borde icke medföra, att olika principer tillämpades.

De sakkunniga ha vidare icke ansett, att den olikhet, som för närvarande föreläge beträffande stipendiens beräkning vid vanliga verkstadsskolor och de provisoriska arbetslöshetsskolorna, borde förekomma mellan de förstnämnda skolorna och de blivande centrala verkstadsskolorna.

Härefter har verkstadsskoleutredningen framhållit, att man hittills vid behandlingen av frågor rörande stipendiegrunder haft att utgå från att med vissa undantag vederbörande kurser varit relativt korta eller som regel högst ett läsår. För de centrala verkstadsskolornas del hade man att som regel räkna med tvååriga kurser. Den omständigheten, att man som regel hittills räknat med ganska kortvariga kurser, hade påverkat besluten om stipendiegrunder. De sakkunniga ha härom anfört, att en elevs kostnader under en kortare kurs bleve relativt lägre än under en längre. Särskilt om kurstiden utsträcktes upp till två år eller längre, måste eleven räkna med att under kurstiden i mera väsentlig grad förny sin utrustning m. m. Det vore vidare mycket lättare att inskränka sina behov för

några månader än för två eller flera år. Även andra omständigheter bidroge till en relativ fördyring av omkostnaderna under en längre tids skolvistelse.

Med hänsyn till vad sålunda och i övrigt anförts — jag hänvisar till de sakkunnigas egen framställning — ha de sakkunniga förordat, att vid två-årig eller längre kurstid stipendier från och med andra läsåret skulle kunna utgå med i förhållande till första läsåret något förhöjda belopp. Förutsättningen härför skulle vara, att vid prövningen i det enskilda fallet konstaterades, att ett verkligt behov av *höjt* stipendium föreläge. Højningen ha de sakkunniga föreslagit till fem kronor för månad.

I anslutning till de gjorda beräkningarna rörande elevernas utgiftsförhållanden och till sina uttalanden rörande principerna för stipendiens tilldelande ha de sakkunniga — som förutsätta, att vissa kostnader för elevs vistelse vid central verkstadsskola skola åvila huvudmannen — förordat, att stipendier av statsmedel till behövande elever vid verkstadsskolor måtte få utgå med följande belopp för månad räknat, nämligen

till elever i första årskurs: med högst 50 kronor till elev av tredje behovsgraden, med högst 30 kronor till elev av andra behovsgraden och med högst 20 kronor till elev av första behovsgraden samt

till elever i andra och högre årskurs i yrkesavdelning, som omfattade minst 45 veckors undervisning om året: med högst 55 kronor till elev av tredje behovsgraden, med högst 35 kronor till elev av andra behovsgraden och med högst 25 kronor till elev av första behovsgraden.

Vidare ha de sakkunniga ifrågasatt, huruvida icke, därest ovan föreslagna grunder för stipendier åt elever vid verkstadsskolor vunne beaktande, enahanda grunder borde tillämpas jämväl ifråga om stipendier vid övriga hithörande läroanstalter såsom andra yrkesundervisningsanstalter, folkhögskolor m. fl.

Kostnaderna för stipendier åt elever vid en central verkstadsskola av den storlek, de sakkunniga i det föregående räknat med och i enlighet med sålunda föreslagna grunder ha de sakkunniga beräknat till omkring 50,000 kronor för år.

I detta sammanhang ha de sakkunniga upptagit frågan om stipendier åt elever, som äro sysselsatta i arbeten i öppna marknaden, vilka den centrala verkstadsskolan åtagit sig i egenskap av entreprenör, eller som under kurstiden eller i omedelbar anslutning till denna under skolledningens överinseende beretts någon tids anställning i industrin eller hos hantverksmästare.

På anförda skäl — jag hänvisar till de sakkunnigas betänkande — ha de sakkunniga i nu förevarande avseende föreslagit att, därest elev vid central verkstadsskola är sysselsatt i produktivt arbete utom skolverkstaden, stipendium av statsmedel må utgå till honom endast i mån den arbetslön, som enligt gällande kollektivavtal eller eljest beräknas ha tillkommit honom vid arbetsanställning (i förekommande fall såsom lärling) av ifråga-

varande slag, understiger det till honom i verkstadsskolan eljest utgående stipendiet med tillägg av arbetspremium enligt vid skolan tillämpade grunder. Verkstadsskolan torde i stället ha att av inkomsten från företaget eller elevens arbete hos hantverksmästare eller annan — vilken inkomst enligt skolstyrelsens beslut på grundval av föreliggande förhållanden antingen helt bör inflyta till verkstadsskolan eller ock helt eller delvis uppbäras av eleven — bestrida sålunda innehållna stipendiebelopp. Det är givet, anförde sakkunniga, att därvid från det ovan såsom arbetslön betecknade beloppet dessförinnan borde avdragas å eleven belöpande kostnader i samband med arbetets utförande, såsom t. ex. för resor, ökade kostnader för uppehälle och dylikt. Anvisade stipendiemedel, som besparades genom elevs sysselsättande i öppna marknaden, borde tillgodoföras statsverket. Erforderliga bestämmelser torde böra meddelas av den centrala yrkesskolledningen.

Flertalet myndigheter och organisationer ha icke särskilt yttrat sig rörande stipendiefrågan. *Skolöverstyrelsen* har direkt tillstyrkt de sakkunnigas förslag. *Statskontoret* har ansett, att stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor borde utgå efter samma grunder, som nu gälla vid övriga yrkesundervisningsanstalter. *Kommerskollegium*, *svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* ha särskilt framhållit vikten av kontroll över och viss restriktivitet i stipendietilldelningen. *Arbetsgivareföreningen* och *industriförbundet* ha därvid ifrågasatt, huruvida icke en del av kostnaden för stipendierna borde drabba elevs hemkommun.

Till de av de sakkunniga framförda allmänna principerna beträffande stipendieberäkning kan jag lämna min anslutning. En höjning av stipendienivån i enlighet med de sakkunnigas förslag skulle emellertid — då i så fall de stipendier, som utgå till elever vid vissa andra läroanstalter, torde böra höjas — medföra avsevärda konsekvenser. Jag är icke nu beredd att förorda en sådan höjning av den allmänna stipendienivån utan tillstyrker, att stipendier åt elever vid blivande centrala verkstadsskolor skola utgå enligt samma grunder som vid övriga yrkesundervisningsanstalter. Skulle läget på arbetsmarknaden bli sådant, att vid frågans bedömande arbetslöshetssynpunkter böra tillmätas avgörande betydelse, torde frågan få upptagas till förnyad omprövning. Icke heller till frågan om förhöjt stipendium till elev i andra årskurs anser jag mig böra nu taga slutlig ställning. I anslutning till de av kommerskollegium, arbetsgivareföreningen och industriförbundet framförda synpunkterna vill jag framhålla, att den skärpta behovsprövning, som på sätt framgår av bilagan åttonde huvudtiteln till årets statsverksproposition (sid. 306 f.) tillämpas för innevarande budgetår vid prövning av ansökningar om anslag till stipendier vid kom-

Departementschefen.

munala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, bör iakttagas jämväl vid fördelningen av stipendiemedel till centrala verkstadsskolor.

Jag utgår ifrån att, i den utsträckning så visar sig påkallat, huvudmannen för den centrala verkstadsskolan och elevs hemkommun bidra till kostnaderna för elevens vistelse vid skolan. I det föregående har jag tillstyrkt statsunderstöd till skolorna efter så förmånliga grunder, att det icke synes orimligt att i stället kräva, att huvudmannen i nu ifrågavarande hänseende påtager sig vissa ökade kostnader. Om hemkommunerna efter prövning i varje särskilt fall lämna bidrag till vissa elever, tillgodoses därmed de synpunkter, åt vilka kommerskollegium och industriförbundet givit uttryck, på ett enligt min mening lyckligt sätt.

På den av de sakkunniga berörda frågan om stipendier åt elever, som äro sysselsatta med produktivt arbete utanför skolverkstaden, torde jag här icke behöva särskilt ingå.

b) Arbetspremier m. m.

Verkstadsskoleutredningen har framhållit, att i den mån medel därför finnes tillgängliga, arbetspremier (flitpenningar) borde tilldelas elever efter vissa grunder för att användas såsom bidrag till bestridande av de kostnader för eleven, som icke täckas av beviljat stipendium.

Vidare ha de sakkunniga uttalat, att några *obligatoriska* bidrag icke under normala förhållanden borde ifrågakomma från elevernas hemkommuner. Däremot borde det ligga i vederbörande skollednings intresse att söka animera kommuner, enskilda personer och organisationer att lämna understöd och bidrag till skolornas olika utgiftsändamål.

Departement-
schefen.

Till vad de sakkunniga anfört i fråga om bidrag från kommuner m. fl. finner jag mig — under hänvisning till vad jag nyss anfört i samband med frågan om stipendier — kunna instämma. I detta sammanhang torde jag icke behöva taga ställning till de sakkunnigas förslag rörande flitpenningar.

Jag övergår härefter till vissa frågor rörande yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.

II. Yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.

Såsom tidigare framhållits, har verkstadsskoleutredningen enligt sina direktiv haft att utreda, huruvida de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom kunde och borde inlemmas i ett system med centrala verkstadsskolor. De sakkunniga ha i sitt betänkande också avgivit förslag

i detta avseende, i samband varmed de yttrat sig rörande spörsmålet om det framtida ordnandet av yrkesutbildningen under arbetslöshetstider. Jag vill i det följande något beröra de nämnda frågorna.

1. Omorganisation av de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom till centrala verkstadsskolor.

Verkstadsskoleutredningen. De sakkunniga ha inledningsvis lämnat en utförlig redogörelse för tillkomsten av de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. Vissa uppgifter i detta avseende har jag återgivit i det föregående och tillåter mig i övrigt hänvisa till de sakkunnigas betänkande.

I fråga om arbetslöshetsskolornas omorganisation till centrala verkstadsskolor har verkstadsskoleutredningen — som i detta sammanhang utgått från att dylika skolor skulle komma till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit — uttalat, att försträmnade verkstadsskolor borde, i den mån förutsättningar befunnas föreligga för en omorganisation till centrala verkstadsskolor, snarast möjligt underkastas en dylik organisationsändring. Övriga arbetslöshetsskolor åter borde, i den mån de speciella förhållanden upphörde, som föranlett deras tillkomst, avvecklas eller eventuellt organiseras såsom vanliga kommunala verkstadsskolor.

I den mån en omorganisation till centrala verkstadsskolorna prövades böra ske ha de sakkunniga ansett, att genomförandet därav kunde ske tidigast från den 1 juli året efter det, varunder riksdagen fattat beslut om inrättande av centrala verkstadsskolor. Förutom detta riksdagsbeslut erfordrades nämligen beslut av den blivande huvudmannen m. fl.

Övriga arbetslöshetsskolor borde antingen nedläggas eller förändras till lokala verkstadsskolor från den tidpunkt, de speciella förhållanden upphört, som föranlett skolornas tillkomst. Statsunderstöd till sistnämnda skolor borde utgå enligt hittills tillämpade grunder, intill dess desamma nedlades eller omändrades till lokala verkstadsskolor.

Verkstadsskoleutredningen har på anförda skäl icke ansett sin uppgift vara att ens beträffande arbetslöshetsskolorna avge definitiva förslag till omorganisation till centrala verkstadsskolor. De sakkunniga ha i stället förordnat, att vederbörande landstings- och andra kommunala myndigheter skulle lämnas tillfälle att för sin del taga ställning till de olika skolorna i så god tid, att Kungl. Maj:ts beslut rörande skolornas fortsatta tillvaro kunde föreligga före utgången av den tid, från vilken omorganisationen avsåges ske.

Beträffande de särskilda skolornas framtida ställning har dock verkstadsskoleutredningen yttrat bland annat följande.

V e r k s t a d s s k o l a n i G i m o. Denna verkstadsskola hade tillkommit väsentligen för att möta en för Stockholms och Uppsala län gemensam lokal arbetslöshetssituation, uppkommen i samband med vissa industriernas nedläggande i trakten. Skolans huvudsakliga uppgift syntes de sakkunniga i huvudsak fullgjord, varför skolan borde nedläggas och utrustningen disponeras på sätt, Kungl. Maj:t bestämde.

Rörande detta förslag har *länsstyrelsen i Stockholms län* anfört, att frågan om nämnda skolas öde syntes böra lämnas öppen. Det syntes böra utredas, huruvida icke skolan med fördel borde kunna upprätthållas av länets landsting såsom en lokal verkstadsskola. *Länsstyrelsen i Uppsala* har framhållit, att en relativt lång övergångsperiod borde bestämmas för skolans nedläggande.

V e r k s t a d s s k o l a n i K a r l s k r o n a. De sakkunniga ha erinrat om att skolan upprättats av Karlskrona stad och drives med staden såsom huvudman samt att kostnaderna för upprättandet avsevärt reducerats på grund av att byggnads- och inredningsarbeten i största utsträckning utförts såsom elevarbeten. Ehuru de sakkunniga icke ansett självklart, att Karlskrona borde utgöra förläggningssorten för en central verkstadsskola för ifrågavarande trakter, ha de — med hänsyn till arten av de anordningar, som redan vidtagits — ansett starka skäl tala för att, om möjligt, för en framtida sådan skola utnyttja vad som redan åstadkommit och ytterligare planerats. Därest sålunda de förutsättningar uppfylldes, som staten skäligen borde ställa för en central verkstadsskolas förläggande dit, syntes tillräckliga skäl för den nuvarande skolans omorganisation till central verkstadsskola föreligga. Blekinge läns landsting — ensamt eller i förening med annat landsting — borde sålunda stå som huvudman för skolan. Överenskommelse härom borde träffas mellan staden och landstinget eller eventuellt landstingen. Det kunde tänkas lämpligt att ha en centralskola gemensam för Blekinge och ett närliggande län eller landstingsområde. De sakkunniga ha slutligen utgått från att Karlskrona stad i den överenskommelse, som kunde komma till stånd med landstinget, förbunde sig att utan ersättning tillhandahålla för arbetslöshetsskolans verksamhet anskaffade lokaler.

Härom har *länsstyrelsen i Karlskrona* — som i princip tillstyrkt de sakkunnigas förslag om centrala verkstadsskolor — uttalat, att det syntes orimligt, att Karlskrona stad skulle utan ersättning till landstinget upplåta ifrågavarande undervisningslokaler.

V e r k s t a d s s k o l o r n a i G ö t e b o r g s o c h B o h u s l ä n. I länet finnas, såsom förut framhållits, av vederbörande primärkommuner upprätthållna arbetslöshetsskolor i Mölndal, Uddevalla och Lysekil. Verkstadsskoleutredningen har ansett uppenbart, att en för normala förhållanden avsedd central verkstadsskoleorganisation i länet icke på långt när

borde givas så stor omfattning som arbetslöshetsskolornas nuvarande. En central verkstadsskola i länet syntes tillräcklig tills vidare och en av de nuvarande arbetslöshetsskolorna syntes kunna omorganiseras därtill. Härtill syntes skolan i Lysekil icke böra ifrågakomma. Skolan syntes böra nedläggas, därest den icke omorganiserades till lokal verkstadsskola. Vad beträffar arbetslöshetsskolorna i Mölndal och Uddevalla ha de sakkunniga härefter på anförda skäl närmast ansett, att skolan i Uddevalla borde ifrågakomma såsom central verkstadsskola med landstinget såsom huvudman. De sakkunniga ha emellertid icke velat taga definitiv ställning till förlägningsfrågan. Sålunda ha de icke ansett sig böra ingå på ett bedömande av den situation, som skulle uppstå, därest landstinget skulle anse sig böra inleda samarbete med landstingen i de omkringliggande länen om en gemensam central verkstadsskola.

Beträffande de sakkunnigas uttalanden har *länsstyrelsen i Göteborg* anført att, när inom länet förhållandena blivit sådana, att möjlighet förefunnes att bortse från arbetslöshetssynpunkter, intet torde vara att invända mot att för länets vidkommande frågan om centrala verkstadsskolor löstes enligt de av de sakkunniga angivna riktlinjerna. Därest endast en central verkstadsskola skulle komma till stånd och dennas verksamhetsområde icke skulle utsträckas utöver landstingsområdet, syntes skolan lämpligast böra förläggas till Uddevalla, eventuellt med avdelningar på olika platser. Länsstyrelsen räknade emellertid med att särskilda anordningar med hänsyn till arbetslöshet alltjämt under lång tid framåt bleve nödvändiga i länet. Att under dylika förhållanden upplösa de nuvarande, under kommunalt huvudmannaskap tillkomna skolorna, syntes icke välbetänkt. De syntes därför böra tills vidare bibehållas efter i huvudsak nuvarande system såväl beträffande huvudmannaskap som i fråga om statsbidrag.

Verkstadsskolorna i Värmlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län. Samtliga ifrågavarande verkstadsskolor för arbetslös ungdom — av vilka den i sistnämnda län organiserats såsom sådan skola först efter avgivandet av de sakkunnigas förslag — ha vederbörande landsting såsom huvudman. De sakkunniga ha utgått ifrån, att arbetslöshetsskolorna i dessa län, under de föreslagna allmänna förutsättningarna, borde omorganiseras till centrala verkstadsskolor. Innan så skedde, borde emellertid vissa utredningar och planer upprättas och vinna godkännande. Av de två skolorna i Västernorrland borde den å Sandö belägna organiseras såsom centralskola.

Av de hörda *länsstyrelserna* ha *länsstyrelserna i Karlstad* och *Gävle* icke uttalat någon erinran mot de sakkunnigas nu ifrågavarande förslag. *Länsstyrelsen i Härnösand* — som velat påvisa den synnerliga angelägenheten för länets vidkommande av ökade yrkesutbildningsmöjligheter — har med styrka understrukit, att inom länet, med hänsyn såväl till arbetslöshetsförhållanden som till länets storlek, storleken av länets landsbygdsbefolk-

ning och länets särpräglade struktur i övrigt, rådde och för överskådlig tid komme att råda sådana förhållanden, att två centrala verkstadsskolor måste anses vara av stort behov påkallade. Som tidigare anförts, har *länsstyrelsen i Luleå* ansett, att den centrala verkstadsskoleutbildningen i länet borde helt bekostas av staten såväl till anläggning som till drift. *Stadsfullmäktige* och *kommunalfullmäktige i Nedertorneå* ha hemställt, att vid utarbetande av proposition om statliga centrala verkstadsskolor måtte beaktas av dem framförd anhållan om en verkstadsskola för Tornedalen. Styrelsen för *Medelpads socialdemokratiska partidistrikt* slutligen har uttalat sig för en central verkstadsskolas förläggande till Medelpad.

V e r k s t a d s s k o l a n i B y s k e i V ä s t e r b o t t e n s l ä n . Skolan upprätthölles av Byske kommun och hade tillkommit för bekämpande av ett helt lokalt arbetslöshetsproblem, uppkommet i samband med sågverksindustrins rationalisering. Under erinran om att landstinget i länet hade under utredning frågan angående anordnande genom landstingets försorg av yrkesutbildning, har verkstadsskoleutredningen — med hänsyn till Byskes belägenhet inom länet och till andra synpunkter — icke ansett, att en centralskola borde förläggas dit. Sedan de förhållanden upphört, som föranlett skolans tillkomst, borde densamma nedläggas, därest icke kommunen beslutade sig för att upprätthålla skolan med statsunderstöd enligt de för lokala verkstadsskolor gällande grunderna.

Härom har *länsstyrelsen i Umeå* anført, att enligt länsstyrelsens uppfattning tre verkstadsskolor borde upprättas i länet, en i södra och en i norra kustlandsdelen samt en i lappmarken, där bristen på yrkeskunskap vore särskilt starkt framträdande. Starka skäl talade för att en central yrkeskola inrättades i Byske, men ofrånkomligt vore, att nya lokaler anskaffades. *Representanter för Byske kommun* ha hemställt, att en central verkstadsskola måtte förläggas till Byske.

Departementschefen.

Mot verkstadsskoleutredningens allmänna uttalanden angående omorganisation av verkstadsskolor för arbetslös ungdom till centrala verkstadsskolor finner jag icke anledning till erinran. Vid prövning av frågan om arbetslöshetsskolas godkännande såsom central verkstadsskola synas principiellt samma synpunkter böra anläggas som då fråga blir om godkännande av förslag till ny skolanläggning. Vederbörande landsting synes sålunda böra stå såsom huvudman; kraven på lokalers kvalitet, skolans belägenhet och dylikt böra vara i huvudsak desamma som eljest. Jag är emellertid medveten om att vissa avvikelser från de principer, som skolat tillämpas för en helt ny skolanläggning, kunna vara av förhållandena påkallade med hänsyn till att fråga är om redan gjorda och i drift varande anläggningar. Skälig hänsyn bör givetvis tagas till förhållanden av dylik speciell art. Frågor härom torde av Kungl. Maj:t böra prövas och avgöras i varje särskilt fall. Jag vill dock här särskilt understryka att, därest verk-

samheten vid vissa av de nuvarande arbetslöshetsskolorna avses att även under normala förhållanden över huvud upprätthållas eller bedrivs i samma omfattning som för närvarande, ett samarbete mellan flera län eller landstingsområden synes nödvändigt.

Jag har i det föregående endast helt kortfattat berört verkstadsskoleutredningens uttalanden beträffande varje särskild arbetslöshetsskola. Enligt min mening bör slutlig ställning till ifrågavarande verkstadsskolors framtida organisation tagas först sedan vederbörande landsting och primärkommuner beretts tillfälle yttra sig. Sedan riksdagens beslut angående centrala verkstadsskolor fattats, torde kommunernas yttranden kunna föreligga i så god tid, att beslut av Kungl. Maj:t om omorganisation av vissa arbetslöshetsskolor till centrala verkstadsskolor torde kunna medhinnas före den 1 juli 1942, från vilken dag sålunda organisationsändringen skulle kunna träda i kraft. Anslag till centrala verkstadsskolor skulle vid sådant förhållande icke erfordras för budgetåret 1941/42.

Med hänsyn till rådande ovissa förhållanden på arbetsmarknaden synas övervägande skäl tala för att för närvarande sådan arbetslöshetsskola, som icke avses bli central verkstadsskola, likväl tills vidare icke nedlägges. Av arbetslöshetsskäl har i detta sammanhang länsstyrelsen i Göteborg förordat, att samtliga tre arbetslöshetsskolor i länet tills vidare bibehållas efter i huvudsak nuvarande system både beträffande huvudmannaskap och i fråga om statsbidrag. Utan att nu taga ställning till detta förslag vill jag uttala, att frågan härom bör av landstingsmyndigheterna i samråd med de nuvarande huvudmännen övervägas. Jag vill dock ifrågasätta, om icke de av mig i det föregående förordade statsbidragsgrunderna böra från den 1 juli 1942 göras tillämpliga även på sådan verkstadsskola för arbetslös ungdom, som icke organiseras som central verkstadsskola. Avlöningar till rektor och övriga lärare vid dessa skolor böra i varje fall icke bestämmas enligt förmånligare grunder än vid motsvarande centrala verkstadsskolor. Till dessa och övriga hithörande frågor torde Kungl. Maj:t framdeles böra taga ställning. Jag vill här allenast ytterligare framhålla, att jag icke finner mig kunna tillstyrka en sådan särställning för den centrala verkstadsskoleorganisationen i Norrbottens län, som länsstyrelsen i Luleå förordat. De i övrigt enligt det föregående framställda önskemålen torde få övervägas vid beslut framdeles om inrättande av centrala verkstadsskolor.

2. Det framtida ordnandet av yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.

Under en rubrik av denna lydelse har verkstadsskoleutredningen behandlat de speciella yrkesutbildningsproblemen under tider av ungdomsarbetslöshet och de särskilda åtgärder, som därunder böra vidtagas. Jag saknar anledning att i förevarande sammanhang ingå på ett närmare be-

dömmande av vad de sakkunniga härutinnan uttalat och föreslagit. Vad de sakkunniga anfört i fråga om utbildning av arbetslös ungdom inom den ordinarie skolorganisationens ram har dock omedelbar betydelse jämväl vid prövningen av de sakkunnigas tidigare förslag om centrala verkstadsskolor. I anledning härav må följande anföras.

Verkstadsskoleutredningen har funnit självklart, att i första hand de ordinarie yrkesundervisningsanstalterna fullt utnyttjas även för beredande av sysselsättning och utbildning åt ungdom, som drabbats av arbetslöshet. Som redan 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga framhållit, borde dessa undervisningsanstalter äga större förutsättningar att nå rationella resultat ur undervisnings- och utbildningssynpunkt än aldrig så väl organiserade tillfälliga kurser, anordnande av arbetslöshetsorgan. Det vore sålunda angeläget, att det ordinarie skolväsendet erhöle möjlighet att genom lämpliga utvidgningar i så vidsträckt mån som möjligt bereda plats för arbetslös ungdom, som på eget initiativ sökte utbildning.

De sakkunniga ha emellertid understrukt, att det vid provisoriska utvidgningar av den ordinarie skolorganisationen borde noga tillses, att en skola därigenom icke bleve större än som av andra orsaker kunde anses lämpligt. Häri låge i själva verket en stark begränsning av ifrågavarande åtgärders räckvidd. Därest man skulle tänka sig, att en central verkstadsskola under en kris skulle kunna utvidgas med — kanske i bästa fall — en provisorisk yrkesavdelning för varje redan befintlig avdelning, skulle detta endast medföra en fördubbling av skolans elevantal. Vid en omfattande arbetslöshetskris skulle en sålunda utvidgad skolorganisation likväl icke motsvara behovet.

Spörsmålet om en provisorisk utvidgning av den ordinarie skolorganisationen under arbetslöshetstider vore emellertid, ha de sakkunniga ytterligare anfört, i hög grad en fråga av ekonomisk räckvidd. Med hänsyn till landstingens ekonomiska förhållanden och andra omständigheter ha de sakkunniga därför föreslagit, att vissa av de med en dylik utvidgning förenade kostnaderna vid en central verkstadsskola skulle helt bestridas av statsmedel. I fråga om detaljerna i de sakkunnigas förevarande förslag torde få hänvisas till handlingarna.

Departement-
schefen.

Vad de sakkunniga sålunda och i övrigt anfört ställer i belysning de särskilda uppgifter, som de centrala verkstadsskolorna avse att fylla under arbetslöshet, och innebär ett ytterligare skäl för deras inrättande. Som jag redan uttalat, anser jag det icke nödvändigt att i detta sammanhang taga närmare ställning till de sakkunnigas förslag. Jag vill blott föreslå, att såsom särskilt villkor för statsbidrag till centrala verkstadsskolor stadgas, att huvudmannen ställer sig till efterrättelse de föreskrifter i nu ifrågavarande och andra avseenden, som Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela, exempelvis i fråga om mottagande av elever från andra landstingsområden.

Jag erinrar i övrigt om vad i denna fråga av mig yttras vid anmälan denna dag av frågan om understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom.

III. Sammanfattning och hemställan.

Under återopande av vad verkstadsskoleutredningen i vederbörliga sammanhang anfört har utredningen, i vad avser centrala verkstadsskolor, hemställt, bland annat.

A. att förslag måtte föreläggas riksdagen att fastställa följande huvudsakliga grunder för statsbidrag till verkstadsskola, som upprättas av lands-ting eller förening av dylika eller landsting i förening med stad, vilken icke deltagar i landsting, samt av Kungl. Maj:t erkännes som central verkstadsskola, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som befinnas erforderliga för deras tillämpning:

Huvudman för central verkstadsskola äger åtnjuta statsbidrag till följande

1. engångskostnader för undervisningen vid verkstadsskolan, nämligen för anskaffning av

- a) undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.,
- b) den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt),
- c) inventarier och inredning för undervisningslokaler,

2. årliga kostnader för undervisningen vid verkstadsskolan, nämligen för

- a) avlöning åt rektor och övriga lärare,
- b) nyanskaffning (komplettering) av maskiner,
- c) underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m.,
- d) sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna,
- e) övriga årliga kostnader (administration m. m.),

3. engångskostnader för anordnande av elevinternat vid verkstadsskolan, nämligen för anskaffning av

- a) lokaler för elevinternatet samt
- b) inventarier och inredning för elevinternatet.

Statsbidrag till anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. utgår med belopp, motsvarande hälften av de kostnader för lokalernas uppförande eller förvärvande, som befinnas skäligen. I nämnda belopp må icke inräknas kostnader för anskaffning av tomt samt tomts inhägnande och iordningställande, ej heller för framdragande av vatten-, avlopps- eller andra ledningar till tomtgränsen.

Till anskaffning av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt) utgår statsbidrag med nio tiondelar av de styrkta kostnaderna därför.

Statsbidrag till anskaffning av inventarier och inredning för undervisningslokaler utgår med det belopp, som Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma i samband med beslut om statsunderstöd till anskaffning av dylika lokaler. Bidraget må icke överstiga halva styrkta kostnaderna för de inventarier och den inredning, för vilka bidraget beräknas.

Till bestridande av kostnaderna för avlöning åt rektor och övriga lärare utgår statsbidrag med belopp, motsvarande hela avlöningskostnaden. Statsbidrag till avlöning åt rektor samt till grundlöner åt lärare må dock icke beräknas å högre lönekostnad än som bestämmes av Kungl. Maj:t med ledning av de i kap. 10 av de sakkunnigas betänkande angivna grunderna. Till ålderstillägg åt lärare utgår vidare statsbidrag endast i den mån läraren enligt särskild reglering, fastställd på sätt i gällande reglemente för statens pensionsanstalt är föreskrivet, är berättigad uppbära sådant tillägg. Sistnämnda statsbidrag må för ettvar av tre ålderstillägg uppgå till högst åtta procent av den läraren tillkommande grundlön, å vilken statsbidrag må beräknas, dock högst fyrahundra kronor för år.

Statsbidrag till nyanskaffning (komplettering) av maskiner utgår med nio tiondelar av kostnaderna för den på grund av förslitning eller eljest nödvändiga anskaffningen.

Till kostnaderna för underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m. utgår statsbidrag med belopp, beräknat efter sjuttio kronor för elev och år, dock att det sammanlagda bidraget ej må uppgå till högre belopp än som svarar mot huvudmannens verkliga kostnader för ändamålet under den tid, statsbidraget avser. Såsom kostnader för underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m. må vid bidragets bestämmande räknas kostnader för reparation m. m. av undervisningsmateriel, arbetsmateriel för undervisningen samt komplettering av verktyg och annan stadigvarande undervisningsmateriel än maskiner ävensom elektrisk och annan kraft för undervisningen samt komplettering av inventarier.

Statsbidrag till bestridade av kostnader för sjukvård åt eleverna utgår med tio kronor för elev och år. Till gäldande av avgifter för obligatorisk olycksfallsförsäkring utgår statsbidrag med belopp, motsvarande de erlagda avgifterna.

Till gäldande av övriga årliga kostnader för driften (administration m. m.) utgår statsbidrag med belopp, beräknat efter etthundra kronor för elev och år.

Statsbidrag till anskaffning av lokaler för elevinternat samt av inventarier och inredning för sådant internat utgår efter samma grunder som till kostnaderna för anskaffning av undervisningslokaler samt inventarier och inredning av sådana lokaler.

Kungl. Maj:t äger medgiva, att statsbidrag må utgå till förhyrande av sådana undervisnings- och andra lokaler, varom ovan nämnts.

I de fall, då statsbidrag skall utgå med visst belopp för elev och år, skall bidraget bestämmas med hänsyn till det antal elever, som vid tiden för bestämmandet kan beräknas komma att i genomsnitt under den tid, bidraget avser, bevista undervisningen i verkstadsskolan.

Befinnes vid prövning av förslag om erkännande av central verkstadsskola, att företaget är av större omfattning, än som påkallas med hänsyn till de särskilda ändamål, de centrala verkstadsskolorna avse att fylla, må statsbidrag till skolan, utan hinder av vad ovan säges, utgå efter de jämkade grunder, som Kungl. Maj:t finner skäl bestämma. Sådan jämkning skall äga rum, därest central verkstadsskola upprättas av landsting i förening med stad, som icke deltagar i landsting.

B. att förslag måtte föreläggas riksdagen att medgiva, att stipendier av statsmedel må utgå till elever vid central verkstadsskola i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningen förordat i sitt betänkande.

C. att Kungl. Maj:t vid beslut om erkännande av central verkstadsskola eller eljest i samband med utfärdandet av bestämmelser rörande centrala verkstadsskolor eller viss central verkstadsskola måtte taga i beaktande vad utredningen i sitt betänkande anfört särskilt

beträffande omfattningen av det förordade systemet med centrala verkstadsskolor, innebärande att, därest icke särskilda förhållanden föranleda till annat, endast en verkstadsskola må erkännas som central verkstadsskola för det område, huvudmannen representerar,

beträffande ordningen för de centrala verkstadsskolornas inrättande, samt deras storlek och därmed sammanhörande förhållanden i övrigt ävensom

beträffande samma skolors styrelse och förvaltning samt inträdesfordringar och skolavgifter m. m. för eleverna.

Med de jämkningar, som föranledas av vad av mig i det föregående anförts, biträder jag verkstadsskoleutredningens förslag till grunder för statsbidrag till centrala verkstadsskolor. I ämnet erforderliga föreskrifter torde få av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen framdeles utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad av mig anförts.

Departement-
schefen.

I fråga om stipendier förordar jag den ändringen i de sakkunnigas förslag, som följer av att tills vidare enahanda grunder böra äga tillämpning för elever vid centrala verkstadsskolor som vid övriga yrkesundervisningsanstalter.

Beträffande de sakkunnigas övriga förslag tillåter jag mig hänvisa till vad jag därom yttrat i det föregående.

Under åberopande av det anförda och under erinran, att riksdagen framdeles i samband med prövning av frågor om anslag till förevarande ändamål blir i tillfälle att följa den närmare tillämpningen av de av mig förordade grunderna för statsbidrag till ändamålet, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att besluta, att till verkstadsskola, som upprättas av landsting eller förening av dylika eller av landsting i förening med stad, vilken icke deltager i landsting, samt av Kungl. Maj:t erkännes som central verkstadsskola, må utgå statsbidrag enligt grunder, som Kungl. Maj:t äger fastställa i huvudsaklig överensstämmelse med vad av mig i det föregående föreslagits.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Lars Tunberg.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
I. Centrala verkstadsskolor.	
1. Inledning	7
2. Behovet av utökad yrkesutbildning	14
3. Verkstadsskoleväsendets yttre organisation	27
a) Lokala och centrala verkstadsskolor	27
b) Huvudmannskapet för de centrala verkstadsskolorna	31
c) Antalet centrala verkstadsskolor	36
4. Vissa frågor rörande den enskilda centrala verkstadsskolans organisation och drift	37
a) Styrelse och förvaltning	37
b) Förläggning	38
c) Undervisningslokaler, bostäder åt eleverna samt undervisningsmateriel m. m.	39
d) Storlek och yrkesavdelningar	39
e) Utbildningstidens längd	40
f) Undervisningen	41
g) Intagning och avgång av elever	42
h) Elevernas intagningsålder	42
i) Skolavgifter	43
j) Lärarutbildning	43
5. Lärarpersonalen vid de centrala verkstadsskolorna	44
a) Rektorer	44
b) Övriga lärare	49
6. Kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande och drift	56
7. Statsbidrag till centrala verkstadsskolor	59
8. Vissa frågor i samband med inrättandet av en central verkstadsskola	74
9. Elevstipendier m. m.	77
II. Yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.	
1. Omorganisation av de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom till centrala verkstadsskolor	83
2. Det framtida ordnandet av yrkesutbildningen under arbetslöshetstider	87
III. Sammanfattning och hemställan	
	89